

เทียบชั้น

ALEXANDER
NEVSKY

THE KING OF THE
WHITE ELEPHANT

สารบัญ

เทียบวันเวลาที่สร้างและออกฉาย.....	7
เทียบแรงตลใจ	9
เทียบความเป็นเจ้าของงาน	15
เทียบเรื่องและโครงเรื่อง	20
เทียบเนื้อเรื่อง	49
เทียบการสร้าง.....	61
เทียบศิลปภาพยนตร์	61
เทียบการรีวิวและการวิจารณ์ภาพยนตร์ทั้งสอง	88
เทียบชั้นชั้นสุดท้าย	96

KING OF
THE WHITE
ELEPHANT

ဂ်ဗ

ALEXANDER
NEVSKY

อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี ALEXANDER NEVSKY เป็นหนังรัสเซีย สร้างสมัยสหภาพโซเวียต ยุคสตาลิน (1927-1953) ออกฉายเมื่อปี 1938 กำกับโดย **เซียร์เก ไอเซนสไตน์** (1898-1948) และ **ดมิตรี วาสีเยฟ** (1900-1989) โดยโรงถ่ายมอสฟิล์ม ของรัฐบาลกลาง **ไอเซนสไตน์** เป็นนักทฤษฎีและนักปฏิบัติโดดเด่นที่สุดคนหนึ่งในประวัติศาสตร์ภาพยนตร์โลก ร่ำเรียนมาทางวิศวกรรมและสถาปัตยกรรม เป็นยูวชนแดงและเข้ากลุ่มวัฒนธรรมชนชั้นกรรมาชีพ ทำละครเวที ก่อนจะทำภาพยนตร์และเขียนบทความทฤษฎีภาพยนตร์จนได้เป็นอาจารย์สอนในโรงเรียนภาพยนตร์มอสโก ผลงานภาพยนตร์ของเขาได้แก่ **Strike** (1925) **Battleship Potemkin** (1925) **October** (1928) ซึ่งสร้างชื่อเสียงให้ตัวเขาและวงการภาพยนตร์โซเวียตในระดับโลก ปี 1928 เขาจึงได้รับมอบหมายให้เป็นทูตโมตรีเดินทางไปแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมภาพยนตร์โซเวียตกับนานาชาติในยุโรปและสหรัฐอเมริกาและเพื่อเรียนรู้การทำภาพยนตร์เสียงที่เพิ่งเริ่มต้นขึ้นในอุตสาหกรรมภาพยนตร์ คงจะเป็นเพราะชื่อเสียงโด่งดัง เขาได้รับข้อเสนอให้สร้างหนังกับโรงถ่ายพาราเมาท์มีการทำสัญญาและเตรียมบทแล้ว แต่เกิดปัญหาเมื่อมีผู้ต่อต้านคอมมิวนิสต์ในฮอลลีวูดเคลื่อนไหวต่อต้าน **ไอเซนสไตน์** จนโรงถ่ายต้องบอกเลิกสัญญา แต่ต่อมาเขาได้รับการช่วยเหลือจาก **ชาร์ลส์ แชปลิน** (1889-1977) และได้รับข้อเสนอจากผู้ให้ทุนเอกชนในสหรัฐให้เขาทำหนังในเม็กซิโก แต่ประสบปัญหาหลายอย่างทั้งที่การถ่ายทำดำเนินการไปแล้ว สุดท้ายต้องยุติการสร้าง **ไอเซนสไตน์** เดินทางกลับบ้านในปี 1932 และประสบปัญหาสุขภาพจิตจากความล้มเหลวในเม็กซิโก ต้องเข้าโรงพยาบาลบำบัด จากนั้นได้งานเป็นอาจารย์สอนและจัดทำหลักสูตรในโรงเรียนภาพยนตร์แห่งมอสโกอีกวาระหนึ่ง จนถึงปี 1935 เขาได้รับมอบหมายให้เป็นผู้กำกับ ในโครงการภาพยนตร์เรื่อง **Bezhin Meadow** ซึ่งเค้าเรื่องทำจากเหตุการณ์ของเด็กชายลูกขวานาในระบบนารวม ที่กล่าวหาพ่อว่าเป็นผู้ทรยศต่อชาติ จนถูกพ่อฆ่าตาย กลายเป็นวีรบุรุษของชาติ ผู้รับผิดชอบโครงการให้มีผู้ช่วยและคนคอยควบคุมการถ่ายทำ เพราะเกรงว่า **ไอเซนสไตน์** จะทำงานไม่จบตามเวลารวมทั้งเกรงว่าเขาจะทำหนังตามแบบฉบับทางศิลปะของเขามากเกินไป ไม่อยู่ในแนวทางสัจจะสังคมนิยม

ที่สุดก็เกิดปัญหาขึ้นจริง ผู้มีอำนาจควบคุมในกิจการสร้างภาพยนตร์ของรัฐ แทนที่จะควบคุมให้งานเดินไปได้ กลับสั่งยุติการสร้าง ทำให้โครงการล้มไปทั้งที่ลงทุนไปมากมาย ใช้เวลาถ่ายทำไปสองปี และสุดท้ายผู้มีอำนาจถูกสอบสวนว่า มีความบกพร่องร้ายแรงถึงขั้นถูกประหาร ส่วนไอเซ็นสไตน์รอดพ้นผิด และคงได้รับความไว้วางใจจากสตาลินผู้นำสูงสุดของโซเวียต

ปี 1938 มีสถานการณ์ตึงเครียดในยุโรป เพราะพรรคนาซีของฮิตเลอร์ (1933-1945) ที่เถลิงอำนาจเป็นเผด็จการพรรคเดียวในเยอรมัน มีแนวคิดที่จะแผ่อิทธิพลครองโลกและจัดระเบียบโลกใหม่ สร้างกองทัพใหญ่โตและเริ่มรุกรานประเทศเล็กประเทศน้อยเพื่อขยายพื้นที่และอำนาจ โซเวียตมองเห็นภัยคุกคามของเยอรมัน จึงมีนโยบายปลุกชาตินิยมรัสเซียเพื่อต้านภัยจากเยอรมัน โดยอาศัยพงศาวดารและประวัติศาสตร์ยุคกลางเกี่ยวกับวีรชนผู้ยิ่งใหญ่ของรัสเซียโบราณคือ อเล็กซานเดอร์ โยโรสลาวิช เนฟสกี (1221 - 1263) ผู้เป็นบุคคลที่ทางการโซเวียตนำกลับมาเป็นเรื่องปลุกใจชาวรัสเซีย เพราะเป็นเจ้าชายรัสเซียหนุ่มวัย 19 ปีที่นำทัพรัสเซียขับไล่ทัพสวีเดนผู้บุกรุกจนได้ชัยชนะที่แม่น้ำเนวา ทำให้ได้ฉายาอเล็กซานเดอร์แห่งเนวา หรือ เนฟสกี ต่อมาวัย 21 ปี นำทัพรัสเซียต่อต้านทัพเยอรมันที่รุกรานรัสเซีย ในปี 1242 โดยเฉพาะชัยชนะอันเหลือเชื่อในการยุทธการธารน้ำแข็ง หรือ ยุทธการบนน้ำแข็ง (the Battle on the Ice) เพราะล่อให้กองทัพเยอรมันแตกจมใต้พื้นน้ำแข็งของทะเลสาบเปปัส และต่อมาเป็นผู้นำของอาณาจักรหรือแคว้นต่าง ๆ ของรัสเซียให้ เป็นปึกแผ่น เขาสามารถในการเจรจาต่อรองกับจักรวรรดิมองโกล ที่มีอำนาจบาทใหญ่ในภูมิภาค ทำให้รัสเซียรอดจากการถูกยึดครองและยังมีสันติสุข เมื่อเวลาผ่านไปนับร้อยปี เขาได้รับสถาปนาเป็นนักบุญของคริสตจักรออร์ทอดอกซ์รัสเซีย และมีการสร้างอนุสาวรีย์ไว้ในเมืองสำคัญหลายแห่ง

ในสถานการณ์คับขันจากภัยนาซีเยอรมันเช่นนี้ องค์กรภาพยนตร์ของโซเวียตจึงมีโครงการสร้างภาพยนตร์เพื่อใช้ตัวละครในประวัติศาสตร์ เนฟสกีเป็นตัวปลุกใจชาวรัสเซียในเวลานั้นให้พร้อมสู้กับภัยคุกคามของเยอรมันเช่นกัน และ ไอเซ็นสไตน์ ได้รับความไว้วางใจให้กำกับภาพยนตร์วาระของชาติเรื่องนี้

ภาพเขียนเกี่ยวกับ วีรกรรมของ เจ้าชาย อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี ที่มา ภาพจากอินเทอร์เน็ต

และด้วยการควบคุมแบบสนับสนุนอย่างเต็มที่หนังจึงสร้างเสร็จในเวลากำหนด ออกฉายปฐมทัศน์ วันที่ 23 พฤศจิกายน 1938 แล้วออกฉายรอบปกติทั่วไป ในโซเวียตตั้งแต่ 1 ธันวาคม 1938 ปรากฏว่าได้รับการต้อนรับอย่างยิ่ง แต่หลายเดือนต่อมา โซเวียตกับนาซีเยอรมันทำสัญญาการค้าไม่รุกรานกัน (Molotov–Ribbentrop Pact) เมื่อสิงหาคม 1939 หนังเรื่องนี้จึงถูกถอดออกจากการฉาย (เช่นเดียวกับเยอรมันหยุดฉายหนังที่ทำสำหรับต่อต้านคอมมิวนิสต์ของตนเหมือนกัน) แต่ก็มีรายงานว่ามิได้ชมหนังเรื่องนี้ไปแล้วถึง 23,000,000 คน แต่ไม่นานต่อมาเมื่อนาซีเยอรมันผิดสัญญา เริ่มปฏิบัติการรุกรานประเทศต่าง ๆ และโซเวียต ในเดือนสิงหาคม 1941 หนังจึงถูกนำกลับมาฉายอีก และเพิ่มความเข้มข้น โดยมีการพิมพ์ฟิล์มออกมามากถึง 800 ก๊อปปี้ เพื่อออกฉายไปทั่วโซเวียต พูดกันว่าผู้แสดงตัวประกอบจำนวนมากที่แสดงฉากรับกับเยอรมันในหนัง ก็ได้ออกรบกับทหารเยอรมันในสงครามจริง

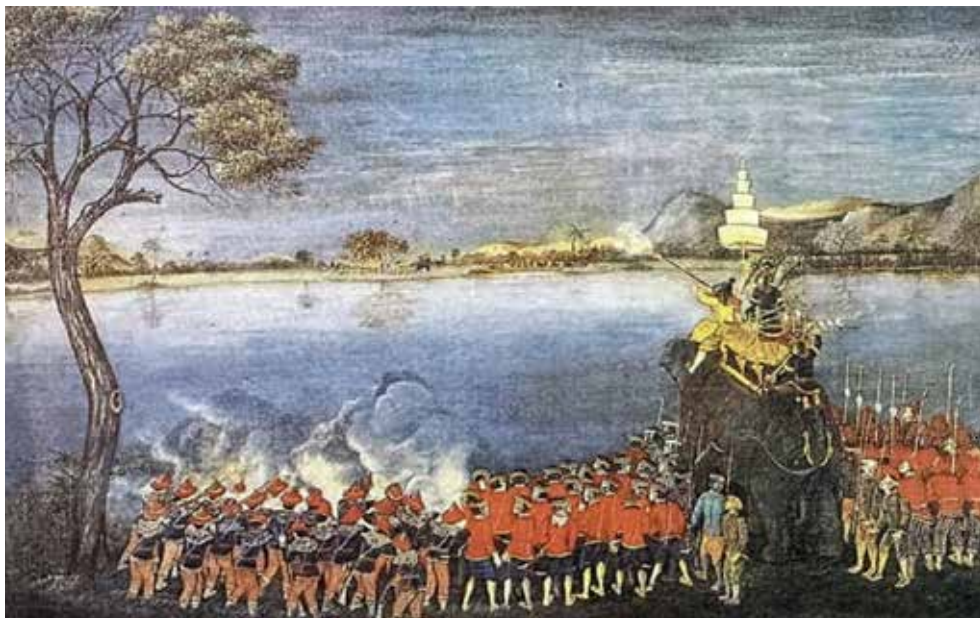
ภาพยนตร์เรื่อง **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ปัจจุบันขึ้นชั้นหรือเป็นงานคลาสสิกในทำเนียบหนังโลกตลอดกาล เป็นมาสเตอร์พีซในหลายด้าน

พระเจ้าช้างเผือก THE KING OF THE WHITE ELEPHANT เป็นหนังไทย สร้างสมัยประชาธิปไตย ยุคพิบูลสงคราม (1938-1944) ซึ่งหลังจากขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี หลวงพิบูลสงครามได้นำลัทธิชาตินิยม และอำนาจนิยมทหาร ทำนองเดียวกับฟาสซิสต์ อิตาลี นาซีเยอรมัน และชาตินิยมทหารญี่ปุ่น หรือจักรวรรดิอาทิตย์อุทัย หลวงพิบูลสงครามเคยให้กระทรวงกลาโหมสร้างหนังเรื่อง **เลือดทหารไทย** (1935) เป็นหนังปลุกความรักชาติ นิยมทหารและเตรียมพร้อมสงคราม ในสังคมสยามเกิดกระแสนิยมจัด และรัฐบาลมีท่าทีกระหายสงคราม ปลุกการเรียกร้องดินแดนที่เสียไปให้อังกฤษและฝรั่งเศส และจักรวรรดิญี่ปุ่นเริ่มเผยแผ่อำนาจเหนือเอเชีย บุกจีนและพร้อมจะบุกไปทั่ว

ปรีดี พนมยงค์ แม้จะร่วมอยู่ในรัฐบาล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง แต่มีความไม่เห็นด้วยกับกระแสคลั่งชาติและเสี่ยงต่อการทำสงครามอย่างยิ่ง ทั้งยังตระหนักถึงภัยที่จักรวรรดิญี่ปุ่นจะบุกประเทศต่าง ๆ ทุกเมื่อ จึงได้เขียนนวนิยายเรื่อง **พระเจ้าช้างเผือก** ขึ้น และสร้างเป็นภาพยนตร์ในนาม

ปรีดีภาพยนตร์ เพื่อต้านกระแสสงครามที่ไหลเชี่ยว โดยปรีดี นำวีรกรรมของ
กษัตริย์ไทยในสมัยอยุธยาสองพระองค์ที่รบกับพม่าในสงครามยุทธหัตถีบน
คอช้าง คือพระมหาจักรพรรดิ และ พระนเรศวร ซึ่งเป็นวีรกรรมที่คนไทยรู้จัก
กันดี และคุ้นเคยจากตำราเรียนและรูปเขียนยุทธหัตถีดังกล่าว โดยนำมารวมกัน
เป็นตัวละครเอกชื่อ พระเจ้าจักรา รบกับกษัตริย์พม่าที่สมมุติชื่อ พระเจ้าหงสา
ออกฉายเมื่อปี 1941 กำกับโดย สัมพันธ์ สุธาร ผู้นิรนามในโลกภาพยนตร์ โดย
โรงถ่ายไทยฟิล์มของเอกชนไทยซึ่งกำลังเลิกกิจการ เป็นหนังไทยที่ไม่ปกติเพราะ
พูดภาษาอังกฤษทั้งเรื่อง ปัจจุบันขึ้นชั้นเป็น มรดกความทรงจำโลก โดยยูเนสโก
ในปี 2025 นี้เอง

หากใครได้ดู **พระเจ้าช้างเผือก** แล้วดู **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** จะต้อง
นึกสงสัยว่า ปรีดี ผู้สร้างตัวจริงของ **พระเจ้าช้างเผือก** ได้ดูหนังโซเวียตเรื่องนี้
มาก่อนหรือเปล่า จึงคิดทำ**พระเจ้าช้างเผือก** ออกมาเหมือนเงาของกันและกัน ?
ถ้าปรีดีได้ดู ดูที่ไหน เขาจะต้องดูระหว่างปี 1938 เดือนพฤศจิกายน ที่หนังเริ่ม
ออกฉายในโซเวียต ก่อนจะส่งออกฉายในบางประเทศในยุโรปและอังกฤษใน
ปลายปี 1938 และสหรัฐอเมริกาในปี 1939 และกว่าหนังนี้จะมาฉายในเอเชีย
เพียงบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น ก็หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว และในเวลานั้น
ไม่เคยเข้ามาฉายในประเทศไทย (เพิ่งเข้ามาฉายแบบรายการเฉพาะกิจ สัปดาห์
หนังโซเวียต เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 1977 ที่หอศิลป์พระศรี) ดังนั้นถ้าปรีดีจะได้
เคยดูก็ต้องดูในเวลาที่ไปต่างประเทศ ซึ่งในปี 1936 ในฐานะรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงต่างประเทศ ปรีดีเดินทางไปสามสี่ประเทศในยุโรปและสหรัฐอเมริกา
อย่างเป็นทางการเพื่อหารือการแก้สนธิสัญญาของประเทศเหล่านั้นกับไทยที่
ไม่เป็นธรรม ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนที่หนังจะสร้าง ย่อมไม่ได้ดูแน่ นอกจากนี้
อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี ยังเป็นหนังที่สร้างขึ้นโดยตรงจากเรื่องพงศาวดาร
ในประวัติศาสตร์รัสเซียโบราณ มิได้เป็นนิยายหรือเป็นเรื่องแต่งมาก่อน ปรีดีจึง
ไม่ได้อ่านเรื่องเกี่ยวกับหนังนี้มาก่อนเช่นกัน แต่มีเรื่องที่น่าสังเกตข้อหนึ่ง คือ
ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับรัสเซียซึ่งสถาปนาขึ้นเมื่อครั้งรัชกาล
ที่ 5 ได้ยุติลงหลังจากเกิดการปฏิวัติใหญ่รัสเซียในปี 1917 หากได้กลับมามีการ

พระราชพงศาวดาร ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาพที่ 22 สมเด็จพระนเรศวรทรงบินข้ามแม่น้ำสะโตง ผลงานของพระวิชัยประจง (จ้าง โชติจิตรกะ วาดเมื่อยังบวชเป็นพระภิกษุ)

จิตรกรรมฝาผนังในสงครามยุทธหัตถีกับพม่า จัดแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย ณ อุทยานสถานแห่งชาติ จังหวัดปทุมธานี

รื้อฟื้นขึ้นอีกในระยปี 1939 (ตามข้อมูลเผยแพร่ในเว็บไซต์ของสถานเอกอัครราชทูตไทย ประจำมอสโก) โดยเปิดความสัมพันธ์สำเร็จในปี 1941 แต่มามีการแลกเปลี่ยนทูตกันจริงในปี 1947-8 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว ดังนั้นจึงต้องค้นหลักฐานว่าในช่วงการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ โดยเฉพาะในปี 1939 ซึ่งเป็นระยะที่ปรดิพ้นจากรัฐมนตรีต่างประเทศไปเป็นรัฐมนตรีคลังแล้ว มีความเป็นได้อย่างไรหรือไม่ที่ปรดิจะรู้เห็นเกี่ยวกับภาพยนตร์ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** และหากรู้จะต้องเป็นไปอย่างกระทันหันและเกิดแรงจูงใจสูงมากเพราะแทบจะเป็นเวลาเดียวกับที่ปรดิแต่งเรื่อง**พระเจ้าช้างเผือก**เลยทีเดียว

ดังนั้นเมื่อไม่มีหลักฐานแม้แต่ว่าปรดิรับรู้การมีอยู่ของหนัง **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** จึงน่าทึ่งที่เราสามารถเทียบความพ้องกันของหนังทั้งสองเรื่องนี้อย่างบังเอิญ แต่ในพ้องก็มีความพ้องที่ต่างกันด้วย

เทียบวันเวลาที่สร้างและออกฉาย

ว่าด้วยปีที่สร้างและออกฉาย **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** เขียนเรื่องโดย **เชียร์เก ไอเซ็นสไตน์** และ **พย็อตร์ ปีฟเลนโก** (1899-1951) และถ่ายทำในปี 1938 ใช้เวลาสร้าง 6 เดือนระหว่างเดือนมิถุนายนถึงพฤศจิกายน แล้วเริ่มออกฉายปลายเดือนพฤศจิกายน และฉายต่อไปในรัสเซียและประเทศอื่น ๆ ในยุโรป ในปลายปีนั้น ส่วนในสหรัฐอเมริกาเริ่มฉาย จากปี 1939 เป็นต้นไป ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นช่วงเวลาก่อนสงครามโลกครั้งที่สองเกิดในยุโรปเพียงหนึ่งปีเศษ ส่วน **พระเจ้าช้างเผือก** น่าจะเขียนเรื่องเป็นนวนิยายในปี 1940 โดยปรดิผู้เดียว เสร็จในวันที่ 11 พฤษภาคม ปีนั้น โดยยังไม่ตีพิมพ์เป็นเล่ม เชื่อว่าปรดิตั้งใจเขียนเป็นเรื่องสำหรับทำเป็นหนังด้วยเลย แล้วเริ่มถ่ายทำระหว่างกลางปี 1940 ใช้เวลา 6 เดือนไปเสร็จราวต้นปี 1941 จึงตีพิมพ์ **พระเจ้าช้างเผือก** เป็นเล่ม โดยโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 1941 แล้วต่อมาพิมพ์ซ้ำอีกเมื่อ 10 เมษายน 1941 หลังจากที่น่า **พระเจ้าช้างเผือก**

เซียร์เก ไอเซนสไตน์

ปรกติ พนมยงค์

ออกฉายรอบปฐมทัศน์โลก วันที่ 4 เมษายน 1941 ที่กรุงเทพฯ สิงคโปร์ และ นิวยอร์ก เพียงแปดเดือนก่อนที่กองทัพญี่ปุ่นจะบุกประเทศไทยและเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาในสงครามโลกครั้งที่สอง ไทยยอมทำสัญญาสัมพันธมิตรกับญี่ปุ่นและฝ่ายอักษะและประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ *ปรีดี* ผู้สร้างพระเจ้าช้างเผือก ได้จัดตั้งขบวนการใต้ดินที่เรียกชื่อว่าเสรีไทยเพื่อต่อต้านกองทัพญี่ปุ่นในไทย ผู้แสดงประกอบจำนวนมากที่เป็นทหารอโยธยา น่าจะมีจำนวนหนึ่งที่เข้าร่วมปฏิบัติการกับขบวนการเสรีไทยไม่ได้รับกับหงสา แต่พร้อมที่จะรบกับญี่ปุ่นในไทยในสงครามจริง

เทียบแรงตลใจ

ว่าด้วยแรงดลใจ แรงจูงใจ หรือสาเหตุในการทำหนัง *ไอเซ็นสไตน์* เป็นนักทำหนังอาชีพในระบบอุตสาหกรรมภาพยนตร์โซเวียต ซึ่งแทบทุกอย่างควบคุมโดยรัฐ เขาได้รับเลือกหรืออาจจะเรียกว่ามอบหน้าที่หรือคำสั่งให้ทำหนังนี้ ซึ่งนอกจากในฐานะเป็นผู้กำกับซึ่งงานสร้างสรรค์ศิลปภาพยนตร์ถือว่าเป็นประพันธ์หรือเจ้าของงาน เขายังทำหน้าที่เขียนบทร่วมกับ *พโยตร์ อันเดรเยวิช ปฟเลนโก* (Pyotr Pavlenko) นักเขียนนิยาย และนักข่าวแนวโฆษณาชวนเชื่อของโซเวียต และยังมี *ดมิตรี วาซิลเยฟ* (Dmitri Vasilyev) (1900-1984) ผู้กำกับภาพยนตร์อีกคนหนึ่งขึ้นชื่อเป็นกำกับร่วม แต่จริง ๆ เป็นผู้กำกับเทคนิคและจัดการกองถ่าย เพื่อคุมให้งานเป็นไปตามโครงการ แรงดลใจของ *ไอเซ็นสไตน์* คือการทำงานตามหน้าที่ที่รัฐมอบหมาย แต่ในฐานะนักทฤษฎีและนักปฏิบัติการทางศิลปภาพยนตร์เขาต้องมีแรงดลใจที่จะทำงานศิลปภาพยนตร์ในอุดมการณ์ของเขาให้มากที่สุด

ส่วน **พระเจ้าช้างเผือก** แรงดลใจพื้นฐานหรือตั้งต้น มาจากปัจเจกชนคนเดียว คือ *ปรีดี พนมยงค์* ซึ่งไม่แปลกที่แรงดลใจในการสร้างงานศิลป์ใด ๆ จะมาจากคน ๆ เดียวก็ได้ แต่การสร้างภาพยนตร์ในแบบอุตสาหกรรมนั้นเป็น

งานใหญ่ ไม่สามารถทำคนเดียวแบบงานเขียนหนังสือหรือเขียนรูปได้ง่าย ๆ แต่หนึ่ง ต้องใช้ทุน เครื่องมือและคนผู้ชำนาญการจำนวนมาก ต้องมีการบริหารจัดการ เป็นงานหนักและยาก แต่ทำได้ถ้ามีองค์ประกอบดังกล่าว แต่การที่ปรีดี คิดที่จะทำหนึ่งเป็นงานใหญ่โตและทำออกมาได้สำเร็จจริง เป็นเรื่องที่น่าคิดว่า ต้องมีแรงดลใจอย่างขนานใหญ่ เพราะท่านไม่ใช่คนทำหนังสืออาชีพ แม้แต่การ เขียนนวนิยายขึ้นก่อนเพื่อเอามาทำเป็นหนังสือ ท่านก็ไม่ใช่นักเขียนนิยาย ปรีดีเป็น นักกฎหมาย นักเศรษฐศาสตร์ นักปรัชญา นักการเมือง และนักปฎิวัติ แรงดลใจอะไรทำให้ท่านคิดจะแต่งเรื่องและลงมือทำเป็นหนังสือ **พระเจ้าช้างเผือก** แรงดลใจอีกอย่างหนึ่งของการทำหนังสือในฐานะเป็นงานพาณิชย์หรือการค้าขาย คือ กำไร ซึ่งไม่อาจจะเป็นแรงจูงใจหลักของปรีดี ดังนั้นแรงจูงใจหลักของปรีดี ก็คือ การตระหนักว่าเวลานั้นโลกกำลังตกอยู่ในภัยของสงคราม ฝั่งยุโรปมี ผู้กระหายสงครามและก่อสงครามคือนาซีเยอรมัน ฝั่งเอเชียมีญี่ปุ่นซึ่งกำลัง ทำสงครามขับไล่ฝรั่งเจ้าอาณานิคมออกไปและตัวเองจะเข้าแทนที่

ในประเทศไทยเวลานั้น เมื่อหลวงพิบูลสงครามขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ก็นำลัทธิทหารนิยม อำนาจนิยม มาใช้อย่างเข้มข้น มีการปลุกชาตินิยมไทยขึ้น เปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นประเทศไทย ออกรัฐธรรมนูญเพื่อสร้างชาติไทยที่มี อารยะ มีการแต่งหนังสือและละครปลุกใจรักชาติโดยนำเรื่องพงศาวดารประเภท ไทยรบพม่าที่มีขึ้นยาวนานอยู่ในประวัติศาสตร์และหนังสือเรียนมาเริ่มผลิตซ้ำ และมีแนวโน้มว่ารัฐบาลพร้อมจะก่อสงครามเพื่อเรียกร้องดินแดนในอินโดจีนคืน เมื่อเห็นฝรั่งเศสเพลี่ยงพล้ำเยอรมันในสงครามยุโรป แทนที่จะรักษาความเป็นกลางซึ่งรัฐบาลเคยประกาศไว้เมื่อแรกเกิดสงครามโลกขึ้นแล้วในยุโรป เมื่อ เห็นสังคมถูกปลุกปั่นไปทางเห็นดีเห็นงามกับสงครามจนเป็นกระแสหลัก ปรีดี จึงเกิดความคิดอย่างแรงกล้าที่จะทวนหรือต้านกระแสสังคมไทย โดยแต่งเรื่อง เป็นนิยายซึ่งใช้วิธีผลิตซ้ำสงครามไทยรบพม่าตามกระแสหลัก แต่แทนที่จะ ปลุกให้รักชาติแบบคลั่งชาติ ขาดสติยังคิด กลับสอนให้คนเห็นว่าที่แท้แล้ว สงครามเกิดจากความกระหายอำนาจ กระหายลาภ ยศ สรรเสริญ และความ โลกโมโทสันของผู้ปกครองรัฐหรือประเทศเพียงคนเดียว เป็นเหตุให้ทำสงคราม

กับรัฐอื่น โดยบังคับให้ผู้คนพลเมืองของสองประเทศต้องมารบราฆ่าฟันกันโดยที่ไม่ได้โกรธเคืองกัน และต้องบาดเจ็บล้มตายกันมากมายทั้งสองฝ่ายเพียงเพื่อสนองความโลภโมโทสันของผู้ปกครองเพียงคนเดียว *ปรีดี* จึงสอนว่าทางแก้ปัญหาสงครามอย่างนี้คือ ผู้ปกครองที่โลภโมโทสันควรจะมารบราฆ่าฟันกันเองตัวต่อตัว อย่าต้องให้ประจักษ์มาเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้น แทนที่จะปลุกใจให้เกลียดชังคั้งแคนเพื่อนบ้าน กลับเป็นการปลุกใจให้ชิงชังสงครามที่เกิดจากผู้นำที่ไม่อยู่ในทำนองครองธรรม ไม่ตกเป็นเหยื่อของสงครามอย่างนี้

ด้วยแรงดลใจอันแรงกล้าที่จะเตือนสติคนไทยในช่วงเวลาอันหน้าสิ่วหน้าขวานเช่นนี้ *ปรีดี* คงเห็นว่าการสื่อสารที่จะได้ผลและมีพลัง คือการสร้างเป็นภาพยนตร์ เพราะในเวลานั้นภาพยนตร์นับว่าเป็นสื่อที่ทรงพลังภาพในการโน้มน้าวจิตใจผู้คนมากที่สุดกว่าสื่อใด แต่ระหว่างที่ *ปรีดี* กำลังสร้างภาพยนตร์ **พระเจ้าช้างเผือก** เพื่อต้านกระแสกระหายสงคราม ปรากฏว่าไม่ทันการณ์ เพราะสงครามที่ไม่มีการประกาศอย่างเป็นทางการระหว่างไทยกับอินโดจีนของฝรั่งเศสก็ระเบิดขึ้นก่อนที่หนังจะเสร็จออกฉาย และสงครามนั้นจบลงโดยญี่ปุ่นเข้ามาแทรกเป็นชนกลางเจรจาสงบศึก หลังจากนั้น **พระเจ้าช้างเผือก** จึงเสร็จในช่วงต้นปี 1941 *ปรีดี* ได้วางแผนจัดฉายเปิดตัว **พระเจ้าช้างเผือก** รอบปฐมทัศน์โลกอย่างเอิกเกริก พร้อมกันที่สามเมือง คือ กรุงเทพฯ สิงคโปร์ และนิวยอร์ก ในวันที่ 4 เมษายน 1941 เพื่อหวังเผยแพร่หรือประกาศหลักคิดสงครามและสันติภาพอันเป็นอุดมคติในนามของประเทศไทยที่เป็นเพียงประเทศเล็ก ๆ ไม่มีอำนาจบาตรมืออะไรต่อโลก แต่เสียงที่ถูกมองว่าเด็กแก่แดดหรือไร้เดียงสาของ **พระเจ้าช้างเผือก** ก็ถูกกลบสนิทเมื่ออีกไม่กี่เดือนต่อมา กองทัพญี่ปุ่นบุกยึดอินโดจีน ของฝรั่งเศส ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ฝรั่งเศสยกกำลังถล่มเพิร์ลฮาร์เบอร์ และบุกทั่วเอเชีย รวมทั้งเข้ามาบุกไทย

ดังนั้นถ้าเทียบถึงแรงดลใจในการสร้างและการทำหน้าที่ของ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** กับ **พระเจ้าช้างเผือก** ต้องนับว่า **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ทำหน้าที่เฉพาะหน้าได้สมบูรณ์ รัฐบาลกลางโซเวียตสร้าง เนฟสกี ให้ส่งสารถึงประชาชนรัสเซียเป็นสำคัญ ให้ตระหนักภัยที่จะเกิดจากการรุกรานของเยอรมัน และใช้

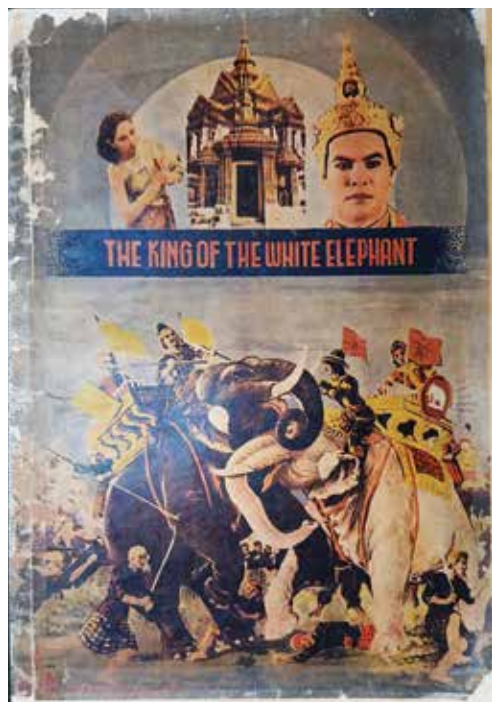
ตัวละครวีรบุรุษในประวัติศาสตร์ของชาติที่รู้จักกันดีที่สุด มาปลูกเราให้ประชาชน
รัสเซียต่อสู้กับกองทัพนาซีเยอรมันให้ชนะได้เช่นในอดีต มีข้อมูลว่ามีประชาชน
โซเวียตในเวลานั้นได้ดูหนังเรื่องนี้มากถึงยี่สิบล้านคน

ส่วน**พระเจ้าช้างเผือก** รัฐบาลไทยมิได้สร้าง แม้ว่าผู้สร้างจะเป็นรัฐมนตรี
คนหนึ่งในรัฐบาลไทยขณะนั้น แต่เป็นการสร้างในนามบุคคล และเป็นบุคคล
ที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกับนโยบายชาตินิยมสุดโต่งและการก่อสงครามของ
รัฐบาล หนึ่งออกฉายให้คนไทยดูหลังจากที่เกิดสงครามไทยกับอินโดจีนของ
ฝรั่งเศส จบลงแล้ว ในฐานะที่**ปรีดี**เป็นนักเศรษฐศาสตร์ ท่านย่อมรู้เรื่องการ
ลงทุน การค้า การตลาดดี ท่านเคยทำกิจการโรงพิมพ์ พิมพ์หนังสือ และเมื่อ
ลงทุนทำหนังซึ่งเป็นเงินมีใช้น้อย ก็ย่อมต้องวางแผนการตลาดเพื่อให้ได้ทุนคืน
การตลาดอย่างหนึ่งคือการโฆษณา มีการทำป้าย ทำโปสเตอร์ พิมพ์หนังสือนิยาย
The King Of The White Elephant ซึ่งเป็นภาษาอังกฤษ พร้อมรูปถ่ายจาก
ฉากในภาพยนตร์ออกจำหน่าย พิมพ์สุจิตต์ภาษาไทย ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ
ของการตลาดภาพยนตร์อยู่แล้ว

ปรีดีวางแผนจัดฉายรอบปฐมทัศน์โลกอย่างเอิกเกริก ที่ไม่เคยมีหนังไทย
คิดทำกันมาก่อน คือจะเปิดฉายปฐมทัศน์ในวันเดียวกัน 3 เมือง คือ กรุงเท
พล สิงคโปร์ และนิวยอร์ก ซึ่งหมายถึงต้องมีการเตรียมการอย่างดี ปรีดีต้องคิดที่จะ
จัดจำหน่าย พระเจ้าช้างเผือก ออกตลาดโลกให้ได้ และตั้งเป้าใหญ่ที่สหรัฐอเมริกา
ซึ่งนอกจากเป็นตลาดใหญ่ของภาพยนตร์แล้ว อาจจะมีเป้าหมายในการสื่อสาร
ความคิดอ่านเกี่ยวกับสงครามและสันติภาพของผู้สร้างสู่การรับรู้ของสหรัฐ
อเมริกา ปรีดีมอบหมายให้ *หลุย พนมยงค์* น้องชาย และ *ประสาธ สุขุม* (1901
-1973) ตากล้องและผู้ช่วยสำคัญในการทำหนังเรื่องนี้ นำภาพยนตร์ไป
สหรัฐอเมริกาเมื่อกลางเดือนมีนาคม 1941 มีข่าวในวารสารภาพยนตร์ที่นั่น
รายงานว่าฟิล์มถูกส่งมาที่แคลิฟอร์เนียแล้วส่งไปนิวยอร์กเพื่อตัดต่อใหม่ (เข้าใจ
ว่าเพื่อให้ถูกตลาดภาพยนตร์ในอเมริกา) เพื่อฉายรอบปฐมทัศน์โลกที่นั่นพร้อม
กับอีกสองเมือง ปรีดีมอบอำนาจให้ *ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช* (1905 - 1997) เอกอัคร
ราชทูตไทย ที่วอชิงตันเป็นตัวแทนร่วมกับ *ประสาธ สุขุม* ในการจดทะเบียน

หนังสือฉบับพิมพ์ครั้งแรก

สูจิบัตรภาพยนตร์

โปสเตอร์ที่ระลึก

ลิขสิทธิ์และทำสัญญาจัดจำหน่ายและจัดฉายในสหรัฐอเมริกา ที่สุดมีการจัดฉายรอบปฐมทัศน์โลกในวันที่ 4 เมษายน 1941 ที่โรงภาพยนตร์เบลมอนท์ นิวยอร์กพร้อมกับอีกสองเมืองดังกล่าว ก่อนที่จะออกฉายรอบปกติที่โรงภาพยนตร์ดังกล่าว โดยมี *Allyn Butterfield* เป็นผู้จัดจำหน่ายในอเมริกา และฉายจนถึงวันที่ 12 เมษายน

อย่างไรก็ดีการจัดฉายรอบปฐมทัศน์ที่นิวยอร์คนั้น ทำให้ **พระเจ้าช้างเผือก** ปรากฏอยู่ในสื่อหนังสือพิมพ์และวารสารภาพยนตร์ของสหรัฐอเมริกาหลายฉบับ แต่น่าสังเกตว่า ภาพยนตร์ฉบับที่ฉายที่นิวยอร์ก เป็นฉบับที่ถูกตัดต่อใหม่และสั้นลงกว่าต้นฉบับราวครึ่งชั่วโมงเศษคือเหลือความยาวเพียง 66 นาที เพราะถูกตัดบางฉากออก และเปลี่ยนดนตรีประกอบ เปลี่ยนรูปแบบศิลปะและตัวอักษรของเครดิตไตเติลใหม่ บทความและรายงานข่าวในสื่อสิ่งพิมพ์ไม่ได้ชื่นชม **พระเจ้าช้างเผือก** แต่มองว่าเป็นหนังอย่างมีอรรถสมครเล่น แต่อดชมการถ่ายทำที่โดดเด่นและการเป็นหนังเสียงไม่ได้ และส่วนใหญ่มองไม่เห็นสารสำคัญเรื่องสันติภาพที่ปริตติมุ่งหมายสื่อ กลับมองว่าเป็นเด็กแก่แดดที่พูดเรื่องใหญ่โตเกินตัว สำหรับในประเทศไทย เมื่อฉายรอบปฐมทัศน์ที่เฉลิมกรุงแล้ว ต่อมาก็ออกฉายตามโรงต่าง ๆ ตามปกติ และใช้วิธีพากย์สดในโรงเป็นภาษาไทยแทนเสียงในฟิล์มภาษาอังกฤษ โดยให้ *ทิดเขียว (สิน สืบบุญเรือง)* (1893 - 1948) นักพากย์ฝีปากเอกเป็นผู้พากย์ *ปริตติ* คงจะจัดจำหน่ายตามระบบจำหน่ายหนังในประเทศไทยเวลานั้น คือเข้าโปรแกรมโรงหนังชั้นหนึ่งในกรุงเทพโรงเดียวไม่กี่วัน แล้วออกฉายโรงชั้นสองต่าง ๆ ในกรุงเทพ ก่อนจะเดินสายไปฉายตามต่างจังหวัดทีละจังหวัด เชื่อว่า*ปริตติ* สังก่ออาชีพฟิล์มสำหรับฉายทั้งในและส่งออกนอกประเทศรวมกันไม่ถึงสิบชุด

ลมูล อดิพยัคฆ์ (1917 - 1990) พนักงานฝ่ายศิลป์ของบริษัทสหสินีมาที่โรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมกรุง เคยเขียนเล่าในบทความเรื่อง **รำพึงรำพันถึงหนังเก่าพระเจ้าช้างเผือก** ในนิตยสาร **โลกดารา** ซึ่งเขาเป็นเจ้าของ ฉบับเดือนพฤศจิกายน ปี 2519 ว่า เขาเคยได้รับมอบหมายจาก*ปริตติ* ให้เป็นผู้ออกแบบและเขียนรูปโปสเตอร์ **พระเจ้าช้างเผือก** โดย*ปริตติ* ขอให้เขียนเป็นรูปยุทธหัตถีบน

คอช้าง ซึ่งเป็นภาพที่เคยมีการเขียนกันอยู่แล้ว โดยเฉพาะกรณียุทธหัตถี พระนเรศวรกับพระมหาอุปราชา *สมุลเขียน* ตอนหนึ่งว่า หลังจากออกฉายแล้ว ต่อมา**พระเจ้าช้างเผือก** ถูกจอมพล ป. พิบูลสงคราม สั่งห้ามฉาย (ซึ่งยังไม่พบหลักฐานยืนยันว่าเท็จจริงหรือไม่ แต่เข้าใจว่าน่าจะหมายถึงยุคหลังกบฏวังหลวง พ.ศ. 2492) แต่ข้อเท็จจริงคือหนึ่งผ่านการตรวจพิจารณาแล้วจากคณะกรรมการตรวจพิจารณาภาพยนตร์ซึ่งเวลานั้นสังกัดกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย และนอกจากตัวฟิล์มหนัง แม้ภาพโฆษณา สุจิตร์ และแม้แต่หนังสือนิตยาก็ต้องผ่านการตรวจพิจารณาด้วยในฐานะสื่อโฆษณาประกอบหนัง

เทียบความเป็นเจ้าของงาน

บทบาทหน้าที่หรือตำแหน่งของ *ไอเซ็นสไตน์* ใน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** คือเป็นผู้เขียนเรื่องร่วมกับ *พโยตร์ อันเดรเยวิช ปัทเลนโก* ซึ่งในไต่เตล ภาษารัสเซีย เทียบคำแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า script authors หรือผู้ประพันธ์ บท จึงหมายถึงแต่งขึ้นเป็นบทสำหรับภาพยนตร์เลย ไม่ได้ดัดแปลงมาจากหนังสืออื่น และสำหรับบทบาทผู้กำกับภาพยนตร์ของ*ไอเซ็นสไตน์* ในไต่เตล ภาษารัสเซีย เทียบคำแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า staged by S.M. Eisenstein, D.I. Vasilyev เป็นการใช้คำว่า stage ที่หมายถึงควบคุมเวที ซึ่งเท่ากับคำว่า direct หรือ กำกับ ดังนั้นบทบาทสำคัญของ*ไอเซ็นสไตน์* ในหนังเรื่องนี้ คือผู้เขียนบท และผู้กำกับ ถึงแม้ทั้งสองบทบาทนี้จะมีผู้เขียนร่วมและกำกับร่วม แต่เป็นที่ยอมรับว่าในฐานะภาพยนตร์เป็นงานศิลป์ *ไอเซ็นสไตน์* เป็นเจ้าของงานมากที่สุด

เทียบกับ**พระเจ้าช้างเผือก** ในเครดิตไต่เตลนำของหนัง ซึ่งเปิดภาพด้วยตราหรือโลโก้รูปวาดลายเส้นช้างสองเชือกนั่งขนานบสองข้างซ้ายขวาเพื่อ ชูมงกุฎไว้ข้างบน และอักษร Pridi Production อยู่ที่ฐาน หนังสือระบุว่า**ปรีดี** เป็นผู้อำนวยการสร้าง แต่บอกว่า Pridi Productions presents The King of the White Elephant และตามด้วย story by Pridi Banomyong นำมาแต่ต้น

ซึ่งน่าสังเกตว่าไม่มีระบุว่าใครเขียนบทภาพยนตร์ เป็นไปได้ว่าจะใช้นิยายภาษาอังกฤษต้นฉบับของ *ปรีดี* เป็นบทถ่ายทำ แล้วตามด้วยชื่อบุคคลตำแหน่งต่าง ๆ จากผู้ถ่ายภาพยนตร์ ผู้บันทึกเสียง ผู้ตัดต่อ ฯลฯ แล้วจึงขึ้นรายชื่อผู้แสดงสำคัญทั้งหลาย จบแล้วจึงต่อด้วยผู้กำกับ คือ directed by Sunh Vasudhara และผู้ช่วยผู้กำกับ คือ assistant directors : Luang Sukhum และ Chai Suvanadut ปิดท้ายเครดิตใต้เตลิตด้วย supervised by Pridi Banomyong และ assistant supervisor Prasart Sukhum A.S.C.

หากพิจารณาตามขนบ ปกติชื่อผู้กำกับจะมาหลังสุด และถือเป็นเจ้าของงานภาพยนตร์ แต่ชื่อผู้กำกับของ **พระเจ้าช้างเผือก** มาในลำดับของทีมงาน ในขณะที่ชื่อของ *ปรีดี* มาตั้งแต่เปิดหนัง และปิดท้ายเครดิต จึงเห็นชัดว่าหนังนี้ *ปรีดี* เป็นประพันธ์กรหรือเจ้าของงาน แต่เขาใช้ตำแหน่งว่า supervisor ซึ่งเท่ากับ ผู้ตรวจการหรือกำกับการทั้งหมด และการที่มีชื่อ *ประสาธ สุขุม* เป็นผู้ช่วยผู้ตรวจการ แสดงว่า *ประสาธ สุขุม* มีบทบาทสำคัญมาก ในฐานะเป็นมืออาชีพของโรงถ่ายไทยฟิล์ม และมีตีกีร A.S.C ฟ่วงท้ายชื่อในฐานะสมาชิกสมาคม

ดมิตรี วาซิลเยฟ
(Dmitri Vasilyev)

พโยตร์ อันเตรเยวิช
ปีฟเลนโก
(Pyotr Pavlenko)

ใจ สุวรรณกต

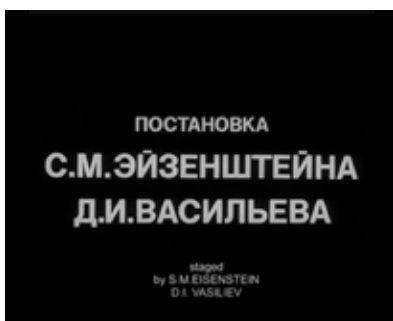
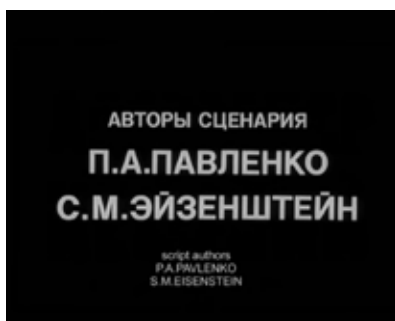
สัทน์ วสุธาร

หลวงสุขุมน้อยประติษฐ์

ช่างถ่ายภาพยนตร์แห่งสหรัฐอเมริกาในทางเทคนิคแล้วประสาธน์จะมีบทบาทให้คำปรึกษาเป็นอย่างดีใกล้ชิดในทุกเรื่องของกรรมวิทาการถ่ายภาพยนตร์ ส่วนผู้กำกับ *สัณห์ วสุธาร* ซึ่งไม่เคยกำกับภาพยนตร์มาก่อน แต่เป็นมิตรสหายของประสาธน์ เคยไปศึกษาในสหรัฐอเมริกาและเป็นมิตรคุ้นเคยกับประสาธน์ เมื่อครั้งประสาธน์ฝึกงานเป็นช่างถ่ายภาพยนตร์ในฮอลลีวู้ด *สัณห์* เคยพบเห็นและเข้าสังคมในฮอลลีวู้ด *ประสาธน์* จึงแนะนำให้มาร่วมงานกับ *ปรีดี* ได้ตำแหน่งเป็นผู้กำกับ ซึ่งคงจะมีบทบาทเฉพาะอยู่กับการออกแบบควบคุมการแสดงในแต่ละฉาก อีกทั้งยังมีผู้ช่วยถึงสองคน คือ *หลวงสุขุมย์ประดิษฐ์* (1907 - 1963) นักเรียนเก่าอเมริกาผู้โดดเด่นทางกีฬาและดนตรี และ *ใจ สุวรรณทัต* นักเรียนเก่าอัสสัมชัญแผนกภาษาอังกฤษ ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่ง *ปรีดี* ยืมตัวมาช่วยงานที่กระทรวงการคลังในเวลานั้น

นอกจากนี้ น่าสังเกตว่า หนึ่งทั้งสองเรื่องนี้ต่างมีที่ปรึกษาด้านประวัติศาสตร์และพระราชพิธี ในฐานะที่ทั้งสองเรื่องเป็นเรื่องราวยุคประวัติศาสตร์พอ ๆ กัน คือ ยุคศตวรรษที่ 13 ของเนฟสกี้ และ 16 ของพระเจ้าช้างเผือก

เทียบเรื่องและโครงเรื่อง

ทั้งสองเรื่องเป็นภาพยนตร์ประเภทหนังเรื่องยาว (feature film) ซึ่งยาวใกล้เคียงกัน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ยาว ประมาณ 111 นาที **พระเจ้าช้างเผือก** ยาวประมาณ 100 นาที เรียกว่ายาวเกือบเท่ากัน ถ่ายทำด้วยฟิล์มขาว-ดำ บันทึกเสียงในฟิล์ม ทั้งสองต่างเป็นหนังที่อาจจัดอยู่ในประเภทต่าง ๆ ได้พ้องกัน เช่น หนังประวัติศาสตร์ (historical film) หนังสงคราม (war film) หนังแต่งองค์ทรงเครื่อง (costume drama film) หนังโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda film) หนังมหากาพย์ (epic film)

หนังทั้งสองเล่าเรื่องของชายที่เป็นผู้นำอาณาจักรในประวัติศาสตร์ เป็นเจ้าหรือกษัตริย์ เป็นนักรบผู้กล้าหาญ นำกองทัพรบกับกองทัพข้าศึกเพื่อนบ้านที่บุกรุกเข้ามาในอาณาจักร ประกอบวีรกรรมได้ชัยชนะในสนามรบอย่างยิ่งใหญ่ จนเป็นตำนาน สำหรับ**เนฟสกี**คือ **ยุทธการบนน้ำแข็ง** (The Battle on the Ice) สำหรับ**พระเจ้าจักร**คือ **ยุทธหัตถิบนคอช้าง** (The Elephant Battle หรือ The Battle on the Elephant)

เนฟสกี เป็นตัวละครที่อ้างอิงตัวตนจริงของเจ้าชาย**เนฟสกี**ในประวัติศาสตร์รัสเซีย เป็นหนึ่งในกษัตริย์โบราณยุคกลางของรัสเซียที่ได้รับการยกย่องมากที่สุด ในขณะที่ **พระเจ้าจักร** เป็นตัวละครสมมุติขึ้นแต่สารตั้งต้นมาจากบุคคลจริง โดยประติสัมพันธ์มาจากกษัตริย์สองพระองค์จริงในประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา คือ **สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ**(**พระเทียรราชา**) กษัตริย์อยุธยาองค์ที่ 15 (ครองราชย์ 1540 - 1568) ซึ่งมีใช้กษัตริย์นักรบ แต่เป็นนักปฏิรูปทรงปรับปรุงกฎหมายและสนใจการศาสนาและคนยากเข็ญ รัชสมัยของพระองค์มีการจับช้างเผือกได้ถึง 7 เชือก จึงได้ฉายาว่า **พระเจ้าช้างเผือก** เป็นเหตุหนึ่งที่มาส่งทูตมาขอช้างเผือกเพื่อหาเหตุยกทัพมาตีอยุธยา เกิดสงครามยุทธหัตถิบนคอช้าง แต่พระมเหสีคือ**พระสุริโยทัย**ที่แต่งเป็นชายออกศึกช่วยพระสวามี และถูกพม่าฟันขาดคอช้างสิ้นพระชนม์ ปรีดีนา**พระมหาจักรพรรดิ**มาผสมกับกษัตริย์อยุธยาอีกพระองค์ คือ**สมเด็จพระนเรศวรมหาราช** กษัตริย์อยุธยา

องค์ที่ 18 (ครองราชย์ 1590-1605) ซึ่งเป็นกษัตริย์นักรบที่ยิ่งใหญ่ เป็นผู้ประกาศอิสรภาพของกรุงศรีอยุธยาหลังจากถูกกองทัพหงสาวดีตีกรุงศรีอยุธยาแตกและเอาเป็นประเทศราช ตลอดรัชสมัยทรงออกศึกรบกับหงสาวดีและเมืองอื่น ๆ ตลอดเวลา สงครามที่ทรงชนะและปรากฏเป็นพงศาวดารยิ่งใหญ่ คือ สงครามยุทธหัตถีบนคอช้าง กับพระมหาอุปราชาแห่งหงสาวดี ที่หนองสาหร่าย สุพรรณบุรี เมื่อปี 1592 พระเจ้าจักรวาลจึงเป็นตัวละครสมมุติที่ปรีดีประกอบสร้างขึ้นจากการผสมผสานสองกษัตริย์อยุธยาไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืนและระบุในนิยายว่าเป็นเหตุการณ์ในปี 1540 ส่วนตัวละครพระเจ้าหงสาวดีสมมุติขึ้น อาจหมายถึงถึงพระเจ้าบุเรงนองในสงครามช้างเผือกและพระเจ้านันทบุเรงนองในสงครามยุทธหัตถี ส่วนพระมหาอุปราชา เป็นตัวละครสมมุติที่มีบทบาทจริงทั้งในสองศึก

โครงเรื่อง (plot) ของหนังทั้งสอง เทียบกันได้สนิทตามการเดินเรื่อง คือ

อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี มีโครงสร้างการดำเนินเรื่อง ดังนี้

1. ไต่เตล้นำ เครดิท

รายชื่อผู้ทำงานและตำแหน่งต่าง ๆ 0:00 - 2:04 (2:04 นาที)

2. เปิดตัว อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี

เริ่มภาพยนตร์ ไต่เตลข้อความบรรยาย The 13th Century Teuton-Livonian knights marched out on Rus. They coveted Rus with its vast lands and riches. The German plunderers hoped for an easy victory over the people. Rus had just endured the Mongol invasion. Traced of the sanguine battles were visible every where. 2:04 - 2:45 (41 วินาที)

เริ่มเปิดเรื่อง ฉาก **ภายนอก กลางวัน** ภูมิประเทศเนินทุ่งหญ้า ที่เห็นซากศพคนและสัตว์ กับเศษเครื่องแต่งกายชุดเกราะ อาวุธ กระจายอยู่เกลื่อนฉาก **ภายนอก กลางวัน** ภาพกว้างของภูมิประเทศทะเลสาบ เพลสชีโว lake pleshcheevo ฉาก **ภายนอก กลางวัน** ที่ริมแม่น้ำ กลุ่มชาวประมงชายหนุ่ม

หลายสิบคนกำลังลากอวนจับปลาในริมฝั่งน้ำ พวกเขาได้เคยต่อสู้ขับไล่กองทัพ สวีเดนที่บุกมารุกรานรัสเซียที่แม่น้ำนี้ พวกเขาสู้เรือของสวีเดนเป็นชั้น ๆ เห็น ชากเรือไวก็งอยู่ริมฝั่ง เขายอมเสียเลือดเพื่อแผ่นดินรัสเซียอันยิ่งใหญ่ ทันใด มีคณะของพวกมองโกลเดินทางโผล่มา มีทหารที่มักับพลเดินเท้า ถืออาวุธมีคม ประจำกาย เดินคุ้มกันรถม้าเก้งคันหนึ่ง และมีชาวรัสเซียชายหญิงจำนวนหนึ่ง ถูกพันธนาการและถูกบังคับให้เดินไปในกองกำลังนี้ปรากฏตัวขึ้นต่อหน้ากลุ่ม เด็กหนุ่มและชายแก่คนหนึ่ง ซึ่งเป็นชาวท้องถิ่นรัสเซียที่กำลังดูพรรคพวก ลากอวนอยู่ในแม่น้ำ ทหารมองโกลออกคำสั่งให้กลุ่มเด็กหนุ่มรัสเซียคุกเข่า ทำความเคารพ ชายแก่คุกเข่าลง เด็กหนุ่มคุกเข่าตาม ทหารมองโกลถามว่า พวกแกเป็นใคร เด็กหนุ่มลุกขึ้นยืนถามว่า ก็แกมาตามหาใครล่ะ ทหารมองโกล จึงใช้อาวุธฟันหลังให้คุกเข่าลง เด็กหนุ่มรัสเซียอีกส่วนหนึ่งรีบเข้ามาช่วย เกิดเอะอะโวยวายรวนกันขึ้น ทำให้ *อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี* ที่ยืนคุมการลากอวน อยู่ในน้ำหันมาตะโกนว่าอย่าส่งเสียงดัง ปลาตื่นหมด แต่เมื่อ *เนฟสกี* เห็นว่ามี กองกำลังมองโกลแปลกหน้ามาในถิ่น จึงขึ้นฝั่งมาที่เกิดเหตุ แล้วร้องบอกว่า ไม่จำเป็นต้องรบรากัน *เนฟสกี* เข้าไปบอกมองโกลผู้เป็นหัวหน้าคุ้มกันมือถือ อาวุธอยู่บนหลังม้าว่า แขนงผู้มาเยือนจะมาต่อยุติกับเจ้าของบ้านไม่ได้ ทำให้ ตัวนายที่นั่งอยู่ในเก้งรถม้าโผล่หน้าออกมาดู หัวหน้าคุ้มกันถาม *เนฟสกี* ว่า แกเป็นใคร เมื่อ *เนฟสกี* ตอบว่า ข้าคือเจ้าชาย *อเล็กซานเดอร์* ตัวนายในรถม้าที่ โผล่หน้าออกมาดูจึงทักว่า แกคือ *เนฟสกี* หรือ ? แกใช้ไหมที่สู้กับพวกสวีเดน ? ว่าแล้วลงจากรถม้า มาคุยด้วย โดยเสนอว่า แกมาเข้ากับพวกเรสิ ก็จะได้เป็น ลูกพี่ เราต้องการเจ้าเมืองในอารักขามาก ๆ *เนฟสกี* ตอบว่า พวกข้ามีสุภาพดี ข้อหนึ่งว่า จงอยู่และตายในแผ่นดินเกิดของตน ทำให้นายของคณะมองโกลยิ้ม อย่างมีเลศนัยและเดินไปขึ้นรถม้า เคลื่อนคณะต่อไป ชายแก่บอก *เนฟสกี* ว่า พวกมันแข็งแรงแรงมาก ยากที่เราจะเอาชนะมัน *เนฟสกี* จึงย้อนถามว่า แกพร้อม จะสู้หรือเปล่าละ ? ชายแก่ว่า มันถึงเวลาที่เราจะแก้แค้นให้พ่อ ๆ เราแล้ว *เนฟสกี* ตอบว่า พวกมองโกลคอยก่อนได้ มันมีศัตรูที่อันตรายและชั่วช้ายิ่งกว่าอยู่ข้าง ๆ เรายี่เอง ซึ่งแกไม่สามารถจ้างให้มันออกไปได้เสียด้วย คือ พวกเยอรมัน เมื่อใด

ที่เราขายพวกมันได้แล้ว เราจึงจะจัดการพวกมองโกลได้ แต่เราทำเองไม่ได้ เราต้องพึ่งนอฟโกรอด นครรัฐของรัสเซียแห่งสุดท้ายที่ยังเป็นอิสระ 2:04 - 11:39 (9:35 นาที)

3. นครรัฐนอฟโกรอดที่ยิ่งใหญ่ Lord Great Novgorod

ฉากในเมืองนอฟโกรอด **ภายนอก กลางวัน** เห็นภูมิประเทศของเมืองใหญ่ ตลาดกลางเมือง เปิดตัว ขุนศึกหนุ่มชาวนอฟโกรอดที่เป็นเกลอกันสองคน คือ วาสิลี บุสโล กับ กาฟรีโล โอเลคซิส ทั้งสองกำลังเฝ้าสังเกตหญิงสาวแห่งนอฟโกรอด **โอลกา ดานิโลฟนา** ที่มาซื้อของในตลาด ชายหนุ่มต่างหมายปองหล่อน **อิกแนท** ชายช่างใหญ่นักตีดาบพยายามเสนอขายอาวุธใหม่ ๆ แก่ขุนศึกหนุ่มทั้งสอง **วาสิลี** เปรยว่า เขาเบื่อการรบแล้ว อยากทำอย่างอื่นบ้าง พ่อค้าจับสายตาได้ว่าสองหนุ่มเล็งอยู่ที่หญิงสาว แล้วทั้งคู่เข้าไปจับ ต่างเสนอตัวให้สาวเลือก แต่หล่อนตัดสินใจไม่ได้ บอกว่าทั้งสองหนุ่มมีค่าเท่ากัน พอดีมีเสียงระฆังกลางเมืองส่งเสียงสัญญาณบอกเหตุ ชาวเมืองทั้งหลายพากันวิ่งไปยังที่ตั้งระฆัง ปรากฏว่ามีนักรบคนหนึ่งซึ่งบาดเจ็บและหนีมาจากเมืองสคอฟ ถูกหิวปีกมาแจ้งเหตุร้ายว่า เมืองสคอฟถูกเยอรมันบุกโจมตีแตกและยึดไว้แล้วและมันกำลังจะยกทัพมาเมืองนอฟโกรอดต่อไป มันฆ่าทุกคนที่จับดาบสู้ ฆ่าแม่เพื่อชนมปังก่อนหนึ่ง ฆ่าเพราะคนนั้นร้องไห้ และฆ่าเพราะไม่ร้องไห้ มันย่ายิบรดาแม่และเมียของเรา มันกำลังแต่งตั้งคนเยอรมันเป็นเจ้าเมือง เมื่อได้สคอฟแล้วต่อไปคือนอฟโกรอด อย่าค้าขายกับมัน พอดีคณะผู้ปกครองนครรัฐนอฟโกรอดออกมาปรากฏตัว และถามนักรบบาดเจ็บจากเมืองสคอฟว่า เจ้ามาพูดโกหกอะไรกับชาวเมืองเรา เป็นไปได้ยังไง เราลงนามสัญญาไม่รุกรานกับพวกเยอรมันแล้วชาวเมืองจึงถกเถียงกันใหญ่ พ่อค้าคนหนึ่งบอกว่า มันยึดสคอฟได้เป็นเรื่องใหญ่ แต่เราสามารถจ่ายเงินซื้อทางรอดของเราได้ เรามีสินค้ามากมายยกกองเงินทุนก็มาก ทันใดนั้นสาวน้อย **โอลกา** ตะโกนถามว่า เจ้าจะขายแผ่นดินรัสเซียเพื่อแลกกับสินค้าหรือเปล่า? พวกพ่อค้าขายเงินพยายามยกเหตุผลสู้ แต่สุดท้าย **อิกแนท** ชายช่างตีดาบลุกขึ้นตะโกนว่า เราต้องการ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** มาเป็น

ผู้นำสู้กับเยอรมัน มีการถกเถียงกัน มีผู้ไม่เห็นด้วยและเห็นด้วย หนึ่งในคณะผู้ปกครองเมืองให้ความเห็นว่าเราอเนฟสกีไม่ไหว ต้องหาผู้นำเดี๋ยวนี้เลย และเขาขอเสนอโดแมสซ์ขุนศึกนักรบผ่านศึกคนหนึ่งของเมืองเป็นผู้นำแต่โดแมสซ์ก็ลุกขึ้นมาและบอกว่าคนที่จะเป็นผู้นำไม่ใช่เขา ต้องหาคนที่เก่งกว่าและฉลาดกว่าเขาต้องมีผลงานเลื่องชื่อในการรบและแม้ข้าศึกก็รู้เราต้องการผู้นำที่แท้จริงและคนนั้นคือเจ้าชาย อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี ขุนศึกหนุ่มกาฟรีโล โอเลคสึช ตะโกนสนับสนุนว่า ถ้าพวกเยอรมันมาถึงสันเท้าเรา เราจะติดกับดักอยู่ระหว่างพวกมันกับพวกมองโกล นั่นจะเป็นจุดจบของเรา ต้องเอาอเล็กซานเดอร์มาชาวเมืองพากันมารับ 11:40 - 21:58 (10:18 นาที)

4. เมือง สคอฟ Pskov

สภาพเมืองสคอฟที่ถูกกองทัพเยอรมันยึดครอง **ภายนอก กลางวัน** บางอาคารกลายเป็นซากถูกเผา ควันไฟลอยปกคลุม มีศพชาวเมืองนอนตายบนพื้นระเกะระกะ เห็นทหารเยอรมันระดับไพร่พลในชุดที่สวมหน้ากากเหล็กครอบหัว ซึ่งด้านหน้ามองเห็นเป็นกากบาททางเขน และสวมชุดเกราะเหล็ก ถือโล่เหล็กยื่นกระจายอยู่ทั่วไป มีทหารที่ถือธงเยอรมันปลิวไสวอยู่มากมาย บางมุมเมืองที่เป็นลานกว้าง เห็นพวกพระเยอรมันแห่งอาณาจักรโรมันคาทอลิก ซึ่งเป็นผู้ควบคุมอำนาจอยู่เบื้องหลังพวกอัศวินกำลังทำพิธีกรรม เห็นไม้กางเขนถูกยกชูอยู่ มีหัวหน้าพระที่แต่งกายชุดสีดำคลุมมิดหัวอยู่ด้วย มีการลงโทษชาวเมืองสคอฟด้วยการแขวนคอ การเผาในกองไฟ พวกอัศวินกองทัพเยอรมันแต่งกายชุดเกราะเหล็กอย่างเต็มที สวมหน้ากากเหล็กครอบหัวซึ่งด้านใบหน้าที่ดวงตากับจมูกมีปากเหมือนกางเขน ส่วนบนหัวทำเป็นรูปแตรใหญ่บ้าง ดุคล้ายเขากว้างบ้าง ตรีศูลบ้าง มงกุฎบ้าง ฝ่ามือคนบ้าง กงเล็บนกบ้าง เสื้อคลุมของพวกอัศวินก็มีเครื่องหมายกางเขนประดับ ยังมีชาวเมืองทุกเพศวัยถูกต้อนมาชุมนุมอยู่ในบริเวณ และพวกเจ้าเมืองและกรรมการเมืองถูกจับมัดนั่งคุกเข่าบนพื้นใกล้กองไฟใหญ่ ฟอน บาร์ค นายใหญ่ของพวกอัศวินเยอรมันถอดเกราะสวมหัวที่เป็นรูปแตรออก เผยให้เห็นหน้า ทเวอร์ดิโลนายกเมืองสคอฟผู้ทรยศ

ไปสวามิภักดิ์เยอรมันรับรายงาน ฟอน บาร์ค นายใหญ่อัศวินว่า สคอพออยู่
ใต้ฝ่าเท้าท่านแล้ว แต่ ฟอน บาร์ค ยังไม่พอใจผลงานการยึดเมืองสคอฟ จึง
ประกาศว่าถ้าต่อไปยึดเมืองนอฟโกรอดได้แบบนี้ จะแขวนคอทเวอร์ดีโล
ก่อนเลย ทเวอร์ดีโลรายงานว่าชาวเมืองนอฟโกรอดกำลังเรียกร้องหาเจ้าชาย
อเล็กซานเดอร์ซึ่งเคยรบชนะพวกสวีเดนมาแล้วมาเป็นผู้นำเพื่อปราบเยอรมัน
ฟอน บาร์คจึงลั่นวาจาว่า คนที่จะมาปราบเยอรมันยังไม่เกิดเลย เรามีเจ้าชาย
หลายองค์ว่าแล้วก็ประกาศแต่งตั้ง อัศวินคนหนึ่งเป็นเจ้าชายแห่งสคอฟ คนหนึ่ง
เป็นเจ้าชายแห่งนอฟโกรอด แล้วหัวหน้าพระชุดดำก็ประกาศว่า มีพระเจ้าได
องค์เดียวบนสวรรค์ และมีผู้ปกครองได้คนเดียวบนโลก จะมีเพียงผู้ปกครองของ
คาทอลิกเท่านั้นที่ปกครองโลก และใครที่ขัดขวางเรา จะต้องถูกทำลายล้าง
เจ้าเมืองสคอฟที่ถูกมัดอยู่ลุกขึ้นกล่าวว่า รัสเซียไม่เคยจำนนต่อเยอรมันและ
จะไม่มีวันยอมจำนน ทเวอร์ดีโลผู้ทรยศ เรียกร้องให้ประหารปาฟซาเจ้าเมือง
ผู้อดดีเสียเลย พวกทหารเยอรมันจึงกรูกันเข้ามาจับเจ้าเมืองและกรมการเมือง
อื่น ๆ ทันใดนั้นวาลิซาบุตรสาวเจ้าเมืองวิ่งเข้าไปหาบิดา ว่าจะขอยู่ข้างบิดา
เขาจึงบอกให้หล่อนรีบหนีไปเสีย และแก้แค้นให้พวกเราด้วย ทหารคุมตัว
เจ้าเมืองไปที่ตะแลงแกง จัดการแขวนคอ ฟอน บาร์คนายใหญ่อัศวินส่งสัญญาณ
ให้สังหารได้ พลตรเปาตร แล้วกองทหารเยอรมันก็เดินหน้าลุยสังหาร
ชาวเมืองทั้งหมดในที่นั้นด้วยอาวุธต่าง ๆ ในมือ มีเสียงสั่งว่าให้เผาให้หมด กวาด
พวกมันให้หมดจากพื้นโลก ทหารจับเด็กเล็ก ๆ พรากจากมือมารดาไปส่งให้
อัศวินโยนเข้ากองไฟทั้งเป็น ปาฟซาเจ้าเมืองก็ถูกชักรอกขึ้นไปหาคานไม้สำหรับ
แขวนคอ เขาส่งเสียงร้องขึ้นว่า ไปที่เปเรยาสลาฟ! ไปเอาเนฟสกี เมืองสคอฟ
ที่ตายแล้วกำลังเรียกหาท่าน อเล็กซานเดอร์! 21:58 - 30:14 (8:16 นาที)

5. เมืองเปเรยาสลาฟ

ในอาคารไม้ขนาดใหญ่ที่พำนักของเนฟสกี ภายใน กลางคืน เด็กหนุ่ม
สองนาย กำลังซ่อมอวนตาข่ายดักปลาอยู่ในห้องโถงใหญ่ มีดวงไฟเล็ก ๆ จุดไว้
เนฟสกีลุกจากที่นอนพัก เห็นเข้าจึงบอกว่าได้เวลาไปนอนได้แล้ว พวกหนุ่ม ๆ

ออกไป เนฟสกีเดินไปมาครุ่นคิดถึงกองทัพเยอรมันที่กำลังรุกรานรัสเซีย ถึงกับ
นั่งกุมขมับคิด มีเด็กชายคนหนึ่งเข้ามารายงานว่า มีคนจากนอฟโกรอดมาขอพบ
เนฟสกีแสดงอาการดีใจ หันไปบอกลูกน้องในห้องให้เตรียมชุดศึกของเจ้าชาย
ให้พร้อม แล้วพวกมาจากนอฟโกรอดเข้ามาพบ มีขุนศึกโดแมสซ์ ขุนศึก
โอเลคสิช และคนอื่นอีกสามคน พวกเขาโค้งคารวะเจ้าชาย และกล่าวว่าชาว
นครรัฐนอฟโกรอดที่ยิ่งใหญ่ขออัญเชิญเจ้าชายไปเป็นเจ้าชายแห่งนอฟโกรอด
เพื่อสู้กับเยอรมัน ซึ่งบัดนี้ตีเมืองสคอฟได้แล้วและกำลังจะมาถึงนอฟโกรอด
ขอให้ช่วยปกป้องชาวนอฟโกรอด ที่แรกเนฟสกีแสดงท่าที่ยังคาใจที่เมือง
นอฟโกรอดเคยปลดตนในฐานะเจ้าชายแห่งนอฟโกรอดและเนรเทศออกมา
แต่โดแมสซ์ขอให้เห็นแก่เด็กกำพร้า ขอให้ลืมเรื่องในอดีตและ ขอให้ลุกขึ้นสู้เพื่อ
นอฟโกรอดเถิด เนฟสกีจึงประกาศว่าเขาจะยืนหยัดปกป้องรัสเซียทั้งหมดไม่ใช่
แค่นอฟโกรอด เราต้องสู้ด้วยตัวเราเอง ไม่เว้นแม้แต่ใครคนใด เราต้องรวบรวม
คนของเรา เนฟสกีกล่าวที่สุดว่า เยอรมันจะต้องถูกบดขยี้ในฤดูใบไม้ผลินี้ จาก
นั้นจากผ่านไปสู่ **ภายนอก กลางวัน** ภูมิประเทศท้องทุ่ง เนินดิน คนของเนฟสกี
ออกระดมชาวรัสเซียซึ่งเป็นชาวไร่ชาวนาสามัญชนเพื่อรวมกำลังจัดกองทัพสู้
เยอรมัน ชาวรัสเซียต่างจับอาวุธคู่มือเดินทางไปรวมกำลังกัน หลังโหลมาทางบก
ทางน้ำ กลายเป็นกองทัพประชาชนรัสเซีย ยกกองทัพเป็นขบวนแถวยาวเหยียด
มุ่งสู่เมืองนอฟโกรอด 30:14 - 37:13 (7:59 นาที)

6. นอฟโกรอด

ภูมิประเทศเมืองนอฟโกรอด **ภายนอก กลางวัน** กองทัพเนฟสกีนำด้วย
กองทหารม้าหน้าหน้าไพร่พลทหารชาวบ้านรัสเซีย มุ่งหน้ามาถึงเมืองนอฟโกรอด
ชาวเมืองทั้งหลายออกมาต้อนรับเข้าสู่เมือง มีชาวเมืองพวกพ่อค้าบางคนตะโกน
ขับไล่ ร้องว่าไม่ต้องการสงคราม เนฟสกีประกาศว่าจะชอบหรือไม่ก็ตาม เรามา
เป็นแม่ทัพคนหนึ่ง ขุนศึกของเนฟสกีตะคอกใส่พวกนั้นว่า ชาวนอฟโกรอดผู้ใด
ถ้าไม่ไปรบ คนของเราก็จะบดกระตุกพวกแก่ให้หมด เนฟสกีกล่าวแก่ชาวเมือง
ว่า มีพวกมองโกลจากแม่น้ำโวลกาลงมาสู่นอฟโกรอดและมีพวกเยอรมันเข้ามา

ทางตะวันตก รัสเซียจึงตกอยู่กลางระหว่างกองไฟสองกอง พวกเจ้าทั้งหลายนี้
คือผู้ที่เหลือรอดอยู่ ชาวโนฟโกรอดผู้ยิ่งใหญ่ จงลุกขึ้นเพื่อแผ่นดินพ่อ เพื่อ
แผ่นดินแม่ จงลุกขึ้นเพื่อเมืองรัสเซียทั้งหลาย เคียฟ วลาดิเมียร์ เรียซาน เพื่อ
ทุ่งหญ้า ป่า และแม่น้ำของเรา เพื่อประชาชนที่ยิ่งใหญ่ของเรา นักรบโมเดสซ์
ขึ้นมากล่าวเชิญให้เนฟสกีนำกองทัพโนฟโกรอด ผู้คนทั้งเมืองที่มาชุมนุม
พร้อมคบไฟพากันโห่ร้องระงังประจำเมืองถูกย่ำผู้คนชาวโนฟโกรอดชুবเพลิง
กันทั่วไปหมด เวลาล่วงเป็นยามค่ำ **ภายนอก กลางคืน อีก**แนวช่างตีดาบ
ประกาศให้ทุกคนไปเอาอาวุธดาบและเสื้อเกราะโซ่เหล็กที่ร้านเขาได้ฟรี คนอื่น ๆ
ก็พากันประกาศยกโล่ห้วยขวาน นักรบย่นับพันให้กองทัพ ขุนศึกบุสไลประกาศ
ว่าเราพร้อมเต็มพันสี่ระชะของเรา จงนำเราเกิดเจ้าชาย วาซิลีชาลูกสาวเจ้าเมือง
สคอพได้ฟังอยู่ ก็ตั้งใจอาสาเข้าร่วมกองทัพ บุสไล กับ โอเลคสิช เดินทางพบ
โอสถากลางทางท่ามกลางฝูงคนที่พากันไปรับอาวุธตามร้านต่าง ๆ ทั้งสองขุนศึก
ขอให้โอสถกาดัดสินใจเลือกคนใดคนหนึ่งเสียที อย่าปล่อยให้คอยเลย โอสถกล่าว
ว่าใครที่กล้าหาญกว่าจะเป็นผู้ได้ส่งแม่สื่อไปขอห่อน และห่อนก็ตรงไปร้าน
ช่างตีดาบ สวมหมวกเหล็กและชุดเกราะและรับดาบจากร้านช่างดาบ พร้อมเข้า
สนามรบเช่นกัน 37:13 - 43:47 (6:34 นาที)

7. เริ่มการรบ

หากภูมิประเทศ ค่ายกองทัพเยอรมัน **ภายนอก กลางคืน** ภูมิอากาศ
อันหนาวเหน็บ กำลังทำพิธีทางศาสนาที่กระโจม บาทหลวงหรือบิชอปแห่ง
โรมันคาทอลิกนำการสวดขอพรแก่อัศวินและเหล่าทหารในกองทัพเยอรมัน
ก่อนออกศึก พระในชุดดำเป็นผู้เล่นออร์แกน คนรัสเซียลูกน้องของทเวอร์ดิไล
ผู้ทรยศเข้ามากระซิบแจ้งข่าว ทเวอร์ดิไลจึงรายงาน ฟอน บาลค์ นายใหญ่อัศวิน
ซึ่งรับทราบแล้วก็ประกาศต่อที่ประชุมว่า เพื่อนอัศวินทั้งหลาย **กษัตริย์เล็ก-**
ชานเดอร์บังอาจเผชิญหน้ากับเรา แต่พระเจ้าได้ลงโทษมันแล้ว กองหน้าของมันเป็น
ติดอยู่ในป่าราบกับหมีตัวหนึ่ง ข้าขอเชิญให้พวกเจ้าจงไปล่าหมีรัสเซียกัน พวก
กองทหารร้องอวยชัยพร้อมกันสองคำรบ แล้ววิ่งกรูกันออกไปสู่ราวป่า ฉาก

ภายนอก กลางคืน ภูมิประเทศราวป่า ต้นไม้และพื้นดินปกคลุมด้วยน้ำแข็ง กองหน้าของทัพรัสเซียนำโดยขุนศึกโดแมสซ์และขุนศึกบุสไลคุมทหารราบพลเดินเท้ามุ่งหน้าสู่กองทัพเยอรมันและหลงทาง ทันใดก็ถูกกองทัพเยอรมันที่มีกำลังมากกว่าและซุ่มคอยอยู่ บุกเข้าจู่โจมตี จนกองหน้ารัสเซียต้องถอยหนีกลับไปทางเดิม ฉาก**ภายนอก กลางคืน** ภูมิประเทศเหนือทะเลสาบธารน้ำแข็งเว็จ்வัง ที่ตั้งของกองทัพรัสเซีย เนฟสกี กับ ขุนศึกโอเลคสิช ยืนคอยฟังข่าวจากกองหน้า พวกไพร่พลนั่งพักข้างกองไฟ อีกแนวข้างตีดาบเล่านิทานสัปดน กระต่ายกับหมาป่าให้ทหารฟังสนุก ๆ ทันใดเจ้าลูกน้องของทเวอร์ดิลอฟทรยศ โผล่เข้ามาถอดขานเนฟสกีเพื่อบอกว่า ขอให้พากองทัพหนีตายกลับบ้านไปเกิดกองทัพเยอรมันมีมากมหาศาล สู้ไม่ได้หรอก และมันฆ่าขุนศึกโดแมสซ์แล้ว และจับขุนศึกบุสไลไป เนฟสกีไม่เชื่อ สบถว่า อย่าโกหก ไอ้ชาติหมา ส่วนขุนศึกโอเลคสิชก็ไม่เชื่อ พูดใส่หน้ามันว่า คนอย่างบุสไลไม่มีวันยอมแพ้หรอก ไอ้ซี้ครอก เนฟสกีจึงบัญชาให้กองทัพเตรียมพร้อมเพื่อเข้าตีข้าศึก ทหารนำม้าสองตัวมาให้เนฟสกีกับโอเลคสิช 43:47 - 50:46 (6:59 นาที)

8. ทะเลสาบชุดสโก Chudskoe Lake

ฉากภูมิประเทศธารน้ำแข็งของทะเลสาบชุดสโก **ภายนอก กลางวัน** เนฟสกี กับ ขุนศึกโอเลคสิช ควบม้าออกสำรวจพื้นที่ มหาหุคที่หน้าโขดหินอีกา (Raven Rock) ที่โผล่ขึ้นบนท้องธารน้ำแข็ง ม้าของโอเลคสิชลื่นไถลล้มบนพื้นน้ำแข็ง เนฟสกีกล่าวว่าเราจะมาพบกับกองทหารม้าของเยอรมันข้าง ๆ โขดหินแห่งอีกานี้แหละ โอเลคสิชบอกเนฟสกีว่า พื้นน้ำแข็งบริเวณนี้เปราะ มันอาจจะแตกได้ เนฟสกีจึงกล่าวว่า ชุดเกราะของเยอรมันหนักกว่าเรา มันจะแตกได้ น้ำหนักของพวกมัน แล้วทั้งสองควบม้ากลับไปที่ตั้ง ฉาก**ภายนอก กลางคืน** ภูมิประเทศ บนธารน้ำแข็ง จุดที่ตั้งมั่นของกองทัพรัสเซีย จะเห็นหัวเรือสองลำโผล่จากพื้นน้ำแข็ง ทหารกองหน้าของรัสเซียที่แตกหนีกองทัพเยอรมัน กำลังวิ่งหนีกลับมา บางคนก็มาถึงก็ล้มตาย ขุนศึกบุสไลวิ่งสะเปะสะปะมา ร้องบอกพรรคพวกว่าไปที่ทะเลสาบ ทหารรักษาการณ์เข้ามาขวางว่าจะไปไหน บุสไล

ผลึกออกไป ร้องว่า ไปที่ทะเลสาบสิ พอดีเนฟสกีกับขุนศึกโอเลคสิช เดินเข้ามา เนฟสกีร้องถามว่า เจ้าจะรีบไปไหน ? พื้นที่ใหญ่พอที่จะเผชิญหน้าข้าศึก หรือ ? ขุนศึกบุสโลจึงว่า แถวนี่ไม่ใช่พื้นที่ที่คุ้นเคย มันจะดีกว่าถ้าอยู่ในฝั่งของเรา เจ้าขายนำทางพวกเราไปฝั่งของเราเถิด ขุนศึกโอเลคสิชก็เสริมว่า และควรจจะรีบไป บุสโลพูดถูกแล้ว กลับไปฝั่งของเราก่อนฟ้าสาบกันเถิด ง่ายกว่า ที่เราจะสู้บนท้องทุ่งของเราเอง เรา รู้จักหินทุกก้อน ร่องน้ำทุกร่อง เนฟสกีโกรธ เขาตะคอกใส่ขุนศึกบุสโลว่า ถ้าเจ้าไม่สามารถสู้บนฝั่งของต่างชาติได้ แผ่นดินพอกี้ไม่ต้องการเจ้า พร้อมกับผลึกอกบุสโลออกไปและประกาศว่า เราจะสู้พวกมันที่นี้ เข้าใจไหม จังหวะนั้นพลเปลงนำร่างไร้วิญญาณของขุนศึกโดแมสซ์เข้ามาวางลง เนฟสกีนั่งลงมองศพ และกล่าวว่า ข้าจะไม่ยอมให้หมาพวกนั้นแตะดินของรัสเซีย ลาก่อนโดแมสซ์ ก่อนจะถูกขึ้นหั่นไปประกาศกับกองทัพว่า เราจะรบบนทะเลสาบ แล้วเนฟสกีสั่งการวางแผนการรบที่จะแบ่งกำลังกันตีกองทัพเยอรมันบนธารน้ำแข็ง เนฟสกีวางกลยุทธ์ให้กองกำลังหลักชั้นยอดของรัสเซียตั้งรับการโจมตีของทัพเยอรมันที่โซดหินอีกา ซึ่งกองทัพเยอรมันจะบุกเข้ามาในรูปลิ้ม ขุนศึกโอเลคสิชจะคุมกองกำลังปีกซ้าย เนฟสกีคุมปีกขวา ให้ขุนศึกมิคูลา คุมกำลังคอยซุ่มตี และให้ขุนศึกบุสโลซึ่งวิ่งหนีมามากแล้วคุมกำลังตั้งมั่นอยู่ที่โซดหินอีกา ให้ยื่นกองทัพเยอรมันไว้ก่อนจนกำลังจากสองปีกเข้ามาตีกระหน่ำ

สองข้าง 50:46 - 55:19 (4:33 นาที)

9. วันที่ 5 เมษายน 1242 ยุทธการธารน้ำแข็ง

ฉากภูมิประเทศ ธารน้ำแข็งบนผืนทะเลสาบ **ภายนอกกลางวัน** เริ่มต้นที่กองทัพรัสเซียในจุดต่าง ๆ ตามแผนการรบ ตั้งตาคอยเวลาที่กองทัพเยอรมันจะบุกเข้ามา ฉาก**ภายนอก กลางวัน** ที่ค่ายกองทัพเยอรมัน ตรงกระโจม พวกพระคาทอลิกกำลังทำพิธีสวดพรชัยให้อัศวินและไพร่พลก่อนออกศึก แล้วกองทัพเยอรมันก็เคลื่อนพลไปบนธารน้ำแข็ง มุ่งไปที่จุดโซดหินอีกาซึ่งกองกำลังรัสเซียส่วนหนึ่งตั้งมั่นคอยอยู่ เนฟสกีกับขุนศึกทั้งสองเฝ้ามองการเคลื่อนไหวของเยอรมัน เช่นเดียวกับกองทัพรัสเซียที่เฝ้าจ้องรอกองทัพเยอรมันเคลื่อน

เข้ามาทุกขณะ จนถึงจุดที่เนฟสกีบอกขุนศึกทั้งสองว่า ได้เวลาแล้ว แยกกัน
ทำหน้าที่ตามแผน ขุนศึกบุสไลงไปขึ้นหลังม้านำทัพรับการบุกมาถึงของ
กองทัพเยอรมัน ทหารทั้งสองเข้าประจัญบานและตะลุมบอนกันด้วยอาวุธ
ประจำกาย ฝ่ายเนฟสกีกับขุนศึกโอเลคสิชยันม้าคอยดูอยู่ เมื่อถึงเวลาที่กองทัพ
รูปลี้มของเยอรมันรุกเข้ามาเต็มที่แล้ว เนฟสกีจึงสั่งกองกำลังปีกขวาของเขา
ออกศึกด้วยการชักดาบชูเสียงร้องกังวานว่า เพื่อรัสเซีย ! ขุนศึกโอเลคสิชก็
ชักดาบสั่งบุกด้วยเสียงดังว่า เพื่อรัสเซีย ! ทั้งสองปีกเข้ากระหนาบกองทัพ
เยอรมันที่กำลังตะลุมบอนกับกองตั้งรับของขุนศึกบุสไลง กองชุดีของมิคูสก็
เข้ามาสมทบ กองทัพเยอรมันถูกตีจากทุกด้าน และรุกรบไปจนถึงกระโจมพิธี
ของเยอรมัน บีช็อปและพวกพระเริ่มหวาดหวั่น ชูธงรูปกางเขน หัวหน้าพระ
ชุดดำยังคงบรรเลงออร์แกน ส่วนพวกพระชุดดำอื่น ๆ ชูไม้กางเขนเป็นแนว
ป้องกัน กระโจมพิธี ทหารเป่าแตรสัญญาณ ฟอน บาร์คนายใหญ่อัศวินและ
พวกอัศวินอีกสี่คนเรียงแถวอยู่บนหลังม้าเตรียมออกศึกเอง กองทหารเยอรมัน
ตั้งแถวล้อมพวกอัศวินไว้หลายชั้น ใช้อาวุธหอกและธนู ด้านไม่ให้กองทัพรัสเซีย
ฝ่าเข้าไป แต่ที่สุดกองทัพรัสเซียนำโดยขุนศึกโอเลคสิชก็เจาะเข้าไปได้ และ
ตะลุมบอนกัน โอเลคสิชถูกอาวุธบาดเจ็บขณะป้องกันเนฟสกี เนฟสกีขี่ม้าทะลวง
เข้าไปถึงลานชั้นใน และร้องทำฟอน บาร์คหัวหน้าใหญ่อัศวินมาดวลกันบน
หลังม้า สู้กันหลายกระบวนท่า หัวหน้าใหญ่เสียทีตกจากม้า เนฟสกีให้อีกแนว
ข้างตีดาบจับตัวไป แล้วเนฟสกีก็ตะโกนประกาศชัยชนะ กองทัพรัสเซียบุกเข้า
พังกระโจมพิธีและจับบีช็อปและหัวหน้าพระได้ วาซิลิชาสังหารลูกน้องของ
นายกเมืองสโคฟผู้ทรยศ อีกแนวข้างตีดาบจับตัวทเวอร์ดีโลจอมทรยศได้แต่
ตัวเองพลาดแผลถูกแทงตาย กองทัพเยอรมันแตกหนีไปบนธารน้ำแข็ง ที่สุด
บีช็อปที่หนีอย่างหวุดหวิดก็พบว่าพื้นน้ำแข็งเริ่มแตก ตกจมลงน้ำ แผ่นน้ำแข็ง
ปริแตกไปทั่ว กลืนร่างกองทัพเยอรมันลงไปใต้ทะเลสาบ ฉากภายนอก
กลางคืน เนฟสกีนั่งอยู่บนหลังม้า เก็บดาบเข้าฝักเปิดครอบหน้ากาก มองลงไป
ดูภูมิประเทศเหนือแผ่นน้ำแข็งบนทะเลสาบ บรรยากาศสงบเงียบ มองเห็นร่าง
ไร้วิญญาณและร่างผู้บาดเจ็บของทั้งสองฝ่ายนอนอยู่เกลื่อนพื้น ทหารหญิง

รัสเซียหลายคนรวมถึงโศลก้าออคบไฟออกส่องหาผู้บาดเจ็บ และพบขุนศึกที่
หมายปองหล่อนทั้งคู่ต่างบาดเจ็บอยู่ด้วยกัน แล้วเธอเข้าประครองทั้งสองคนเดิน
ออกจากธารน้ำแข็ง 55:19 - 1:33:10 (37:51 นาที)

10. เมืองสโคฟ คำสั่งสอน การพิพากษา และการฉลอง

ฉากภายนอก กลางวัน กลางเมืองสโคฟ ระฆังประจำเมืองส่งเสียง
สัญญาณร่ำในขณะที่ชาวเมืองมาชุมนุมรวมตัวอยู่หน้าประตูเมือง คอยต้อนรับ
กองทัพรัสเซียซึ่งนำโดย เจ้าชายอเล็กซานเดอร์ เนฟสกี นำกองทัพเข้ามาฉลอง
ชัยที่เมืองนี้ หน้าขบวนนำด้วยรถล้อลากบรรทุกศพทหารที่เสียชีวิต ชาวเมือง
คุกเข่าครวญตลอดทาง แล้วตามด้วยขบวนทหารเชลยเยอรมันที่ถูกจับได้ และ
ฟอน บาร์คหัวหน้าใหญ่อัศวินและหัวหน้าพระชุดดำชาวเมืองสาบแช่ง จากนั้น
เจ้าชายอเล็กซานเดอร์ขี่ม้าศึกนำขบวนทหารรัสเซียเข้ามา ชาวเมืองโบกหมวก
ต้อนรับ ปิดท้ายด้วยทเวอร์ดิโลนายกเมืองสโคฟผู้ทรยศกับอัศวินบางคนถูก
สวมแอกให้ลากล้อเลื่อนเข้ามาท่ามกลางการก่นด่าของชาวเมือง เนฟสกีลงจาก
หลังม้า ขึ้นบันไดไปยืนบนลานหน้าโบสถ์ใหญ่ของเมือง กล่าวปราศรัยกับชาว
เมืองสโคฟและชาวเมืองนอฟโกรอด ความว่า พวกเจ้าจงอย่าดีแต่พูด ข้าจะ
ลงโทษอย่างไม่ปรานี ต่อใครก็ตามที่พูดพล่อย ๆ เกี่ยวกับยุทธการบนน้ำแข็ง
รัสเซียจะไม่มีวันยกโทษให้เจ้า ! จงจำสงครามครั้งนี้ไว้ และจงเล่าสู่ลูกหลาน
เพราะถ้าเจ้าลืมมัน เจ้าจะเป็นจุดที่สอง จุดสผู้ทรยศต่อแผ่นดินรัสเซีย ข้า
เอาจริงนะ ถ้ามีเรื่องยุ่งเกิดขึ้นอีก ข้าจะปลุกคนรัสเซียทุกคน และถ้าเจ้ายินยอม
ข้าจะเขี่ยนเจ้าอย่างไม่ปรานี แม้นข้าตายไป ลูก ๆ ของข้าจะทำต่อ แล้วเนฟสกี
พูดถึงการตัดสินใจโทษต่อทหารข้าศึกและแม่ทัพนายกองกับคนทรยศ ทหารเชลย
ถูกนำตัวเข้ามายืนต่อหน้าเนฟสกี เขาประกาศว่า เราควรปล่อยทหารเยอรมันไป
พวกเจ้าว่ายังง โขนศึกรัสเซียจึงให้แก้มัดทหารเชลย และว่าพวกนี้ถูกบังคับมารบ
มิได้เต็มใจมา จากนั้นทหารรัสเซียจึงปล่อยทหารเยอรมันไป ส่วน ฟอน บาร์ค
นายใหญ่อัศวินและพวกอัศวิน เนฟสกีประกาศว่า จะเอาไปแลกกับสบูก็แล้วกัน
ส่วนสุดท้าย ทเวอร์ดิโลคนรัสเซียที่ทรยศกับหัวหน้าพระชุดดำ เนฟสกีเปิดทาง

ให้ชาวเมืองตัดสินกันเอง ปรากฏว่าทั้งสองถูกรุมประหารทัณฑ์ ปิดท้ายด้วย
โอลกาขับรถม้าบรรทุกขุนศึกบาดเจ็บสองคนเข้ามา หล่อนขึ้นไปขอให้เนฟสกี
ตัดสินโชคชะตาให้ว่าควรจะแต่งงานกับใคร เพราะไม่รู้ว่าใครกล่าหาญกว่ากัน
แม่ของบุสไลบอกว่าลูกชายตนไม่เป็นสองรองใคร แต่บุสไลลุกขึ้นไปค้ำแม่
และประกาศว่าเขาทั้งสองไม่มีใครควรเป็นเจ้าบ่าว เพราะคนที่เก่งที่สุดในศึกนี้
คือ วาสิลีชา และโอเลคสีชเป็นที่สอง เนฟสกีจึงสับมือตัดสินให้เป็นไปตามนั้น
โอลกาไปดูแลโอเลคสีชที่บาดเจ็บ ส่วนบุสไลเขาขอเลือกวาสิลีชาเป็นลูกสะใภ้
ให้มารดา เนฟสกีจึงประกาศว่าบัดนี้ถึงเวลาเฉลิมฉลอง ! พวกดนตรีเป่าแตร
คนหนึ่งนำถ้วยเหล้าใบใหญ่มาให้เนฟสกีดื่ม แล้วจบด้วย เนฟสกี ประกาศกับ
ทหารเยอรมันที่ยืนอยู่เบื้องหน้าเป็นการสั่งว่า จงไปและบอกดินแดนต่างแดน
ทั้งหลายว่า รัสเซียยังมีชีวิตอยู่ พวกเขาสามารถมาเยือนเราได้โดยไม่ต้อง
หวาดกลัว แต่ใครก็ตามที่มาหาสู้เราพร้อมดาบ จักต้องตายด้วยดาบ โดยการ
ยืนหยัดเยี่ยงนี้ แผ่นดินรัสเซียจึงจะยั่งยืนต่อไป ! จบท้ายด้วยตัวอักษรข้อความ
WHOEVER SHALL COME TO US WITH A SWORD, SHALL PERISH WITH
THE SWORD. UPON THIS STOOD AND SHALL STAND THE LAND OF
RUSSIA 1:33:10 - 1:47:35 (14:25 นาที)

จาก 10 กลุ่มฉากนี้ เราสามารถสรุปรวมเป็นองค์ ได้ 4 องค์ คือ

องค์ที่ 1 เปิดตัว เจ้าชายอเล็กซานเดอร์ เนฟสกี ให้เห็นสถานะ อดีต
เพิ่งจะประสบชัย ขับไล่กองทัพสวีเดนผู้รุกรานออกไปได้ ปัจจุบันเป็นชาวประมง
ในเมืองเล็ก ๆ และเมื่อเผชิญกับ ตัวแทนจักรวรรดิมองโกล โผล่มาแสดงอำนาจ
เหนือ เนฟสกีแสดงความสามารถในการเจรจา และปิดท้ายองค์นี้ เนฟสกี
เตือนว่าภัยคุกคามรัสเซียที่กำลังจ่ออยู่คือเยอรมัน รัสเซียต้องจัดการเยอรมัน
ก่อนแล้วค่อยจัดการมองโกล

องค์ที่ 2 เปิดตัวกองทัพเยอรมันผู้คุกคามรัสเซีย ให้เห็นว่าเมืองครี
ศาสนาโรมันคาทอลิก หรือองค์กรติวโตนิค ที่มีกองทัพเพื่อแผ่ศาสนาโรมัน
คาทอลิก หนุนอยู่ข้างหลัง ทหารเยอรมันตีเมืองสโคฟ ข่าและเผาเมือง และกำลัง
จะไปตีนครนอฟโกรอด ชาวเมืองลงมตีว่าต้องไปเชิญเจ้าชายอเล็กซานเดอร์
มาเป็นผู้นำ ซึ่งเมื่อไปเชิญ อเล็กซานเดอร์ขอจัดทัพรวบรวมกำลังชาวรัสเซีย
ทุกหมู่เหล่า แล้วเดินทัพไปรวมที่นอฟโกรอด

องค์ที่ 3 สงครามบนทะเลสาบ อเล็กซานเดอร์วางแผน ยุทธการบน
ธารน้ำแข็ง ล่อให้กองทัพเยอรมันซึ่งสวมเกราะเหล็กหนักกว่าของรัสเซีย ไปรบ
กันบนพื้นน้ำแข็งในทะเลสาบ ช่วงฤดูใบไม้ผลิ ผืนน้ำแข็งเปราะ จะถล่มฝัง
กองทัพเยอรมัน

องค์ที่ 4 ชัยชนะ การฉลองชัย และการประกาศปกป้องรัสเซีย เนฟสกี
 ประกาศว่าใครก็ตามมาเยือนรัสเซียได้โดยไม่ต้องหวาดกลัว แต่ถ้าใครมาเยือน
 ด้วยดาบ ก็จะต้องตายด้วยดาบ

โครงสร้างเรื่องภาพยนตร์พระเจ้าซาร์เฟอิก

นิยาย **พระเจ้าซาร์เฟอิก** ประดิษฐ์นิยายแบ่งเรื่องเป็น 21 บท แต่เมื่อ
 ทำเป็นหนัง มีโครงสร้างเป็น 6 องค์หรือ sequence

เริ่มต้น ต่างเป็นผู้นำหนุ่ม พระเจ้าจักราเป็นยุคกษัตริย์เฟื่องครองราชย์ได้
 สามปี ยังไม่มีเมีย

วิเคราะห์ฉาก พระเจ้าซาร์เฟอิก

1. ไตเติลนำ 0 - 2:24 นาที (2:24 นาที) (ใกล้เคียงกับของ เนฟสกี)

2. เปิดตัวพระเจ้าจักรา แห่งอยุธยาเมื่อปี ค.ศ. 1540

กราฟิค แผนที่ประเทศไทย กรุงเทพมหานคร **ภายนอก กลางวัน** สามแยก
โอเดียน เขาหินเห็นพระที่นั่งอนันตสมาคม พระปรางค์วัดอรุณจากแม่น้ำ
เจ้าพระยา กราฟิคแผนที่ประเทศไทย อยุธยา เข้าฉากแรก **ภายนอก กลางวัน**
ภายนอก หอระฆัง ปราสาท ฉาก **ภายใน กลางวัน** ท้องพระโรง เปิดพระเจ้า
จักรา เสด็จออกขุนนางแวดล้อมเรียงรายเต็มท้องพระโรง ทรงขึ้นนั่งบัลลังก์
สมุหราชมณฑิยร ทูลถึงขุนบประเพณี กษัตริย์ต้องมีสนม 365 เวลานี้ครองราช
มา 1 ปี ยังไม่มีสักหนึ่งเลย กษัตริย์หงสามี 366 ทำลายสถิติ *สมุหราชมณฑิยร*
เสนอให้เลือกคนที่ 1 จะให้หญิงทั้งหลายในราชสำนักมารำให้ดู มีลูกสาวตนด้วย
สวยมาก เลือกสักคนหนึ่งก่อนเพื่อความสงบสันติของประเทศ พระเจ้าจักรา
ยอมดูแต่ไม่รับว่าจะเลือก แล้วให้ขุนนางอื่นถวายรายงานว่ามีข่าวอะไรเกี่ยวกับ
*พระเจ้าโมกุลมหาราช*ใหม่ *สมุทกลาโหม* ถวายสารลับสำคัญ ทรงอ่าน พบว่า
*พระเจ้าหงสา*เพื่อนบ้านทำสัญญากับ*โมกุลมหาราช*ซึ่งรุกรานจนครอบครอง
อินเดียไว้ในอำนาจแล้ว ทรงเกรงว่าต่อไปนี้*พระเจ้าหงสา*ซึ่งมี*โมกุลมหาราช*
หนุนหลังจะรุกรานอยุธยา *สมุหราชมณฑิยร* ถามว่าจะเลือกสาวงามนางใด
ในบรรดาที่มารำถวาย *พระเจ้าจักรา*ตรัสว่าบ้านเมืองกำลังตกอยู่ในอันตรายจาก
หงสาและโมกุล แทนที่จะให้เลือกสาวงาม *สมุหราชมณฑิยร*ไปหาช่าง 365 เชือก
มาให้พระองค์ดีกว่าเราต้องการช่างเพื่อเตรียมสู้กับผู้รุกราน แล้วทรงบัญชาให้
เตรียมการออกไปจับช่างป่า 2:24 - 17:41 (15:17 นาที)

3. จับช่างป่า

ฉากภูมิประเทศป่า **ภายนอก กลางวัน** พระเจ้าจักรากับ*สมุทกลาโหม*
และข้าราชการบริพาร เสด็จเข้าป่าเพื่อทำการคล้องช่างป่า ทำการตัดโค่นต้นไม้เพื่อ
ทำพะเนียดดักช่าง พนักงานชีช่างบ้านไปด่อนโขลงช่างป่าเข้าพะเนียด แล้วใช้
เชือกคล้องจับเอาช่างป่าที่เข้าพะเนียดปรากฏว่าได้ช่างเผือกตัวหนึ่ง *สมุทกลาโหม*
ทูลให้*พระเจ้าจักรา*ทราบ และทูลว่าโบราณว่าถ้าพระเจ้าแผ่นดินทรงจับช่างเผือก
ได้ รัชกาลของพระองค์จะรุ่งเรือง และนั่นหมายถึงว่าแผ่นดินของเราจะไม่

ตกอยู่ใต้ปกครองของหงสาและโมกุล พระเจ้าจักราประกาศว่า ช้างเผือกเป็น
สิ่งมีมงคลนำมาซึ่งสันติสุข ต่อแต่นี้ไปให้ใช้รูปช้างเผือกเป็นตราประทับของ
อโยธยา แล้วขบวนจับช้างเผือกเดินทางกลับกรุง 17:41 - 26:01 (8:20
นาที)

4. เปิดตัวพระเจ้าหงสา

ฉากราชสำนัก กรุงหงสา ภายใน กลางวัน พระราชวัง พระเจ้าหงสา
ประทับบนพระแท่น แวดล้อมด้วยนางสนมสี่ห้านาง บ้างปรนนิบัติพิทักษ์ บ้าง
ถวายพระโอสถมวน มีเจ้าชายบุเรงอุปราช อัครมหาเสนาบดีหงสา และสมุหราช
มณฑิรหงสาเข้าเฝ้าอยู่หน้าที่ประทับ พระเจ้าหงสาตรัสขึ้นว่า เวลานี้โมกุล
มหาราชทรงเห็นด้วยที่เราจะทำลายอโยธยา สมุหราชมณฑิรหงสาจึงทูลว่า
อโยธยาเป็นเพื่อนบ้านที่ดี หงสากับอโยธยาเพิงลงนามสัญญาไมตรีไม่รุกรานกัน
และถ้ามีปัญหาให้ใช้อุญาโตตุลาการ ดังนั้น ถ้าพระองค์โจมตีอโยธยาก็คงจะถูก
โลกประณาม พระเจ้าหงสาหัวเราะเยาะสัญญา ให้สนมหยิบสัญญามาฉีกทิ้งให้
ทุกคนดู อัครมหาเสนาบดีหงสาจึงทูลว่าถ้าจะทำสงครามต้องรีบโจมตี
อโยธยาทันที เพราะเวลานี้ได้ข่าวว่าพระเจ้าจักราจับช้างเตรียมทำสงคราม และ
จับได้ช้างเผือกตัวหนึ่ง พระเจ้าหงสาจึงคิดอุบายให้เจ้าชายบุเรงอุปราชเป็นทูต
ไปทำทีขอช้างเผือกซึ่งคาดว่าพระเจ้าจักราคงไม่ให้ จะได้ถือเป็นเหตุยกไปรบ
อโยธยา 26:01 - 29:27 (3:26 นาที)

5. ทูตหงสาขอช้างเผือกจากพระเจ้าจักรา เพื่อสร้างสาเหตุก่อ สงคราม

เริ่มจากฉาก ภายนอก กลางวัน ทางเดินในป่า เจ้าชายบุเรงกับคณะ
สามสี่นายเดินทางด้วยม้าไปกรุงอโยธยา ฉาก ภายใน กลางวัน ท้องพระโรง
อโยธยา เจ้าชายบุเรงและคณะทูต ถือพระราชสาส์นเข้ามาเฝ้า พระเจ้าจักรา
ประทับที่บัลลังก์ รับพระราชสาส์นมาอ่าน ความว่า พระเจ้าหงสามิตรแห่ง
โมกุลมหาราช ทราบว่าเจ้าน้องจักราทำการสะสมช้างเพื่อเตรียมทำสงคราม

จึงขอเลิกโมตรี้ที่ท่าต่อกัน และขอให้โอโยธยาส่งช้างเผือกแก่หงสาภายในเวลา 3 วัน มิฉะนั้นโอโยธยาจะประสพเคราะห์ พระเจ้าจักราปฏิเสธ ว่าช้างเผือกเป็นของสำคัญคู่บ้านเมือง หากพระเจ้าหงสาใช้กำลัง เราจะใช้กำลังตอบ จงกลับไปบอกนายของเจ้า คณะทูตกลับออกไป 29:27 - 32:57 (3:30 นาที)

6. พระเจ้าหงสาสั่งรบ

เริ่มที่ฉาก **ภายใน กลางวัน** พระราชวัง กรุงหงสา พระเจ้าหงสากำลังทรงพระสำราญกับเหล่านางสนมและน้ำจันทน์ในขณะที่เดียวกับที่ **อัศรมหาเสนาบดี** หงสาและ **เจ้าชายบุเรง** ซึ่งกลับจากเป็นทูตไปโอโยธยาพากันมาขอเฝ้า พระเจ้าหงสาเมื่อทราบข่าวพระเจ้าจักราปฏิเสธไม่ให้ช้างเผือกตามอุบาย ก็สั่งให้เตรียมทัพไปตีโอโยธยาทันทีคืนนี้ ฟร่งนี้ก็จะยึดหัวเมืองโอโยธยาได้ จบด้วยฉาก **ภายนอก กลางวัน** หน้าพระราชวังหงสา พระเจ้าหงสาเสด็จออกประกาศต่อชาวหงสาถึงสาเหตุที่จะยกทัพไปตีโอโยธยา ราษฎรชายชราคนหนึ่งทูลขอให้เจรจาก่อนการรบ จึงถูกพระเจ้าหงสาทรงฟุ้งหอกประหารด้วยมือพระองค์เอง 32:57 - 37:38 (4:41 นาที)

7. หงสาจัดทัพ

เริ่มที่ฉาก **ภายนอก กลางคืน** หงสาระดมพล **สมุทกลาโหม** แม่ทัพกับนายกองบัญชาการเร่งระดมพล ฉาก **ภายนอก กลางวัน** กองทัพหน้าหงสาเดินทัพ มีกองทหารราบเดินเท้าและทหารม้าไปตามภูมิประเทศข้ามลำน้ำ พบกองสอดแนมรักษาชายแดนโอโยธยา ทหารหงสาแอบเข้าไปสังหารทหารรักษาชายแดน แต่มีคนหนึ่งขึ้นม้านี้ไปได้ เพื่อไปแจ้งเจ้าเมืองกานบุรี เมืองหน้าด่านกองทหารหงสาเดินทัพต่อไปเพื่อตีกานบุรี ฉากที่กานบุรี **ภายนอก กลางวัน** เจ้าเมืองกำลังตรวจตราเมือง ทหารม้าเร็วเข้ามาถึงเมือง รีบแจ้งให้ทราบว่ากองทัพหงสาบุกข้ามแดนมาแล้ว เจ้าเมืองสั่งป้องกันเมือง 37:38 - 41:26 (3:48 นาที)

8. ทัพหน้าหงสาตีกานบุรี

ฉากเมืองกานบุรี หน้าด่านของกรุงโยธยา **ภายนอก กลางวัน** มีการตีฆ้องร้องป่าวให้ชาวเมืองกานบุรีรู้ว่าถูกกองทัพหงสาบุก รวมพลกันเตรียมป้องกันเมือง ปิดประตูเมืองและทหารพลปืนประจำช่องบนกำแพงเชิงเทิน เจ้าเมืองนั่งหลังม้าสั่งให้เปิดประตูส่งทหารราบมีพลปืนเป็นกองหน้าออกไปรบกับทหารราบและทหารม้าหงสาที่บุกมาถึงหน้าประตูเมือง ทหารราบของสองฝ่ายเข้ารบประจัญบานกันอย่างสามารถ ฝ่ายหงสาล้มตายจนแม่ทัพสั่งถอยไปตั้งหลัก สนามรบจึงสงบลง เจ้าเมืองสั่งให้ม้าเร็วสองนายรีบไปบอกกำลังเสริมจากโยธยา ฉากราวป่า **ภายนอก กลางวัน** ม้าเร็วสองนายกำลังเดินทาง แต่ถูกกองสอดแนมหงสายิงตายทั้งคู่ 41:26 - 45:28 (4:02 นาที)

9. ทัพหลวงหงสาตีกานบุรีแตก

ฉากเมืองกานบุรี **ภายนอก กลางวัน** พระเจ้าหงสาทรงช้างศึกเดินทัพหลวง ผ่านลำน้ำเข้าสู่กานบุรี นายกองทหารหงสาขี่ม้าจากสนามรบที่กานบุรีมาทูลรายงานว่ากองทัพหน้าหงสาตีกานบุรีไม่สำเร็จ มันป้องกันแข็งแรงเหลือเกิน ต้องถอยทัพ พระเจ้าหงสาได้ฟังก็โกรธ ประกาศว่าไม่มีคำว่าถอยไปบอกแม่ทัพให้บุกตีอีก มิฉะนั้นจะเด็ดหัวทั้งแม่ทัพและนายกอง ฉากเมืองกานบุรี **ภายนอก กลางวัน** แล้วกองทัพหงสาก็เข้าตีกานบุรีอีก ฝ่ายกานบุรีไม่มีทัพจากเมืองหลวง อโยธยามาช่วย เจ้าเมืองประกาศสู้ตาย กระสุนก็หมด ที่สุดกองทัพหงสาประชิดกำแพง ปีนเข้าเมืองได้ เจ้าเมืองถูกสังหารตายในที่รบ ทัพหน้าหงสาไสช้างเข้าพังประตูเมือง เมืองกานบุรีแตก กองทัพพม่าบุกเข้าเมือง ฆ่าฟันราษฎร กองทัพหลวงพระเจ้าหงสาที่ยกตามมาก็ทรงช้างเข้าเมือง ทรงประกาศให้ฆ่าผู้ชายและเด็กทั้งหมด จับผู้หญิงเป็นเชลยไปกับกองทัพ และให้เผาเมืองให้เรียบ 45:28 - 54:16 (8:48 นาที)

10. งานเลี้ยงที่บ้านสมุหราชมณเฑียรโยธยาและชาวร้าย

เริ่มจากฉากบ้านสมุหราชมณเฑียร **ภายนอก กลางวัน** ที่บ้านพักของ

สมุหราชมณฑเทียร ฉาก **ภายใน กลางวัน** กำลังมีงานเลี้ยงเพื่อนขุนนางเสนาบดี มีวงดนตรีของนักดนตรีหญิงสาวบรรเลง **สมุหราชมณฑเทียร**ปรารภกับเพื่อน ขุนนางว่าไม่เข้าใจว่าทำไมพระเจ้าจักราสน์ใจจับช้างมากกว่าการมีมเหสี แล้วให้เรณูลูกสาวขับร้องเพลงให้เพื่อนขุนนางฟัง เรณูร้องเพลง จบแล้ว ฉากบ้าน **สมุหราชมณฑเทียร ภายนอก กลางวัน** มีม้าเร็วขี่มาหยุดที่หน้าบ้าน ขอบพบ **สมุหราชมณฑเทียร**และขุนนาง แล้วเข้าไป **ภายใน กลางวัน** แจ้งข่าวว่ากองทัพ หงสา ตีกันบุรีแตกแล้ว ข่าผู้ชายและเด็กหมดแล้ว ทุกคนตกใจ **สมุหราชมณฑเทียร**บอกว่าจะต้องรีบไปถวายรายงาน ทุกคนแยกย้ายกัน 54:16 - 59:00 (4:44 นาที)

11. พระเจ้าจักรารับทราบข่าวร้ายและสั่งจัดทัพสู้

ฉากในพระราชวังอยุธยา **ภายใน กลางวัน** พระเจ้าจักรากำลังเสวย ผลไม้ในพานใหญ่บนโต๊ะ มีมหาดเล็กหนุ่มสองนายเฝ้าปรนนิบัติ มีเสียงเคาะ ประตูดังขึ้น **สมุหราชมณฑเทียร**และ**สมุหกลาโหม**มาเข้าเฝ้า เพื่อถวายรายงาน ข่าวร้ายว่า พระเจ้าหงสายกกองทัพตีกันบุรีแตกแล้ว และฆ่าผู้ชายกับเด็กหมด จับผู้หญิงไว้และเผาเมืองราบหมด พระเจ้าจักราทรงโกรธว่าพระเจ้าหงสา โจมตีอยุธยาโดยไม่ประกาศสงคราม เป็นการผิดธรรมเนียมสากล และว่าจะหวังอะไรกับคนที่แม้คำพูดสักคำก็เชื่อถือไม่ได้ ทรงบัญชาให้**สมุหกลาโหม**จัดทัพ พระองค์จะออกไปสู้กับพระเจ้าหงสา ไม่รอให้ทัพหงสามาถึงกรุง และมอบหมาย ให้**สมุหราชมณฑเทียร**รักษาพระนคร 59:00 - 1:01:20 (2:20 นาที)

12. พระเจ้าจักรประกาศเหตุผลการทำสงครามต่อหน้ากองทัพอยุธยา

ฉากภูมิประเทศทุ่งราบใหญ่ **ภายนอก กลางวัน** การจัดกองทัพช้างศึก ม้าศึกและไพร่พลพร้อมแล้ว พระเจ้าจักรประทับบนช้างศึกพระที่นั่ง เสด็จมา หยุดหน้ากองทัพ และทรงประกาศว่า ทหารทั้งหลายรู้แล้วว่ากองทัพหงสา บุกมารุกราน ตีกันบุรีแตกและมุ่งหน้าจะมาตีพระนคร เราจะไมรอตั้งรับพระเจ้า

หงสาในกรุง แต่จะยกทัพออกไปตีพระเจ้าหงสาวดีนอกกรุง พระเจ้าหงสาวดีเพราะความกระหายสงครามเป็นการส่วนพระองค์ จนทำให้ราษฎรต้องมาสังเวยชีวิต แต่เรารบเพื่อต่อต้านการรุกราน จงจำไว้ว่าเราไม่ได้รับกับราษฎรหงสา แต่รบกับผู้ปกครองของพวกเขา จึงหวังว่าแต่ละคนจะทำหน้าที่เพื่อกษัตริย์ของตน และประเทศของตน แล้วกองทัพอยุธยาเคลื่อนกำลังไปสู่ที่ตั้งกองทัพหงสา ผ่านทุ่งนา ทุ่งหญ้า ป่าละเมาะ ช่องทางเดินในป่าเขา 1:01:20 - 1:05:21 (4:01 นาที)

13. ที่ค่ายพระเจ้าหงสา ทรงม้ามาในสุราและนารี

ฉากค่ายกองทัพหงสา **ภายนอก กลางวัน** เริ่มที่พระเจ้าหงสาวดีทรงขี่ช้างศึกเข้ามายังค่ายที่ตั้งขึ้นก่อนจะเข้าตึ๋มโยธยา เสด็จไปที่กระท่อมที่พัก เจ้าชายบุเรงมาคอยรับเสด็จ รายงานว่าเตรียมไว้ถวายพร้อมแล้วทั้งอาหาร สุราและนารี พระเจ้าหงสาวดีเดินทอดพระเนตรเฉลยหญิงที่ถูกนำมาเตรียมไว้หน้ากระท่อม แล้วเสด็จเข้าไปในกระท่อม ฉาก **ภายในกระท่อม กลางวัน** พระเจ้าหงสาวดีประทับนั่งบนแท่น ฉากนอกกระท่อม **ภายนอก กลางวัน** มหาดเล็กรับใช้คนหนึ่งหิ้วไหสุราเข้ามา หยดแอบซัดเองอย่างอ่อยอีกหนึ่ง แล้วเดินเข้ากระท่อมที่ประทับ ฉากในกระท่อม **ภายใน กลางวัน** อัศวินเสนาบดีหงสาวดีเฝ้าอยู่ข้างแท่นที่ประทับ มหาดเล็กรับใช้เข้ามา ทูลว่าสุราทำจากข้าวของอยุธยา รินถวายจอกหนึ่ง ทรงยกเสวยแล้วคว่ำทิ้งให้ไปรินเอง เวลาผ่านไป เสวยจนสุราโอโยธยาหมด ทรงสั่งให้นารีเฉลยข้างนอกเข้ามาให้ทรงเลือก นางหนึ่งซัดพระทัย จึงให้ทหารนำไปเขียนข้างนอก และทรงลุกไปฉุดนารีสองนางที่พึงพระทัยไปที่แท่น 1:05:21 - 1:10:05 (4:44 นาที)

14. กองทัพหงสากินข้าวปลาและละเล่น

ฉากลานกลางแจ้งในค่ายกองทัพหงสา **ภายนอก กลางคืน** ทหารหงสาวดีหุงข้าวปิ้งปลาทำอาหารกินกันรอบกองไฟ อัศวินเสนาบดีก็กำลังปั้นข้าวจากหม้อเข้าปากอย่างเอร็ดอร่อย เวลาผ่านไป อิ่มหนำแล้วพวกเขาก็กินละเล่นร้องรำ

ทำเพลง รำกลองยาวใกล้กองไฟ **อัศรมหาเสนาบดี**ซึ่งใจดีและไม่ถือตัวลุกขึ้นร่วมรำด้วยอย่างสนุกสนาน เวลาว่างไปอีก ยามดึกสังัดจวนจะรุ่ง ณ จุดที่**อัศรมหาเสนาบดี**นอนกรนหลับไหลอยู่กลางดินท่ามกลางเหล่าทหาร พลายนายหนึ่งที่ยืนเข้าเฝ้ายาม อาศัยความสงัด ย่องไปขโมยปลาของนาย หวังจะกินให้หน้าใจ แต่ดันทำฝ่าหม้อพลัดตกเสียงดัง ปลุกให้**อัศรมหาเสนาบดี**หงสาตกใจตื่น ตวาดแว๊ดเลยอดกิน แล้วเวลาว่างสูยามรุ่งอรุณ เชื่อมไปฉากต่อไป 1:10:05 - 1:13:03 (2:58 นาที)

15. ท้าพ้อโยธยาบุกถึงค่ายหงสา

ฉากภูมิประเทศ **ภายนอก กลางวัน** เสียงนกเสียงไก่ขันขานรับพระอาทิตย์กำลังโผล่ที่ทิวเขา **ภายนอก กลางวัน** ท้องทุ่งและทางเดินในป่า กองทัพพ้อโยธยานำโดยพระเจ้าจักราทรงช้างศึก เดินทัพไปค่ายกองทัพหงสา มีทั้งกองช้าง กองม้า กองเกวียน และพลราบ พลสอดแนมระวังเหตุหงสาที่แฝงตัวบนต้นไม้เห็นกองทัพพ้อโยธยา รีบควมม้าไปรายงานเจ้านายตน ที่ค่ายกองทัพหงสา ฉาก **ภายใน กลางวัน** เจ้าชายบุเรงนำพลสอดแนมเข้าเฝ้าพระเจ้าหงสาซึ่งกำลังเมาและสำราญพระทัยอยู่กับเชลยหญิงกานบุรี ไม่ฟังรายงานข่าวร้ายจากเจ้าชายบุเรงว่าพระเจ้าจักรายกมาถึงพระองค์แล้ว จะทรงบัญชาการรบอย่างไร พระเจ้าหงสาตรัสว่าจะรบแต่กับนางเชลยสองคนที่นี่ เจ้าชายบุเรงจึงออกไปบัญชาการรบเอง ฉาก **ภายนอก กลางวัน** หน้าค่ายกองทัพหงสา เจ้าชายบุเรงเสด็จไปขึ้นหลังช้างศึกนำทัพหงสาไปยกออกไปรบกองทัพพ้อโยธยา 1:13:03 - 1:16:50 (3:47 นาที)

16. ตีกลใหญ่ระหว่างเจ้าชายบุเรงกับพระเจ้าจักรา

ฉากสนามรบกลางทุ่งนา **ภายนอก กลางวัน** เริ่มต้นจากพลปืนเดินเข้ากองทัพหงสาเริ่มยิงเข้าใส่กองทัพพ้อโยธยา แล้วยกกำลังเข้าตะลุมบอนกันด้วยปืนยาว ตามด้วยกองทัพช้างนักรบร้อยเชือกของพ้อโยธยาริงเข้าสู่สนามรบ ตามด้วยพลราบเดินเท้าสนับสนุนพร้อมอาวุธดาบคู่บ้างง้าวบ้างริงเข้าสู่สนามรบ เจ้าชาย

บุเรงสั่งกองทัพหงสาเข้าต่อกรกับกองทัพพโยธยา สองกองทัพทั้งข้างและคนเข้าประจัญบานกันถึงตัว กองทหารม้าพโยธยาที่ตั้งคอยอยู่ในที่ กำลังจะเคลื่อนเข้าสนามรบบ้าง แต่มีม้าเร็วมาบอกว่าพระเจ้าจักราให้คอยก่อน เมื่อทัพหงสาถลามาจึงค่อยออกไปตีกระหนาบ กองทัพเดินเท้าหรือทหารราบของสองฝ่ายเข้าประจัญบานกันอย่างดุเดือดจนถึงขึ้นตะลุมบอน บาดเจ็บล้มตายกันทั้งสองฝ่าย ทัพข้างก็เข้าชนกันแบบประจัญบาน บนแผ่นดินไพร่ราบก็รบกัน อุตลุดเป็นสามารถ ฉาก **ภายนอก กลางวัน** ที่ตั้งกองทหารม้าของหงสา นายกองและไพร่พลกำลังเพลินกับการสู้รบกับพโยธยา ม้าเร็วเข้ามาแจ้งว่าเจ้าชายบุเรงสั่งให้ทหารม้าเข้าโจมตีได้ แต่นายกองไม่ปฏิบัติ อ้างว่าจะฟังคำสั่งจากพระเจ้าหงสาเท่านั้น ฉาก **ภายนอก กลางวัน** ในสนามรบ ยังคงตะลุมบอนกันทั้งข้างทั้งไพร่ราบ แต่ที่สุดทัพพโยธยาก็รุกจนทัพหงสาเสียที เจ้าชายบุเรงสั่งให้ถอยทัพ พโยธยาจึงไล่ตามไป นายกองบนคอช้างทูลพระเจ้าจักราว่าเห็นพระเจ้าหงสาตั้งอยู่ทางโน้นแล้ว พระเจ้าจักราจึงทรงบัญชาให้กองทัพพโยธยาหยุดรบก่อน พระองค์จะเข้าไปขอทาบกับพระเจ้าหงสาเองตัวต่อตัว ทรงเคลื่อนพระองค์จากที่ประทับบนเกยหลังช้างมาประทับที่คอช้างและรับพระแสงของ้าวมาไว้ในพระหัตถ์ สั่งช้างทรงเดินเข้าไปทิศทางสู่ที่ประทับพระเจ้าหงสา ฉากที่ **ตั้งกองทหารม้า ภายนอก กลางวัน** กองทหารม้าซึ่งตั้งมั่นคอยอยู่ในที่ตั้งนานแล้ว นายกองไม่รออีกต่อไป ตัดสินใจสั่งให้ยกกองเข้าสนามรบ แต่ม้าเร็วเข้ามาแจ้งว่าพระเจ้าจักราสั่งหยุดรบแล้ว จะทรงกระทำยุทธหัตถีตัวต่อตัวกับพระเจ้าหงสาเอง 1:16:50 - 1:24:42 (7:52 นาที)

17. ยุทธหัตถีตัวต่อตัวบนคอช้าง

ฉากในทุ่งนาหน้าค่ายหงสา **ภายนอก กลางวัน** ที่หน้ากระโจม ตรงข้ามประตูค่าย พระเจ้าหงสาที่ยังทรงเมามาย ทรงถูกอัศรมหาเสนาบดีหงสาและนายกองประคองให้เสด็จไปที่ข้างศึกของพระองค์ ในขณะที่ข้างศึกที่พระเจ้าจักราทรงอยู่คอช้าง เดินเข้ามาล่ำฟ้างช้างเดียว ไม่มีผู้ติดตาม นายกองหงสาเร่งเร้าให้พระเจ้าหงสาทรงป็นขึ้นคอช้างเพื่อออกไปสู้กับพระเจ้าจักรา ทั้งสองช่วยกัน

ต้นพระองค์ขึ้นคอช้าง ขึ้นแล้วตก ๆ สองครั้ง ฝ่ายพระเจ้าจักราก็ประกาศต่อเหล่าทหารหงสาที่พระองค์เข้ามาตกอยู่ท่ามกลางว่า ทรงตกอยู่ในกำมือแล้ว แต่แม้จะฆ่าพระองค์ พระราชาอาณาจักรของพระองค์ก็ยังคงอยู่และพวกเจ้าคงได้ยินเสียงโห่ร้องชัยชนะของทหารราบอโยธยาแล้ว จงส่งพระเจ้าแผ่นดินของเจ้ามารบกับเราตัวต่อตัว เราได้มารบกับพวกเจ้า พระเจ้าหงสาได้ยินจึงรับคำทำและไว้วางจะสังหารพระเจ้าจักราด้วยมือพระองค์เอง พระเจ้าจักราตรัสว่า เจ้าพี่จะมีวโรอะไร เราสู้กันตัวต่อตัวเจ้าพี่ก็องครักษ์เพื่อสนองความทะเยอทะยานของตัวเอง ไม่ใช่เพราะข้างเผือกเพียงเชือกเดียวหรอก อย่าให้ไพร่พลต้องมาสังเวยชีวิตด้วยเลย พระเจ้าหงสาจึงขึ้นประทับบนคอช้าง รับคำท้า ขับช้างออกไปชนกับช้างพระเจ้าจักรา ช้างชนกับช้าง กษัตริย์ทรงต่อกรกันด้วยพระแสงของ้าว ทันใดพระเจ้าหงสาเสียทีถูกพระแสงของ้าวของพระเจ้าจักราฟันพระศอกตกลงจากคอช้าง พวกเชลยหญิงกานบุรีที่ถูกควบคุมอยู่หน้าประตูค่ายพากันลุกขึ้นยืน แต่ทหารหงสาใช้อาวุธคมให้สังบลง แม่ทัพและนายกองหงสาวิ่งเข้าไปดูที่พระวรกายพระเจ้าหงสา บัดนั้นทัพข้างศึกและไพร่พลของอโยธยาที่ตามมาเดินเข้ามาถึงพอดี พระเจ้าจักราจึงทรงร้องสั่งให้หยุดรบ ทรงประกาศว่าเราชนะแล้ว เรามารบกับพระเจ้าหงสา บัดนี้ไม่มีพระเจ้าหงสาแล้ว ทรงชี้พระหัตถ์ไปที่พระวรกายพระเจ้าหงสาซึ่งสิ้นพระทัยเสด็จสวรรคตอยู่บนพื้นดินในการเฝ้าดูของเจ้าชายบุเรงและอัศรมหาเสนาบดี 1:24:42 - 1:28:36 (3:54 นาที)

18. พระเจ้าจักราทรงประกาศสันติภาพ

ฉากในสนามรบหน้าค่ายพระเจ้าหงสา **ภายนอก กลางวัน** พระเจ้าจักราซึ่งขณะนี้ประทับอยู่บนเกยพระที่นั่งบนหลังช้างศึกแล้ว ทรงบัญชาให้ทหารอโยธยานำทหารเชลยหงสาเข้ามาเข้าเฝ้า แล้วทหารอโยธยาเดินนำทหารเชลยหงสาซึ่งถูกปลดอาวุธแล้วมานั่งเข้าแถวต่อพระพักตร์พระเจ้าจักรา แล้วทรงประกาศแก่เชลย ต่อหน้าเจ้าชายบุเรง อัศรมหาเสนาบดีหงสาและแม่ทัพนายกองเชลยว่า ทหารแห่งหงสา พวกเจ้าถูกชักนำผิด ๆ ให้มารบกับเรา เราต้องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตลอดมา บัดนี้พวกเจ้าแพ้สงครามนี้ แต่เราจะ

ไม่ทำอะไรพวกเจ้า ให้สาสมกับที่ทำกับเรา แต่ขอให้สงครามนี้จึงเป็นบทเรียน แก่พวกเจ้าและบทเรียนแก่พวกเราทั้งหมด ว่าจงอย่ายอมเป็นควายโง่ให้เขา สनตะพาย จงบอกลูกของเจ้าและลูกของลูกเจ้าถึงเหตุการณ์วันนี้ ว่ากษัตริย์ต่อสู้ กับกษัตริย์ เพื่อจัดการข้อขัดแย้งกันเอง ลูกหลานในวันหน้าจะได้จดจำและบังคับ ให้ผู้นำของตนทำเช่นนี้ ด้วยวิธีนี้เท่านั้น ชาวโลกจึงจะลดความสูญเสียในสงคราม ที่มีอาจหลีกเลี่ยง วันนี้พวกเจ้าอาจเห็นเพื่อนล้มตายต่อหน้า ซึ่งนั่นอาจทำให้ เจ้าเจ็บปวดไปชั่วชีวิต แต่จงอย่าให้ความเจ็บปวดนั้นกัดกินลงไปในหัวใจเจ้า จงอย่าคิดร้ายต่อกันอีกเลย แล้วทรงให้ทหารหงสาหนีอาวุธและเดินทางกลับ บ้านเมืองโดยสันติ ทหารหงสาลุกขึ้นเดินแถวออกไป แล้วกลับมาขึ้นแถวต่อ พระพักตร์พระเจ้าจักราอีก พระเจ้าจักราขอให้ทหารอโยธยาอวยชัยให้เกียรติ แก่พี่น้องทหารหงสา แล้วเจ้าชายบุเรงขอให้ทหารหงสาถวายพระพรแด่พระเจ้า ช้างเผือกผู้ทรงคุณธรรม สุดท้ายพระเจ้าจักราทรงกล่าวแก่เจ้าชายบุเรงว่า ต่อไปนี้ขอให้เราจงมีความเข้าใจซึ่งกันและกันและมีความปรารถนาดีต่อกัน และ นอกจากนี้ขอให้สันติภาพจงปกแผ่เหนือพวกเราและพี่น้องนานาชาติทั้งหลาย ในโลกนี้ตลอดไป จงไปเถิด แล้วกองทัพหงสาเดินจากไป ฉากภูมิประเทศ **ภายนอก กลางวัน** กองทัพหงสาเดินทางกลับหงสา เห็นไพร่พลเดินเท้าผ่าน ภูมิประเทศท้องทุ่ง ลำน้ำ และป่าเขา ฉากภูมิประเทศ **ภายนอก กลางวัน** เวลา บ่ายตะวันตกล้อยเหนือเส้นทางเดินในภูมิประเทศอโยธยา กองทัพพระเจ้าจักรา นำด้วยทัพช้างเดินเรียงแถวกลับสู่กรุงอโยธยาด้วยชัยชนะ 1:28:36 - 1:32:56 (4:20 นาที)

19. พระเจ้าจักราเสด็จเลียบพระนครฉลองชัย

ฉากในพระราชวัง กรุงอโยธยา **ภายนอก กลางวัน** ขบวนแห่พระเจ้าจักรา เสด็จสู่พระราชวังทางสถลมารค ประทับบนพระเสลี่ยงพระราชยานคานหามาหยุดที่หน้าพระมหาปราสาทพระที่นั่ง เสด็จลงแล้วประทับยืนที่บันไดเกย ตรงหน้าพระที่นั่ง *สมุหราชมณฑียร* ที่ยืนคอยเฝ้าอยู่พร้อมด้วยข้าราชการ เต็มทั่วบริเวณ เอย์ทูลถามถึงการสืบราชประเพณี มีพระมเหสี (ประเด็นเปิดเรื่อง

ที่ค้างไว้) สมุหราชมณเฑียรขอให้ทรงเลือกจากบรรดาสาว ๆ ที่เขาจัดมา ณ ที่นี้ รวมทั้งลูกสาวของเขาด้วย พระเจ้าจักราทรงระอาพระทัย แต่ตรัสว่าเมื่อหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็จะเลือกลูกสาวนั้นเป็นมเหสีเอก แต่ต่อไปนี้มีมเหสีเอกจะตั้งเป็นกิตติมศักดิ์ ไม่มีเบี้ยหวัดเงินปี ไม่มีตำแหน่ง ส่วนอีก 365 คนจะทรงเลือกเองภายหลัง ทันใดนั้นเรณู บุตรสาวของสมุหราชมณเฑียร รีบเดินเข้าไปต่อว่าบิดาว่า พ่อไม่เข้าใจพระองค์ ทำให้เรื่องเสียหมด แล้วหล่อนเข้าไปกราบบังคมทูลพระเจ้าจักรว่า เมื่อเป็นมเหสีเอกก็ขอสิทธิในการทูลเสนอว่า การมีมเหสีอีก 365 นาง เป็นการสิ้นเปลืองพระราชทรัพย์มาก เวลานี้ว่างศึกสงคราม แต่เรายังต้องการใช้ช่างช่วยพัฒนาสร้างบ้านเมือง สู้เอาพระราชทรัพย์นั้นไปเลี้ยงช่างดีกว่า อย่าฟังบิดาของนางเลย พระเจ้าจักราขอบพระทัย ตรัสแก่สมุหราชมณเฑียรว่า สมุหราชมณเฑียรมีลูกสาวที่ฉลาด ฉลาดกว่าบิดาเสียอีก พระเจ้าจักราทรงถามเรณูว่า มาเป็นมเหสีตัวจริงของพระองค์ไหม พระองค์ก็มองกึ่งโปรดนาง เรณูจึงกระซิบบอกวิธีแก้ปัญหาราชนิยมการมีมเหสีมากแต่พระองค์ด้วย โดยให้ทรงสละสิทธิและถ่ายโอนสิทธินี้แก่คนอื่น พระเจ้าจักราจึงประกาศสละสิทธิของพระองค์และผู้สืบทอดราชบัลลังก์ต่อไปและขอโอนสิทธินี้แก่สมุหราชมณเฑียร และกำชับให้รักษาประเพณีให้เคร่งครัด อย่าให้แพ้พระเจ้าหงสาที่มีมเหสีถึง 366 นาง ที่สุดทรงโอบพระมเหสีเพื่อเสด็จเคียงคู่กันขึ้นบันไดสู่มหาปราสาทอย่างแสนสุข ปิดท้ายด้วย สมุหราชมณเฑียร กล่าวต่อหน้ากล้องถ่ายภาพยนตร์ว่า พระเจ้าข้างเผือก ทรงรักบ้านเมืองและช่างของพระองค์ มากกว่าคติแห่งการมีมเหสี 365 นาง ประเด็นมเหสีจบ ภาพยนตร์จบ 1:32:56 - 1:39:44 (6:48 นาที)

ตามหนังสือนิยาย ปรีดีแบ่งเรื่อง **พระเจ้าข้างเผือก** ไว้เป็น 21 บท ซึ่งเมื่อถ่ายทอดเป็นฉากต่าง ๆ ของภาพยนตร์แล้ว นับว่าใช้โครงเรื่องหรือเดินเรื่องเป็นลำดับตรงตามหนังสือ และภาพยนตร์แบ่งเป็น 19 ฉากหลัก ๆ นับว่าใกล้เคียงมากกับ 21 บทของหนังสือ โดยมีการตัดตัวละครสำคัญและเหตุการณ์เกี่ยวกับตัวละครนั้นออกไปบ้าง

ภาพยนตร์ **พระเจ้าช้างเผือก** 19 ฉากนี้ หากพิจารณาโครงเรื่องหลัก ๆ โดยรวมฉากต่าง ๆ เข้าเป็นองค์ อาจจะได้ 4 องค์ คือ

องค์ที่ 1 เปิดตัวพระเจ้าจักรา และ พระเจ้าหงสา

สำหรับพระเจ้าจักราทรงเป็นยุวกษัตริย์ ไม่โปรดขนบธรรมเนียมเก่า รักสันติและรักราษฎรและทรงตระหนักถึงภัยสงครามจากพระเจ้าหงสา และ เปิดตัวพระเจ้าหงสา กษัตริย์ที่ทรงลุ่มหลงอบายมุข สุรานารี นิสัยดุร้ายและลุแก่อำนาจ และโลกโมโหสันและมีเป้าหมายจะทำลายอยุธยา

องค์ที่ 2 การก่อสร้างจากพระเจ้าหงสา กองทัพหงสาจะมาบุกโกโยธยา ตีกานบุรีแตก

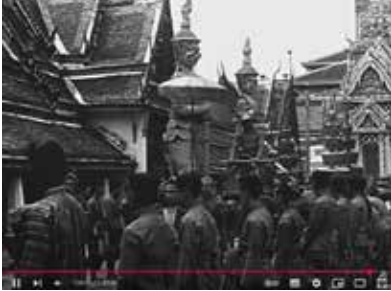
องค์ที่ 3 สงครามยุทธหัตถี

พระเจ้าจักราชจัดกองทัพพโยธยาออกไปต่อต้านทัพหงสา ยุทธหัตถิบน
คอช้างตัวต่อตัว และทรงชนะ

องค์ที่ 4 พระเจ้าจักราทรงประกาศสันติภาพ

สอนให้จดจำสงครามครั้งนี้เป็นบทเรียนสอนลูกหลานให้ราษฎรอย่ายอมเป็นควายโง่ให้ผู้ปกครองจูงจมูก การอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้องและปราศจากสงครามที่ราษฎรเดือดร้อน

เทียบเนื้อเรื่อง

เมื่อเปรียบเทียบดังนี้แล้ว จะพบว่านอกจากโครงเรื่องของภาพยนตร์ทั้งสองสามารถเทียบกันได้ลงตัว เนื้อหาของเรื่องก็คล้ายกันอย่างบังเอิญแม้ว่าเหตุผลของเนื้อหาอาจต่างกัน

ตัวละคร เนฟสกี้ และ พระเจ้าจักรา ต่างเป็นคนหนุ่ม เนฟสกี้้นตามประวัติศาสตร์อายุ 19 เป็นเจ้าชายแห่งนอฟโกรอดก็นำทัพของเมืองปราบกองทัพสวีเดนผู้บุกรุกได้ที่แม่น้ำเนวา จึงได้ฉายาเจ้าชายอเล็กซานเดอร์แห่ง

แม่น้ำเนาว หรือ อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี อายุ 21 นำทัพใหญ่รัสเซียชนกะองทัพเยอรมันด้วยยุทธการธารน้ำแข็ง โซเวียตเลือกตัวละครนี้ เพราะเนฟสกีเป็นวีรชนที่โด่งดังที่สุดในประวัติศาสตร์รัสเซีย และสร้างวีรกรรมสำคัญคือการปราบเยอรมันที่บุกรัสเซียในอดีต จึงเหมาะสมที่จะนำมาเป็นพลังในการปลุกจิตใจชาวโซเวียตในเวลานั้นให้เตรียมรับการบุกของเยอรมันนาซี อุดมการณ์ของเนฟสกีจากภาพยนตร์ คือชาตินิยม การรวมรัสเซียให้เข้มแข็ง เพื่อตอบโต้การรุกรานจากภายนอก

พระเจ้าจักราที่ปรีดีแต่งตั้ง เป็นยุวกษัตริย์และเพ็งขึ้นครองราชย์ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าทำไมปรีดีจึงไม่ใช้ตัวละครจากกษัตริย์จริงในประวัติศาสตร์เสียเลย แต่เลือกที่จะเป็นตัวละครสมมุติ ตลอดจนตัวละครอื่น ๆ เช่น กษัตริย์หงสา ก็ไม่ระบุชัดว่าเป็นองค์ใด แต่มองออกกว่าปรีดีเลือกบทบาทและวีรกรรมของกษัตริย์อยุธยาที่มีชื่อเสียงโดดเด่นที่สุดในการรบซึ่งคนไทยรู้จักกันดี คือ พระนเรศวร และสงครามยุทธหัตถี แต่นำบทบาทด้านการปกครอง ความสนพระทัยในกฎหมาย การศาสนา และความเป็นอยู่ของราษฎร และเหตุการณ์กรณีสงครามช้างเผือกมาจากพระมหาจักรพรรดิ จึงผสมออกมาเป็นพระเจ้าจักรา เมื่อพระนเรศวรเป็นอุปราชทรงมีพระชนม์เพียง 17 พรรษา และเมื่อขึ้นครองราชย์ พระชนม์ 35 พรรษา ส่วนพระมหาจักรพรรดิเมื่อขึ้นครองราชย์ทรงมีพระชนม์ถึง 43 พรรษาแล้ว ปรีดีเอาความหนุ่มและเก่งจากกัลาหยาญจากพระนเรศวร และเอาความเป็นนักปกครอง นักปราชญ์ นักการศาสนาจากพระจักรพรรดิ ที่จริงในหนังสือนิยาย **พระเจ้าช้างเผือก** ปรีดีสร้างตัวละครพระภิกษุรูปหนึ่งที่มีบทบาทสนทนธรรมกับพระเจ้าจักราไม่น้อย แต่ถูกตัดออกไปทั้งหมดเมื่อทำเป็นภาพยนตร์ ปรีดีสร้างและใช้พระเจ้าจักราในภาพยนตร์เพื่อปลุกให้คนไทยเห็นภัยที่กำลังจะเกิดจากกระแสชาตินิยมจัดและกระแสกระหายสงคราม กับกระแสประเทศมหาอำนาจใหม่ในเอเชียที่กำลังรุกรานประเทศอื่น ๆ คือประเทศญี่ปุ่น แต่สถานการณ์อาจจะยังไม่ชัดเหมือนที่โซเวียตมีภัยคุกคามจากเยอรมันนาซีและมีตัวละครในประวัติศาสตร์รองรับพอดี แต่ไทยไม่เคยมีการรุกรานจากญี่ปุ่นมาก่อน ในประวัติศาสตร์มีแต่พม่าเป็นศัตรู

ผู้รุกรานมาตลอด ปรีดีจึงต้องใช้พม่าในนามหงสาเป็นศัตรูในนวนิยายและภาพยนตร์โดยมีกษัตริย์โมกุลมหาราชซึ่งหมายถึงจักรวรรดิมาฮาณาฆนหลัง แต่ก็มีได้ใช้ในทางชาตินิยม เพราะปรีดีมุ่งให้ศัตรูนี้คือกษัตริย์หรือผู้ปกครองที่ไม่อยู่ในธรรมของผู้ปกครองและศีลธรรมเป็นส่วนบุคคล ไม่เกี่ยวกับชาวหงสาหรือชาวพม่าหรือประชากราษฎร์ ส่วนพระเจ้าจักรา ต้องการเป็นผู้ปกครองที่เห็นแก่ประโยชน์สุขของราษฎรไม่เห็นแก่ส่วนพระองค์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับนานาชาติ ไม่รู้กรานใครแต่พร้อมตอบโต้ผู้รุกราน

ตัวละคร เนฟสกี ในหนังสือไม่แสดงว่ามีภรรยา แต่ตามประวัติศาสตร์ เขาแต่งงาน ปี 1239 ดังนั้นในหนังสือซึ่งเป็นช่วงปี 1942 เขามีลูกชายคนแรกแล้ว แต่ไม่มีบทเลยในหนังสือ นอกจากให้เนฟสกีกล่าวถึงครั้งหนึ่งเมื่อปราศัยแก่ชาวเมืองสคอฟในท้ายเรื่อง จึงกล่าวได้ว่าในหนังสือ เนฟสกี เป็นพระเอกที่ไม่มีนางเอก

พระเจ้าจักรา เป็นกษัตริย์หนุ่ม ยังไม่มีมีเหสี แต่ในประวัติศาสตร์ พระมหาจักรพรรดิมีพระมเหสีเอกคือพระสุริโยทัย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในสงครามยุทธหัตถี คือแต่งองค์เป็นชายออกศึกช่วยพระสวามี จนถูกฟันขาดคอข้างเป็นวีรสตรี ส่วนพระนเรศวร ซึ่งประวัติศาสตร์มักกล่าวว่าทรงหมกมุ่นการศึกษาไม่มีเวลาเรื่องครอบครัว ก็ทรงมีมเหสีสองสามพระนาง แต่พระเจ้าจักราในหนังสือ เป็นพระเอกที่มีนางเอกคือเรณู บุตรสาวสวยของสมุหราชมณเฑียร (คือเสนาบดีวัง หรือพ่อบ้านผู้ดูแลกิจการและพระราชพิธีในราชสำนัก) แม้ว่าในหนังสือ บทการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าจักรากับเรณูจะมีอยู่พอสมควร แต่เมื่อเป็นหนังสือ ได้ถูกลดหายไป แล้วไปสรุปตอนจบเรื่องแบบรักแอบปีเ็นดังตั้งนิทานหรือเทพนิยาย แต่ก็แสดงให้เห็นว่า พระเจ้าจักราเลือกคู่ที่เป็นคนฉลาดและเข้าใจสิ่งที่พระองค์เป็นและกระทำอยู่ เกือบไม่มีเรื่องโรแมนติกหรือเพชรสเลย

ในหนังสือ เล็กซานเดอร์ เนฟสกี เมื่อมีแต่พระเอก ไม่มีนางเอก เขาสร้างบทบาทเรื่องความรักหนุ่มสาวไปอยู่ที่ขุนศึกคู่หูสองนายซึ่งเล็งจับสาวนางเดียวกัน เพื่อให้หนังสือมีมิติโรแมนติกบ้าง และนางตั้งเงื่อนไขว่าใครรบกล้าหาญ

ที่สุดจะเลือกคนนั้น เป็นปมให้ติดตาม และลงท้ายแบบแฮปปี้เอนด์ มีการเสียสละรักให้เพื่อน แต่ก็มีสาวอีกคนทดแทน เรื่องรักสามเส้านี้จึงเป็นเส้นเรื่องรองเส้นหนึ่ง

ส่วน**พระเจ้าช้างเผือก** นอกจากบทพระเอกนางเอกที่ไม่โรแมนติค หวือหาเลยแล้ว ยังมีบทรักแบบเจ้าชู้ยั๊กหรือเจ้าฮาเริ่มของพระเจ้าหงสากับนางสนมในวังและนางเชลยในค่ายระหว่างรบซึ่งแสดงเพื่อให้เห็นความโหดร้ายมากในกาบและอบายมุขทั้งหลายของผู้ปกครองที่ไม่อยู่ในศีลในธรรม แต่บทรักของพระเจ้าหงสาก็ไม่เดินเรื่อง มีขึ้นแล้วจบไป แต่ของจักรวากับเบญจนับเป็นเส้นเรื่องรองที่เดินช่อนขนานเส้นหลักไปจากเปิดจนปิดเรื่อง

ประเด็นเหตุหรือพลังจูงใจในการขับเคลื่อนเรื่องให้เดินไป ทั้งสองเรื่องเป็นเรื่องของสงคราม ไคลแมกซ์หรือจุดขึ้นสูงสุดของเรื่องมุ่งไปที่การรบและผลแพ้ชนะ และเนื่องจากเป็นหนังที่มีพระเอกหรือฝ่ายธรรม มีผู้ร้ายหรือฝ่ายอธรรมที่ชัดเจน ทั้งสองเรื่องจึงสร้างอารมณ์หรือพลังความขัดแย้งทำนองเดียวกัน คือปูพื้นให้เห็นความดีงามของพระเอก การปรากฏตัวของจักรวาลที่เดินออกมาสู่ท้องพระโรงในชุดพระราชอาภรณ์อย่างสง่า และตามด้วยการแสดงถึงความเอาใจใส่ต่อบ้านเมืองมากกว่าความสุขส่วนตัวของพระองค์ ความฉลาดในการเจรจา ในขณะที่**เนฟสกี**ก็ดีงามในการเปิดตัวในฉากภูมิประเทศธรรมชาติ ในฐานะชาวประมงติดดินติดน้ำ ซึ่งร่างกายสูงสง่า (ตามประวัติศาสตร์ระบุว่าเนฟกีมีร่างกายสูงใหญ่กว่าเพื่อน ๆ กาย่าแข็งแรงมาก ใบหน้าสว่างาม เสียงดังกังวานก้อง) อยู่ในชุดเสื้อผ้าที่ดูบางเบาสะอาดตา และแสดงบทบาทจัดการกับแขกผู้มาเยือนที่วางตัวอย่างชาญฉลาดและไม่สะทกสะท้าน

ส่วนบทบาทตรงข้ามของผู้ร้ายที่กักขฬะหรือชั่วช้าสามัญ พวกอัศวินดิโวนิคหรือขุนศึกเยอรมันสำคัญห้าคนใน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ปรากฏตัวในชุดเกราะออกศึก สวมหมวกเกราะคลุมหัวและหน้าบางส่วน มีสัญลักษณ์อำนาจและความน่าสะพรึงกลัวประดับบนหัว อัศวินเหล่านี้ทำงานรับใช้องค์กรศาสนาโรมันคาทอลิก ที่มีเป้าหมายจะแผ่อำนาจครองโลก ชุดเสื้อผ้าอาภรณ์และเสื้อคลุมของพวกอัศวิน ตลอดจนพวกนายกองและไพร่พลของกองทัพ

ธรรมนี้จึงมีตราทางศาสนา คือไม้กางเขนประดับ พวกธงทิวธงริ้วต่าง ๆ ก็มีรูปกางเขน ส่วนพวกพระโดยเฉพาะบาทหลวงหรือบิชอป และหัวหน้าพระในชุดดำคลุมหัว ก็มีหน้าตาและสีหน้าแผ่รังสีชั่วร้าย โหดเหี้ยมและเจ้าเล่ห์อย่างชัดเจน เสื้อคลุมของบิชอปดูเหมือนเป็นไม้กางเขนอยู่ด้านหน้า และหมวกบนหัวจะเห็นตราคลายเครื่องหมายสวัสดิกะนาซีประดับสองข้าง ผู้ร้ายในหนัง **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** จึงไม่ใช่ปัจเจก แต่เป็นกลุ่มหรือองค์กร มีตัวละครหลายตัว ในขณะที่ของหนัง **พระเจ้าซาร์เฟอิก** แทบจะมีผู้ร้ายตัวเดียวเป็นปัจเจก คือ **พระเจ้าหงสาวรวม** ความไม่ดีทั้งหมดไปไว้ จุดนี้น่าจะเป็นเพราะ **ปรีดี** มุ่งเสนอประเด็นว่าผู้ร้ายหรือตัวการของสงครามนี้คือ ผู้ปกครองเพียงคนเดียวที่ไม่อยู่ในธรรม ดังนั้นตัวละครอื่น ๆ โดยเฉพาะในฝ่ายหงสาว จึงมิได้ดูเป็นผู้ร้ายไปด้วย แม้จะเป็นลูกน้องเช่นเจ้าชายบูเรง หรือ **อัศรมหาเสนาบดี** ของหงสาว ก็ได้แผ่รังสีเลวร้ายหรือรับรังสีมาจากเจ้านายตนเลย ยิ่งราษฎรและไพร่พลของหงสาวแทบไม่มีความเลวนี้เลย อาจสรุปว่าผู้ร้ายของ **พระเจ้าซาร์เฟอิก** เป็นปัจเจก ผู้ร้ายของ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** เป็นองค์กรและระบบ ส่วนพระเอก **พระเจ้าซาร์เฟอิก** เป็นปัจเจก เป็นผู้นำหนึ่งเดียว แต่ผู้ช่วยพระเอกทั้งหลาย คือเหล่าขุนนางสมุหทั้งหลาย แทบไม่มีบทบาท โดยเฉพาะในการรบ แต่สังเกตได้ว่า **ปรีดี** สร้างให้ฝ่ายธรรมนี้ เป็นการปกครองแบบระบบประชาธิปไตย พระเจ้าจักรารับฟังความเห็นของขุนนางในที่ประชุม และถือเอาเสียงส่วนใหญ่ ให้เห็นตรงข้ามกับ **พระเจ้าหงสาว** ที่ไม่ฟังใครเลย นอกจากตนเอง ราษฎรทั่วทั้งกึ่งมือสังหารด้วยพระองค์เอง ทรงประกาศว่ากษัตริย์คือกฎหมาย กล่าวอีกสัญญาณไม่ตรีกับเพื่อนบ้านทั้งง่าย ๆ นี่ก็คือระบอบเผด็จการ และนี่เป็นสารของ **ปรีดี**

สำหรับหนัง **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** เจ้าชายอเล็กซานเดอร์ เนฟสกี เป็นวีรบุรุษของประชาชาติรัสเซีย ได้รับการยกย่องเป็นนักรบบุญในคริสต์จักรออร์ทอดอกซ์ของรัสเซีย เมื่อมีการปฏิบัติเป็นโซเวียตรัสเซีย ในยุคสมัยผู้นำเลนิน มีการเลิกหรือลดอำนาจและบทบาทของสถาบันเก่า เช่น ระบบกษัตริย์ ศาสนา นายทุน วงการศิลป ไม่ว่า วรรณกรรม จิตรกรรม ละคร และภาพยนตร์ จะต้องมีความหมายใหม่เพื่อสนองการปฏิบัติ การรับใช้อุดมการณ์ใหม่ เช่น ตัวละคร

พระเอกจะไม่เป็นวีรชนเอกชนหรือป้างเจก แต่จะเป็นมวลชนหรือประชาชน เช่น
ชนชั้นกรรมมาชีพ ชนชั้นชาวไร่ชาวนา หรือสามัญชน ภาพยนตร์ของไอเซ็นสไตน์
ในยุคเลนินเมื่อสิบกว่าปีก่อน เช่น **เรือบปอจอมกิน สิบวันที่สะท้อนโลก** หรือ
ตุลาคม เหล่านี้จะไม่พระเอกป้างเจก แต่สำหรับหนัง **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี**
นี่เป็นยุคสมัยสตาลิน และในห้วงเวลาที่มีวาระแห่งชาติต้องปลุกประชาชน
เตรียมสู้ภัยคุกคามของกองทัพเยอรมันนาซี วีรบุรุษป้างเจกอย่างเนฟสกีจึง
ถูกปลุกขึ้นมารับใช้ชาติ และถึงกับมีการสร้างอนุสาวรีย์ของเนฟสกีขึ้นใหม่อีก
หลายแห่ง แต่อย่างไรก็จะเห็นว่าไอเซ็นสไตน์และผู้ร่วมงานของเขาได้สร้าง
บทบาทของตัวละครฝ่ายรัสเซียให้เป็นชาวบ้านธรรมดาเป็นชนชั้นชาวไร่ชาวนา
คนหนุ่มคนสาวและคนสูงอายุ และมีบทที่เนฟสกีกล่าวว่าเขาต้องปลุกชาวรัสเซีย
ขึ้นมาร่วมสู้ด้วยกันทั้งหมด

ปกติภาพยนตร์โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมบันเทิง ต้องมีความบันเทิงมาก
บ้างน้อยบ้างเจืออยู่ใน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** นอกจากบทสองหนุ่มพยายาม
จีบสาวคนเดียวกันที่ทำให้เรื่องมีมิติเบา ๆ ให้ติดตามแล้ว บทของอีกแนวทาง
ติดตามผู้จัดเจนมีอารมณ์ขันและเจ้าสำบัดสำนวนและนักเล่านิทาน เป็นความ
เพลิดเพลินหรือสร้างอารมณ์คึกคักสนุกสนานได้ ฉากสงครามของทั้งสองเรื่อง
ทำออกมาในแบบสมจริง เพื่อให้ดูว่าเป็นการเข้าทำร้ายกันของมนุษย์ ซึ่งไม่ได้
รู้จักหรือโกรธเคืองในทางส่วนตัวกันเลย แต่ถูกปลุกปั่นยุยงหรือถูกบังคับให้มา
ฆ่าฟันกัน แต่น่าสังเกตว่าฉากสงครามของทั้งสองเรื่องไม่มีการให้เห็นเลือดเลย
แม้สักหยด ไม่มีบาดแผลให้เห็น ไม่มีการขยายหรือประโคมภาพการต่อสู้และ
การทำร้ายร่างกายให้ใหญ่โต ไม่มีการหวาดเสียวสยดสยอง หน้าซ้ำในฉากการ
รบของ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ยังมีการสอดแทรกให้เกิดอารมณ์ขัน จากการ
ใช้ท่อนไม้ใหญ่เป็นอาวุธฟาดเข้าศีกรอบตัว การทุบหมวกเหล็กที่เหมือนถึงน้ำ
ครอบหัวของทหารเยอรมัน จนบวบปีดูน่าตลกมากกว่าหวาดเสียว

ใน**พระเจ้าซาร์เฟือก** ความบันเทิงจากอารมณ์ขันอยู่ที่บทบาทบุคลิก
และบทสนทนาของ**สมุหราชสมณเทียร** ตอบโต้กับ**พระเจ้าจักรา** การพยายาม
ยัดเยียดลูกสาวให้พระเจ้าจักรา จนมโนเคลิ้มฝันกลางวันในฉากท้องพระโรงว่า

ลูกสาวได้นั่งเป็นพระราชินีข้างบัลลังก์ เป็นกลเม็ดง่าย ๆ ชั่ว ๆ แต่อย่างไรก็ยังได้ผลเสมอ แต่ที่ผู้ชมอาจคาดไม่ถึงก็คือ ในฉากจบปริทัศน์ให้เรณู ซึ่งพระเจ้าจักรา รับเป็นเมสสิมาเลข 1 แล้ว กล่าวสิทธิ์ของภรรยาให้คำแนะนำแก่พระเจ้าแผ่นดิน ปฏิบัติการหนามยอกหนามบ่งโดยนิติสงคราม คือสละสิทธิ์ของพระองค์ และทนายทสึบต่อไปในประเพณีการมีสนม 365 นาง และโอนสิทธิ์นี้ให้สมุหราชมณเฑียรรับไปปฏิบัติแทนอย่างหมดรูปนี้ก็เป็นสารที่ปริทัศน์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งเก่า ฉากทหารรับใช้นำไหเหล้าไปถวายพระเจ้าหงสาแต่แอบยกชดเสียก่อนเป็นตลกจำอวดตรง ๆ แต่ฉากพระเจ้าหงสาเลือกเชลยสาวของกานบุรีที่ให้สาวนางหนึ่งพยายามเข้าหาพระเจ้าหงสาครั้งแล้วครั้งอีกทั้งที่ไม่ได้ถูกชี้ คนดูย่อมทราบเหตุผลว่าเพราะอะไรพระเจ้าหงสาไม่เลือกเป็นสถานการณ์ ขบขันแบบกระอักกระอ่วน แต่เมื่อนางถูกทหารจับออกไปเขียนตามบัญชาของพระเจ้าหงสา ผู้ชมได้ยินแต่เสียงร้องโอดโอยของนางดังเข้ามา นึกคิดว่าผู้ชมในสมัยนั้นจะรู้สึกอย่างไรกับมุขตลกร้ายที่หมิ่นเหม่ต่อศักดิ์ศรีมนุษย์ในทัศนะปัจจุบัน อาจเทียบกับฉากช่างตีดาบเล่ากันทานสัปดนคลายเครียดในเนฟสกี้ เรื่องหมาจิ้งจอกหนุ่มไล่กระต่ายสาว กระต่ายกระโดดหนีจากพุ่มไม้หนึ่งไป อีกพุ่ม จิ้งจอกก็ไล่ตาม แต่ดันไปติดอ้าซ่าอยู่กลางพุ่มไม้ กระต่ายหนุ่มเลยจัดการล่าความสาวของจิ้งจอก เจ้าชายเนฟสกี้ได้ฟังอยู่ก็ถามย้าว่า ล่อจิ้งจอกไปติดอ้าซ่าระหว่างพุ่มไม้หรือ ? ช่างตีดาบตอบว่า ใช่ เนฟสกี้ถามต่อว่า แล้วค่อยจัดการนางจิ้งจอกหรือ ? ช่างตีดาบว่า ถูกแล้ว

แต่ฉากเล่ามุขสัปดนนี้ ทำให้เนฟสกี้ ได้คิดแผนยุทธวิธี ล่อให้กองทัพเยอรมันไปติดกับบนธารน้ำแข็งที่เปราะ ฉากต่อไปเขาจึงพาขุนศึกโอเลคซิสไปดูลาดเลา

การสร้างเรื่องราวให้เห็นว่า ผู้รุกรานหรือก่อสงครามเป็นผู้ร้าย เป็นข้อที่หนังทั้งสองเรื่องใส่ไว้ในโครงเรื่องก่อนที่จะไปสู่การตอบโต้ความชั่วร้ายนั้น คือการแสดงความโหดเหี้ยมไร้มนุษยธรรมของกองทัพเยอรมัน และกองทัพหงสา ใน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี้** เมื่อกองทัพเยอรมันตีเมืองสคอฟได้แล้ว จับเจ้าเมืองมัดไว้ พระบิซ็อบประกาศมีพระเจ้าองค์เดียวบนสวรรค์และมีผู้ปกครองโดย

โรมันคาทอลิกเพียงผู้เดียวบนโลก ใครขัดขวางโรมจะถูกทำลายล้าง กองทหารจึงดาหน้าฆ่าหมู่ชาวเมือง และจับเด็กจากอกแม่ส่งให้อัศวินโยนลงกองไฟที่ละคน ๆ แล้วที่สุดก็แขวนคอเจ้าเมือง ใน**พระเจ้าข้างเฝือก** เมื่อกองทัพหงสายึดกานบุรีได้แล้ว **พระเจ้าหงสา**ก็สั่งให้หาผู้ชายและเด็กให้หมด จับผู้หญิงเป็นเชลย และเผาเมืองให้วอด ฉากโหดเหี้ยมทั้งสองนี้เพื่อสร้างอารมณ์โกรธแค้นแก่ผู้ชม และรอคอยที่จะเห็นการล้างแค้นในฉากต่อ ๆ ไป

ตัวละครแบบหนึ่งที่มีใน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** แต่ไม่มีใน**พระเจ้าข้างเฝือก** คือ ผู้ทรยศ ใน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** มีผู้ทรยศต่อชาติรัสเซียชัดเจนสองคน คือ **ทเวอร์ดี** โยนายกเมืองสคอฟและลูกน้อง ซึ่งทำตัวเป็นไส้ศึกและรับใช้กองทัพเยอรมันโดยตรง หนึ่งแสดงบทบาทของตัวละครสองตัวนี้มากทีเดียว จนผู้ชมต้องรู้สึกเกลียดสะสมไว้ จนถึงฉากที่**เนฟสกี**พิพากษาโทษ โดยเปิดโอกาสให้ขานครนอฟโกรดลงมือเองจึงถูกประชาทัณฑ์ไปพร้อมกับพระเยอรมันในชุดดำ

ใน**พระเจ้าข้างเฝือก**ไม่มีผู้ทรยศ และไม่มีแม้การแก้แค้นเพราะตัววายร้ายมีเพียงตัวเดียวคือ**พระเจ้าหงสา** ก็ได้ถูกแก้แค้น แต่ปริศนาให้**พระเจ้าจักรา**เรียกร้องหรือทำให้ออกมาสู้กันตัวต่อตัว เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้ทหารและไพร่พลของสองฝ่ายต้องมารบกัน แล้วบาดเจ็บล้มตาย ซึ่ง**พระเจ้าหงสา**ทั้งที่อยู่ในภาวะเมามาย ไร้สติ ก็รับทำ เห็นดีด้วยกับความคิด กษัตริย์ควรรบกับกษัตริย์ไม่ควรให้ไพร่พลราษฎรเดือดร้อน แล้วทรงขึ้นคอช้าง เข้ากระทำยุทธหัตถีกับ**พระเจ้าจักรา** ด้วยอาวุธจ้าว ซึ่งสู้กันเพลงเดียว **พระเจ้าหงสา**ก็เสียที่ถูก**พระเจ้าจักรา**ฟันด้วยง้าวที่ชอกคอพลัดตกจากคอช้างแล้วสวรรคตคาที่ ไม่มีการทารุณ แล้ว**พระเจ้าจักรา**ก็ประกาศชัยชนะ ทรงห้ามมิให้ทหารอโยธยาทำร้ายทหารหงสา ไม่จับเป็นเชลย แต่ให้ถืออาวุธกลับบ้านเมืองไป และสั่งสอนทั้งสองฝ่ายว่า ให้จดจำเหตุการณ์รบครั้งนี้ไว้เล่าให้ลูกและลูกของลูกฟัง และประกาศหลักคิดสันติภาพของพระองค์หรือของ**ปรีดี**นั้นเองต่อโลก

ใน**อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** **เนฟสกี**วางแผนกลยุทธ์การรบ ล่อให้กองทัพเยอรมันไปรบกันบนพื้นน้ำแข็งทะเลสาบ กองทัพรัสเซียจะโอบตีกระหนาบข้าง

แล้วปล่อยให้ทหารเยอรมันซึ่งสวมชุดเกราะเหล็กหนักกว่ารัสเซีย กดทับพื้นน้ำแข็งแห่งฤดูใบไม้ผลิที่แปลก กลืนกองทัพเยอรมันร่วงลงใต้ทะเลสาบ แต่น่าสังเกตว่า ในหนังเนฟสกี้ก็มีฉากที่เนฟสกี้ขี่ม้าศึก ทะลวงกองทัพเยอรมันเข้าไปจนถึงที่ตั้งของ ฟอน บาร์ค นายใหญ่อัศวิน แล้วร้องท้าออกมาดวลกันบนหลังม้าตัวต่อตัว ซึ่งปรากฏว่าฟอน บาร์ค ก็รับท้า ออกมาดวลกันด้วยหอกหรือทวนเพลงหนึ่ง แล้วใช้ดาบอีกเพลงหนึ่งซึ่งเนฟสกี้สามารถฟันสัญลักษณ์คล้ายเขabenหมวกอัศวินขาดข้างหนึ่ง สุดท้ายเป็นดวลขวาน แล้วที่สุดเนฟสกี้ก็ใช้ขวานทุบ ฟอน บาร์คนายใหญ่อัศวินตกจากหลังม้า ยกมือยอมแพ้ เนฟสกียังไม่ฆ่า แต่ให้อีกแขนข้างตีดาบจับตัวไปเพื่อพิพากษาโทษกลางนคร ด้วยการประกาศว่าจะเอาไปแลกกับสุนัข เป็นการหยามเกียรติกลางที่สาธารณะ

ฉากการรบของหนังทั้งสองเรื่อง ต้องนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของเรื่องด้วยกัน ลองเทียบระหว่าง สงครามบนธารน้ำแข็ง (The Battle on the Ice) กับ สงครามบนคอช้าง (The Battle on the Elephant) ในภาพยนตร์**อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี้** สงครามเกิด 2 ศึก คือ กองทัพเยอรมันยึดเมืองสคอฟและฆ่าหมู่ กับศึกบนธารน้ำแข็ง เริ่มด้วยกองหน้าของเนฟสกี้ถูกกองทัพเยอรมันตีพ่ายหนี แล้วเปิดยกสองกองทัพเยอรมันเข้าตีกองทัพรัสเซียที่โชดหินอีกาตะลุมบอนกันบนธารน้ำแข็ง ซึ่งมีช่วงหนึ่งที่เนฟสกี้ท้าดวลบนหลังม้ากับ ฟอน บาร์ค หัวหน้าใหญ่อัศวิน ตัวต่อตัว ฟอน บาร์ค พ่าย เนฟสกี้ประกาศชัยชนะ กองทัพรัสเซียไล่กองทัพเยอรมันไปจนมุมเมื่อพื้นธารน้ำแข็งแตก ฝั่งร่างทหารเยอรมันลงใต้ทะเลสาบ ฉากสงครามนี้กินเวลารวมกันถึง 53 นาที หรือเป็นสัดส่วนราวครึ่งเรื่อง นอกจากนี้มีฉากการจัดทัพ การเดินทัพเป็นเวลาอีกสองสามนาที

ส่วน **พระเจ้าช้างเผือก** มีฉากสงคราม 2 ศึกเช่นกัน คือศึกแรกกองทัพหน้าหงสาตีกานบุรีได้ กินเวลาถึง 10 นาที และศึกที่สอง กองทัพพระเจ้าจักรายกไปตีกองทัพหงสาที่ค่ายหงสา เป็นสงครามชนช้างหรือยุทธหัตถี ตะลุมบอนกันจนทัพหงสาซึ่งนำทัพโดยเจ้าชายบุเรงพ่ายแพ้ พระเจ้าจักรายขับช้างฝ่าเข้าไปถึงกระท่อมที่ประทับพระเจ้าหงสา และตกอยู่ในวงล้อมทหารองครักษ์พระเจ้า

หงสา แต่พระเจ้าจักราประกาศว่าทัพพโยธยานชนะแล้ว ไม่ต้องการรบกับทหารหงสา แต่มาทำกษัตริย์หงสาให้มาทำยุทธหัตถีตัวต่อตัวกัน และสังหารพระเจ้าหงสาขาดคอช้าง จึงประกาศชัยชนะอีกครั้ง ฉากสงครามชนช้างทั้งหมดนี้กินเวลาถึง 15 นาที ดังนั้นฉากสงครามการรบในภาพยนตร์ **พระเจ้าช้างเผือก** กินเวลารวมกันถึง 25 นาที เป็นสัดส่วน 1 ใน 4 ของภาพยนตร์ และเช่นเดียวกัน ยังมีฉากการจัดทัพและเดินทัพของทั้งหงสาและพโยธยานกินเวลาราว 12 นาที

ว่าด้วยการจบเรื่อง เมื่อเทียบกันแล้วจะพบว่าภาพยนตร์ทั้งสองเรื่อง มีการปิดเรื่องคล้ายกันมาก **พระเจ้าช้างเผือก** ปิดด้วยพระเจ้าจักราประกาศสั่งสอนให้ทุกคนจำสงครามครั้งนี้ไว้สอนลูกและลูกของลูก ว่ากษัตริย์สู้กับกษัตริย์ไม่ให้ราษฎรต้องเดือดร้อนล้มตาย อย่าโง่ให้ผู้ปกครองหลอก และวิธีนี้เท่านั้นจะหลีกเลี่ยงสงคราม ขอให้ชาวโลกมีสันติภาพนิรันดร์ จากนั้นจึงเข้าสู่การปิดเส้นเรื่องรอง คือการเลือกมเหสี และปิดจบจริง ๆ ด้วย *สมุทราชมณเฑียร* พูดกับผู้ชมว่า พระเจ้าช้างเผือก พระองค์รักประเทศของพระองค์และช้าง มากกว่าความคิดของการมีมเหสี 365 นาง

ส่วน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ปิดด้วย *เนฟสกี* ประกาศสั่งสอนให้ชาวรัสเซียว่า จงจำสงครามครั้งนี้ไว้ และจงเล่าสู่ลูกหลาน เพราะถ้าเจ้าลิ้มมันเจ้าจะเป็นจุดที่สอง จุดสุดท้ายต่อแผ่นดินรัสเซีย ข้าเอาจริงนะ ถ้ามีเรื่องยุ่งเกิดขึ้นอีก ข้าจะปลุกคนรัสเซียทุกคน และถ้าเจ้ายินเฉย ข้าจะเขียนเจ้าอย่างไม่ปราณี แม่น้ำข้าตายไป ลูก ๆ ของข้าจะทำต่อ จากนั้นจึงเปิดการพิพากษาศัตรูและคนทรยศ แต่ปล่อยทหารข้าศึกไป แล้วเข้าสู่การปิดเส้นเรื่องรอง คือการปิดรักสามเส้าของสองขุนศึก แล้วปิดจบจริง ๆ ด้วยการให้ *เนฟสกี* กล่าวกับทหารข้าศึกในฐานะตัวแทนต่างประเทศหรือโลกนานาประเทศอย่างขึงขังว่า จงไปและบอกดินแดนต่างแดนทั้งหลายว่า รัสเซียยังมีชีวิตอยู่ พวกเราสามารถมาเยือนเราได้โดยไม่ต้องกลัว แต่ใครก็ตามที่มาหาสู่เราพร้อมดาบ จะต้องตายด้วยดาบ โดยการยื่นหยัดเช่นนี้ แผ่นดินรัสเซียจึงจะยั่งยืนต่อไป !

เทียบการสร้าง

ภาพยนตร์ทั้งสองเรื่องนี้ สร้างขึ้นในระบบอุตสาหกรรม แม้**พระเจ้าช้างเผือก** จะสร้างโดยผู้สร้างที่ไม่ใช่อาชีพ จะเรียกว่าสมัครเล่นก็ได้ หรือปัจจุบันเรียกกันว่าอินดี้หรือผู้สร้างอิสระ แต่การผลิตก็อาศัยบุคลากรและอุปกรณ์ระดับอุตสาหกรรม คือโรงถ่ายไทยฟิล์ม ที่ตำบลทุ่งมหาเมฆ อันเป็นโรงถ่ายภาพยนตร์เสียงมาตรฐานหนึ่งในสองแห่งของประเทศไทยเวลานั้น ส่วน**อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ผลิตโดยองค์กรภาพยนตร์ของรัฐบาลกลางโซเวียต คือมอสฟิล์ม ซึ่งเป็นโรงถ่ายยักษ์ใหญ่และเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในยุโรป เพิ่งฉลองอายุ 100 ปีไปเมื่อปี 2024 งบประมาณของเนฟสกีไม่พบข้อมูล แต่เปรียบเทียบกับงบของหนังโซเวียตในขนาดและระยะนั้นได้ว่าประมาณ 2 ล้านรูเบิล หรือประมาณ 8 ล้านดอลลาร์ในปัจจุบัน จึงเทียบได้ประมาณ 250 ล้านบาท ในขณะที่ **พระเจ้าช้างเผือก** ก็ไม่มีหลักฐานงบประมาณชัดเจน และยังเป็นการอาสาสมัครด้วย คือช่วย ๆ กันในบรรดามิตรสหายพรรคพวกและลูกศิษย์ลูกหาของปรีดี จึงไม่มีต้นทุนเป็นตัวเงิน แต่ถ้าคาดคะเนจากข้อมูลทั่วไปว่าหนังไทยของโรงถ่ายศรีกรุงและไทยฟิล์มเวลานั้นเฉลี่ยเรื่องละไม่ถึงแสนบาท ซึ่งพระเจ้าช้างเผือกก็คงใช้เงินประมาณค่าเฉลี่ยนี้ แต่ถ้าคิดว่าไม่มีการอาสาสมัคร อาจลองประมาณการว่าน่าจะใช้ทุนสร้างประมาณ 2 แสนบาท ซึ่งเทียบกับเงินปัจจุบันตามอัตราเงินเฟ้อไทยประมาณ 6-7 ล้านบาท แต่ถ้าเทียบตาม ราคาทองคำและค่าเงินสากลจะกลายเป็นประมาณ 210 ล้านบาท ซึ่งน่าบังเอิญว่าใกล้เคียงกัน

เทียบศิลปภาพยนตร์

ภาพยนตร์ในฐานะเป็นงานสร้างสรรค์ทางศิลปะ และมีผู้สร้างสรรค์หลายคนหลายฝ่ายทำงานร่วมกัน โดยมีผู้กำกับเป็นหัวหน้าใหญ่ เป็นผู้สั่งและตัดสินใจ หากมองจากหัวหน้าผู้สร้างสรรค์ใหญ่ของ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** คือ **เซอร์เก ไอเซนสไตน์** ซึ่งทำหน้าที่กำกับ เขียนบทและตัดต่อด้วย แม้ว่าทั้งสาม

ตำแหน่งนี้จะมีผู้ร่วมกำกับ ผู้ร่วมเขียนบทและผู้ร่วมตัดต่อ แต่นักพนักงานต้อง
ลงที่ไอเซ็นสไตน์ และขณะทำงานเรื่องนี้ในปี 1938 เขาอายุ 40 ปี นอกจากนี้
ผู้ถ่ายภาพยนตร์ คือ เอดูอาร์ด ทิสเซ (Eduard Tisse) ก็คือตาคลังคู่งานของ
เขามาตลอด ไอเซ็นสไตน์มีผลงานเฉพาะด้านภาพยนตร์ที่สร้างชื่อเสียงให้ทั้ง
ตัวเองและวงการภาพยนตร์โซเวียตรัสเซียอยู่แล้ว เป็นทั้งศิลปินการออกแบบ
การก่อสร้าง ช่างวาดเส้น เป็นนักทฤษฎีภาพยนตร์ เขียนงานวิชาการและสอน
วิชาภาพยนตร์ เขาสร้างทฤษฎีและปฏิบัติจริงในผลงานหนังสือเรื่องที่ทำมา
ก่อนหน้านี้ ซึ่งเป็นภาพยนตร์เงียบ จุดเด่นสำคัญอย่างหนึ่งในงานภาพยนตร์ของ
เขาคือการจัดองค์ประกอบภาพและการตัดต่อที่มีการสร้างความหมายต่าง ๆ
อย่างเข้มข้น อย่างไรก็ตามในยุคสมัยที่เขาได้รับมอบหมายให้ทำภาพยนตร์ที่เป็น
วาระแห่งชาติเรื่องนี้ ไอเซ็นสไตน์ถูกขอรหัสหรือคุมไม่ให้งานออกมาในแนวเดิมที่มี
คนพูดว่าหรือเป็นจิตนิยมหรือรูปแบบนิยมหรือพูดง่าย ๆ ว่าเป็นศิลปะมากเกินไป
แต่เรื่องนี้รัฐต้องการให้เขาทำในแนวสังคมนิยม พูดง่าย ๆ ให้เข้าถึงคนวงกว้าง
แต่เมื่อเขาสร้างงานจนเป็นประพันธ์กรเอกไปแล้ว อย่างไรก็ตามก็ต้องมีความเป็น
ไอเซ็นสไตน์อยู่ในงานแม้ว่าจะมีความพยายามคุมจากผู้อำนวยการสร้าง

เทียบกับ **พระเจ้าช้างเผือก** ดังที่กล่าวไปข้างแล้ว งานนี้ผู้เป็น
หัวหน้าใหญ่ไม่ใช่ผู้กำกับ แต่เป็น *ปรีดี พนมยงค์* อาจจะเทียบได้กับสถานะของ
ไอเซ็นสไตน์ใน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** เพียงแต่ว่า ปรีดียังไม่มีความเป็น
ประพันธ์กรในงานภาพยนตร์ เพราะนี่เป็นผลงานเรื่องแรก และกลายเป็นเรื่อง
สุดท้ายด้วย (มีบางข้อมูลว่าปรีดีมีความพยายามที่จะดำเนินงานของบริษัทปรีดี
โปรดักชั่นต่ออีกตาม แต่ไม่เกิดขึ้นจริง) ดังนั้นอาจพูดเล่น ๆ ได้ว่าเมื่อมีผลงาน
หนึ่งเดียว นี้ก็อาจถือว่าเป็นงานประพันธ์กรของปรีดีไปโดยอัตโนมัติ ขณะสร้าง
พระเจ้าช้างเผือก ปี 1940 ปรีดีอายุ 40 ปี บังเอิญเท่ากับไอเซ็นสไตน์ตอนทำ
อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี

ว่าด้วยการแสดง **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ใช้ผู้แสดงหลัก คือตัวละคร
สำคัญทั้งหมดในระบบอาชีพของอุตสาหกรรมภาพยนตร์โซเวียต โดยเฉพาะ

พระเอก คือ เนฟสกี รับหน้าที่โดย นิโคเลย์ เชอร์คาซอฟ (Nikolay Cherkasov) (1903 - 1966) นักแสดงชาวรัสเซีย ซึ่งสนใจการละครมาแต่เป็นวัยรุ่น เพราะบ้านอยู่ใกล้โรงละครโอเปร่าและบัลเลต์ ได้เข้าเรียนโรงเรียนพลศึกษา แล้วเข้าร่วมคณะละครเร่ ได้เรียนการละครใบ้ และเริ่มได้บทแสดงในละคร ทำให้มีโอกาสดูความสามารถ ปี 1923 ได้เข้าเรียนที่สถาบันการละครและภาพยนตร์แห่งเลนินกราด ระหว่างเรียนได้ตั้งคณะแสดงโขนตลกเริ่มมีชื่อเสียง และได้เข้าร่วมคณะละครหลายคณะ ได้เดินทางไปแสดงในเมืองต่าง ๆ ปี 1927 เริ่มแสดงภาพยนตร์ ซึ่งยังเป็นยุคหนังเงียบ จนก้าวสู่หนังเสียง ด้วยบุคลิกเป็นผู้นำทำให้ได้รับบทนำและได้รับเสียงชื่นชม ปี 1937 เชอร์คาซอฟได้รับบทแสดงเป็นเจ้าชายอะเลคซี โอรสของปีเตอร์มหาราชทำให้เขาได้รับความสนใจจากสตาลิน และเป็นสาเหตุหนึ่งที่เชอร์คาซอฟได้รับเลือกให้รับบท อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี ซึ่งทำให้เขามีชื่อเสียงสู่ระดับโลก ตัวจริงของอเล็กซานเดอร์ เนฟสกีไม่มีหลักฐานรูปภาพเลย นอกจากการบันทึกว่าเป็นผู้มีร่างกายสูงกว่าคนอื่น ๆ แข็งแกร่ง และเสียงดังกังวาน ซึ่งเป็นกายภาพที่เหมาะสมกับเชอร์คาซอฟ (ต่อมาโซเวียตได้จัดทำเหรียญตราเนฟสกี ก็ใช้ใบหน้าของเชอร์คาซอฟเป็นเนฟสกีบนเหรียญ) ขณะแสดงเป็นเนฟสกี ในวัย 21 ปีนั้น เชอร์คาซอฟมีอายุ 34 ปี ซึ่งแก่กว่าอายุในบท 13 ปี ซึ่งน่าจะแก่ไปหน่อย แต่ถ้าเทียบอายุขัยเฉลี่ยของมนุษย์ในสมัยโบราณนั้นอาจจะได้สัดส่วนก็เป็นได้

ผู้แสดงในบทสำคัญอื่น ล้วนเป็นนักแสดงอาชีพในอุตสาหกรรมภาพยนตร์รัสเซีย ส่วนนักแสดงประกอบนับพันคนนั้น ใช้ทหารประจำการในกองทัพแดงและใช้ม้าของกองทัพแดงประกอบการถ่ายทำนับร้อยตัว

การแสดงในภาพยนตร์ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** จึงเป็นระดับมืออาชีพ และมีความชัดเจนสูง แม้จะเป็นหนังเสียงเรื่องแรกของไอเซนสไตน์แต่ที่จริงเขาเคยกำกับหนังเสียงเรื่อง **บิซින් มีโดว์ (Bezhin Meadow)** มาสองปีก่อนหน้า แต่ถูกยกเลิกห้ามฉายก่อนหนังจะตัดต่อเสร็จ และผู้แสดงสำคัญก็เคยผ่านการแสดงหนังเสียงมาแล้ว โดยเฉพาะบทนำของ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ซึ่งแสดงโดยนิโคเลย์ ความสามารถส่วนตัวที่สั่งสมมาเมื่อผนวกกับกายภาพที่ตรงตาม

บันทึกประวัติศาสตร์คือร่างสูงใหญ่ ก้ำยำ และเสียงดังกังวานทำให้เป็นเนฟสกี้
ได้สนิท ทั้งยังเป็นคนแรกที่แสดงเป็นเนฟสกี้ จึงทำให้เนฟสกี้กลายเป็นนิโคเลย์
ไปด้วย

สำหรับ **พระเจ้าช้างเผือก** ผู้แสดงทั้งหมดไม่ใช่นักแสดงอาชีพ แต่เป็น
สมัครเล่น ไม่ได้ค่าจ้าง ถือเป็นงานอาสาหรือการกุศล แต่อย่างไรก็ดี การแสดง
ละครของไทยเดิมเป็นการแสดงตามคติสมมุติหรือตีต่าง ไม่ได้ถือคติเอา
ความจริงอย่างธรรมชาติ เราเพิ่งรับการแสดงแบบสมจริงเมื่อรัชกาลที่ 5 และ
แพร่หลายในรัชกาลที่ 6 เมื่อมีละครที่เราเรียกละครพูด และเราเริ่มแสดงหนัง
เป็นเมื่อรัชกาลที่ 7 โดยเอาแบบหนังฝรั่งเป็นครู ถึงสมัยปี 2483 การแสดงแบบ
ฝรั่งของเราก็กยังไม่ถึงขนาด ยังไม่มีโรงเรียนสอนจริงจัง ยังติดคติสมมุติเป็นพื้น
ยิ่งเมื่อใช้ผู้แสดงที่ไม่เคยแสดงมาอาสาเล่น จึงเป็นการแสดงสมัครเล่นจริง ๆ
ตัวละครสำคัญฝ่ายอยุธยา คือ **พระเจ้าจักรา** แสดงโดย **เรณู กฤตยากร สมุหราช**
มณฑิร แสดงโดย **สุวัฒน์ เนียลเซน** (ภายหลังเปลี่ยนเป็น **สุวัฒน์ นิลเสน**) **เรณู**
แสดงโดย **ไพริน เนียลเซน** (ภายหลังเปลี่ยนเป็น **ไพริน นิลเสน**) **สมุหกลาโหม**
แสดงโดย **หลวงศรีสุรางค์** เจ้าเมืองกานบุรี แสดงโดย **นิตยัมหากนก** ส่วนนักแสดง
ฝ่ายหงสา คือ **พระเจ้าหงสา** แสดงโดย **ประดับ ระเบิดวงค์** **เจ้าบุเรง** แสดงโดย
ไววิทย์ ว. พิทักษ์ **อัครมหาเสนาบดีหงสา** แสดงโดย **หลวงสมัคนันทพล** **สมุห**
พระราชพิธีหงสา แสดงโดย **ประสาน ศิริพิเดช** **ทหารองครักษ์หงสา** แสดงโดย
มาลัย รักประจิตต์

เนื่องจากเงื่อนไขสำคัญอย่างหนึ่งในการแสดงในหนังเรื่องนี้คือ การพูด
ใช้ภาษาอังกฤษ ผู้แสดงจึงต้องพูดภาษาอังกฤษได้ และเข้าใจว่าในกองถ่าย **ปรีดี**
ได้จัดหาครูฝรั่งมาฝึกและแนะนำตามสมควร

และเนื่องจากผู้แสดงของ **พระเจ้าช้างเผือก** ทั้งหมดเป็นผู้แสดงสมัครเล่น
บทบาทลีลาการแสดงจึงไม่สนิสนแบบเนียนหรือซ้ำของเหมือนมืออาชีพที่มาก
ประสบการณ์ โดยเฉพาะสำหรับตัวแสดงที่พูดภาษาอังกฤษไม่คล่อง จึงทำให้
การแสดงแข็งเป็นท่องบทและดูน่าขำ แต่หากดูที่บทตัวนำ โดยเฉพาะ **พระเจ้า**
จักรา และ **พระเจ้าหงสา** จะพบว่าทั้งสองคนตั้งใจตั้งสติแสดงเต็มกำลัง **พระเจ้า**

จักราเป็นฝ่ายธรรม ปรีดีจึงเลือก เรณู กฤตยากร (ชื่อจริง เรอเน โกด้าท) ซึ่งเป็นหนุ่มรูปงามหล่อคมขำ (อายุน่าจะไม่เกิน 25) แม้จะมีเชื้อสายต่างชาติแต่ยังดูเป็นคนไทย สามารถพูดอังกฤษได้คล่อง เรณูสวมบทหรือสวมวิญญาณพระเจ้าจักราของปรีดี ซึ่งเป็นบทอุดมคติได้อย่างสนิท เพราะเขาต้องปลอมใส่ศรัทธาในตัวปรีดีหนึ่ง และต้องซาบซึ้งใจในหลักคิดผู้ปกครองที่อยู่ข้างธรรม ฉากการต่อบนคอช้างกับพระเจ้าหงสาซึ่งใช้อาวุธพระแสงของ้าว ไม่ได้ต้องแสดงความสามารถพิสดารอะไรและการถ่ายทำก็ไม่ขยายการเคลื่อนไหวต่อสู้ให้เกินเลย ไม่ทันจบกระบวนเพลงดีก็สังหารพระเจ้าหงสาได้อย่างน่าตกใจ แล้วถึงฉากที่เรณูต้องประกาศคำสอนและเจตนาแรงกล้าเรื่องสันติภาพของปรีดีซึ่งถ้าดูให้ดีจะเห็นว่าเรณูแสดงออกเต็มกำลัง ส่วนประดัด ระเบิดวงศ์ที่รับบทพระเจ้าหงสาก็เช่นเดียวกัน เขาพูดภาษาอังกฤษคล่องแต่สำเนียงจะไม่ชัดอย่างพระเจ้าจักราตลอดจนผู้แสดงหลักตัวอื่น ๆ ของฝ่ายหงสาด้วย ทำให้เห็นว่าคนละชาติภาษา กันกับบอโยธยา และประดัดก็สวมวิญญาณเป็นทรราชเต็มที แต่ไม่เกินงาม สำหรับบทของสมุหราชมนเฑียรของสุวัฒน์ นิลเสน ซึ่งพยายามเสนอลูกสาว เรณูให้พระเจ้าจักรา (ในชีวิตจริงทั้งสองเป็นพี่น้องกัน และมีเชื้อมอญ-เดนมาร์ค) เป็นบทที่ชวนจดจำ เพราะแสดงออกนอกหน้า ส่วนไพริน ในบทเรณู เธออายุ 18 ปี (เพิ่งจบมัธยม 6 และเคยเป็นนางงามบุปผชาติงานฉลองวันรัฐธรรมนูญ) เมื่อเธอปรากฏตัวด้วยใบหน้าที่สวยงามน่ารักโดยเฉพาะในมุขมกล้องโคลสอัพ ทำให้ดูเหมือนสาวน้อยไร้เดียงสา โดยเฉพาะในฉากที่เรณูร้องเพลงให้ความสำราญกับบิดาและเพื่อนขุนนางเสนาบดีของบิดา บทที่น้อยของเรณูทำให้ดูเหมือนหนังให้เธอทำหน้าที่เพียงแค่นี้ แต่บทส่งท้ายเมื่อแสดงตัวเป็นลูกสาวที่เก่งกว่าบิดากล้าหาญเสนอทางออกให้พระเจ้าจักรา จึงชัดเจนส่งบทสรุปให้สมแล้วว่าเรณูเป็นนางเอกจริง

ผู้แสดงประกอบที่เป็นทหารและชาวบ้านชาวเมืองนับพันคนของพระเจ้าข้างเผือก มีทั้งนักเรียนโรงเรียนอำนวยการศิลป์ นักศึกษาธรรมศาสตร์ คนงานป่าไม้และชาวบ้านที่จังหวัดแพร่ ผู้แสดงประกอบสำคัญมากอีกส่วนหนึ่ง คือข้างและม้า ได้ใช้ข้างถึงราว 150 เชือก ซึ่งเป็นข้างทำงานป่าไม้ของเจ้าวงศ์

แสนศิริพันธุ์ แห่งจังหวัดแพร่ เป็นช้างหลายขนาด แต่ที่ขนาดใหญ่งดงามน่าเกรงขามหลายสิบเชือก เจ้าวงศ์มีชื่อขึ้นเครดิตไต่เตลเป็นผู้นำช้าง (master of the elephants) ส่วนม้าน่าจะใช้หลายสิบตัว แต่เป็นม้าไทยหรือม้าแถบ ซึ่งดูไม่น่าเกรงขามเหมือนม้าเทศ แม้ว่าอาจจะดูสมจริง

ว่าด้วยการศิลปกรรม ได้แก่การออกแบบสร้างฉาก การออกแบบสร้างเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน อาวุธยุทโธปกรณ์ การจัดหาภูมิประเทศเป็นฉากถ่ายทำ สำหรับเรื่อง **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ผู้รับหน้าที่คือ นิโคไล โซโลยอฟ (Nikolai Soloyov) (1910 - 1976) และยังมีโยเซฟ สปีเนล (Joseph Spinel) (1892 - 1980) เป็นผู้ออกแบบฉากอีกคนหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ไอเซ็นสไตน์ ต้องร่วมกำกับการออกแบบทั้งหลายนี้ด้วย พูดโดยรวมฉากและการออกแบบต่าง ๆ ในหนังถูกกำหนดมาอย่างพิถีพิถัน ไม่เพียงให้ดูสมจริงเป็นธรรมชาติแล้ว ยังเจตนาออกแบบให้สื่อความหมายทางสัญลักษณ์และทางอารมณ์อย่างเป็นเอกภาพทั้งเรื่องด้วย การออกแบบฝ่ายกองทัพอากาศเยอรมัน ดูน่าเกลียดน่ากลัวเต็มไปด้วยความมั่งร้ายความเจ้าเล่ห์ และครอบงำด้วยลัทธิศาสนา เห็นไม้กางเขนและรูปเครื่องหมายกางเขนกับเครื่องหมายอัศวินเยอรมันครอบอยู่เสมอ เดิมทีการออกแบบให้มีเครื่องหมาย

โยเซฟ สปีเนล

นิโคไล โซโลยอฟ

สวัสดิกะของนาซีปนอยู่ด้วยแต่แก่ออกไปในขณะที่ฉากเกี่ยวกับศาสนาของฝ่ายรัสเซียจะถูกลดความสำคัญลง ตามนโยบายของคอมมิวนิสต์ที่ไม่ให้ความสำคัญกับศาสนา วัดคริสต์ออร์โธดอกซ์ของฝ่ายรัสเซียจึงเห็นเพียงหลังคายอดโดมมีกางเขนโดยไม่เน้น พิธีกรรมของศาสนาก็แสดงอยู่ห่างไกลไม่ให้มีบทบาทจริงจัง เครื่องแต่งกายเป็นการออกแบบและจัดสร้างที่สำคัญ ชุดศึกษาสำหรับออกรบของสองฝ่ายต้องผ่านการศึกษาค้นคว้าและอาศัยข้อมูลประวัติศาสตร์ แต่ก็ออกแบบให้ชุดของเยอรมันดูน่าสะพรึงกลัว ชั่วร้าย และทรงอำนาจ เกราะเหล็กที่ดูหนักหนาเพื่อสมเหตุผลที่จะทำให้แผ่นน้ำแข็งบนธารทะเลสาบปริแตกกลืนชีวิตหมวกเหล็กของทหารเยอรมันก็ดูคล้ายหมวกทหารเยอรมันในสงครามโลกครั้งที่ 1 และหมวกทหารนาซี

เทียบกับ **พระเจ้าช้างเผือก** ผู้กำกับศิลป์ คือ ม.จ. ยาใจ จิตรพงศ์ (1910 - 1996) และมี **พระยาเทวธिरาช** (ม.ร.ว. ไป๋ย มาลากุล) (1889 - 1967) อดีตสมุหพระราชพิธีในราชสำนัก ร. 7 และเป็นผู้หนึ่งที่สนใจถ่ายทำภาพยนตร์สมัครเล่น เป็นที่ปรึกษาพระราชพิธีและเครื่องแต่งกาย ม.จ. ยาใจ ทรงเป็นพระโอรสองค์ใหญ่ของเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ศิลปินใหญ่ของชาติ ทรงสำเร็จการศึกษาวิชาออกแบบศิลปอุตสาหกรรมจากมหาวิทยาลัยปารีสและเวลานั้นรับราชการอยู่ที่กรมศิลปากร จึงนับว่าทรงเป็นเอกผู้หนึ่งในทางช่างและศิลปะของประเทศไทย

มจ. ยาใจ จิตรพงศ์

พระยาเทวธिरาช

ชาญ นุนาต

ฉากที่ออกแบบและสร้างขึ้นในโรงถ่ายคือ ฉากท้องพระโรงอยุธยา ท้องพระโรงหงสา ตำนานเสวยของพระเจ้าจักรา ภายในกระท่อมค่ายพระเจ้าหงสา ฉากภายในบ้านสมุหราชมณฑิร นำเสียดายที่ปริทัศน์ใช้ท้องพระโรงในพระบรมมหาราชวังถ่ายแทนการสร้างฉาก แต่ใช้ภายนอกวัดพระแก้วและพระที่นั่งปราสาทเทพบิดรเป็นฉากพระราชวังอยุธยาได้ ฉากท้องพระโรงทั้งสองกรงออกมาแบบฉากละคร แบบ ๆ ของอยุธยาดูโอ้โง่ดีกว่า ของหงสาเกือบเป็นฉากลิเก และไม่มีมิตินอกจากใช้การจัดแสงช่วย ถ้าเทียบกับฉากภายในของ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ซึ่งมีฉากเดียว คือในอาคารไม้ที่พักของเนฟสกี ซึ่งดูเรียบง่ายแต่หนักแน่นแข็งแกร่งมาก

เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ชุดของตัวละคร **พระเจ้าช้างเผือก** นับว่าลอกมาจากชุดเครื่องแต่งตัวละครรำ ทั้งอยุธยาและหงสา และอ้างอิงจากภาพเขียนฝาผนัง โดยเฉพาะภาพเขียนยุทธหัตถีที่มีอยู่หลายสำนวน ชุดออกศึกของทั้งสองฝ่ายก็ยังอยู่ในแบบเครื่องแต่งตัวละคร ทหารหงสายังนุ่งโจงกระเบน โปกหัวทั้งสองฝ่ายไม่มีเสื้อเกราะเพราะเชื่อว่าเราใช้เครื่องราง สักยันต์ ผ้ายันต์ เป็นเกราะ ธงชัยประจำข้างศึกของสองฝ่ายก็เป็นธงยันต์ ส่วนเครื่องแต่งตัวของไพร่พลตลอดจนชาวบ้านกานบุรี ก็ใช้ชุดปกติ แทบจะคือชุดชาวบ้านร่วมสมัยในเวลาถ่ายทำ ตรงนี้อาจถือว่าเป็นวิธีการในคติสมมุติของการแสดงของไทยได้ มีเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัวที่น่าสังเกตว่าอาจจะบังเอิญมาล่อกัน คือชุดเสื้อลายจุดของ **อัศรมหาเสนาบดีหงสา** ที่ดูมีอารมณ์ครึม กับ เสื้อลายดอกกลมโตของขุนศึก **บุสไผ่ผู้สนุกสนาน**

ว่าด้วยการถ่ายภาพ อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี ถ่ายภาพยนตร์โดย **เอดูอาร์ด ทิสเซ** (Eduard Tisse) (1897-1961) ตากล้องคู่บุญของ **ไอเซนสไตน์** น่าสังเกตว่าเขาใช้กล้องถ่ายหนังฝรั่งเศสยี่ห้อ **เดอร์บี รุ่น ปาร์โว** มีมือหมุนและมอเตอร์เป็นกล้องหลัก ซึ่งเป็นหนึ่งในกล้องฟิล์มนิยมนับตั้งแต่มุขหนังเงียบฉากส่วนใหญ่ในหนัง **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** เป็นฉากภายนอก ภูมิประเทศทุ่งราบ ทะเลสาบ และโดยเฉพาะฉากการรบในฤดูหนาวที่เยือกเย็นเป็นน้ำแข็ง

และในเวลาอดีตเมื่อ 700 ปีมาแล้ว แต่ทั้งเรื่องถ่ายทำที่โรงถ่ายมอสฟิล์มในมอสโก และถ่ายกันในช่วงเวลาฤดูร้อน ดังนั้นจึงต้องจัดสร้างฉากและสร้างบรรยากาศปลอมให้ดูเป็นฤดูหนาว แม้ว่าถ่ายเป็นหนังขาว-ดำ (และในสัดส่วนภาพมาตรฐานหนึ่งเสียงเวลานั้น คือสัดส่วนอะคาเดมิก 1.37:1) เช่นการใช้ฟิลเตอร์ปรับให้แสงฤดูร้อนเป็นฤดูหนาว การพ่นสีฝุ่นซอล์คสีฟ้าบนต้นไม้ ใช้ทรายสร้างขอบฟ้าเทียม แม้แต่การใช้ฉากหลังด้วยภาพวาด การถ่ายพื้นน้ำแข็งเทียมที่ทำด้วยแอสฟัลท์หลอมกับกระจกและให้แตกเพื่อรับร่างทหารเยอรมันให้จมลงน้ำ ภาพที่ปรากฏออกมาในหนัง แม้จะดูเป็นการประดิษฐ์ แต่ก็ดูเนบเนียนเป็นธรรมชาติด้วย ที่สำคัญคือการจัดมุมกล้อง ระยะภาพ องค์ประกอบและการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะในฉากภูมิประเทศระยะไกล กว้างขวาง และลึก ของ ฉากการเดินทาง และฉากการรบ ซึ่งสำหรับ เนฟสกี เป็นหนังที่มีนักวิจารณ์และนักวิชาการทำงานศึกษาวิเคราะห์วิจารณ์ไว้มากมาย รวมถึงไอเซ็นสไตน์เองก็เขียนอยู่ในบทความที่เป็นตำราของเขา จึงน่าสนใจที่จะเทียบกับ พระเจ้าซางเผือกซึ่งเป็นงานร่วมสมัย แต่คนละซีกโลก ฝีมือชื่อเสียงคนละชั้น

พระเจ้าช้างเผือก ถ่ายฉากภายในและภายนอกที่โรงถ่ายไทยฟิล์ม ทุ่งมหาเมฆ และยกกองไปถ่ายนอกสถานที่ ฉากการจับช้างป่า ฉากสงคราม หงสาตีกานบุรี ฉากสงครามยุทธหัตถี ที่ตำบลป่าแดง-ซ้อแอ่ จังหวัดแพร่ ฉากพระราชวังหงสาที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และฉากพระราชวัง อโยธยาที่วัดพระแก้ว พระบรมมหาราชวัง เริ่มการถ่ายทำเดือนมีนาคม ไปถึง เดือนกรกฎาคม 2483 ซึ่งเป็นฤดูร้อน ช่างถ่ายภาพยนตร์คือ *ประสาท สุขุม* (1901 - 1973) ซึ่งเป็นมืออาชีพ สมาชิกสมาคมช่างถ่ายภาพยนตร์แห่ง สหรัฐอเมริกา (American Society of Cinematographer (ASC) *ประสาท*เรียน วิชาการถ่ายภาพยนตร์ที่ฮอลลีวู้ดเมื่อ ปี 1923 และได้ทำงานเป็นช่างถ่ายภาพยนตร์ข่าวในฮอลลีวู้ดที่บริษัทพาราเมาท์ระยะหนึ่ง *ประสาท*เป็นผู้ร่วม ก่อตั้งโรงถ่ายไทยฟิล์มและเป็นหัวหน้าช่างถ่ายภาพยนตร์ของโรงถ่ายตั้งแต่เริ่ม เปิดกิจการปี 2481 มีผลงาน 5 เรื่อง ก่อนที่โรงถ่ายจะหยุดกิจการในปี 2483 จึง ได้ทำงานร่วมกับปรีดีใน **พระเจ้าช้างเผือก** ซึ่งนอกจากทำหน้าที่ถ่ายภาพยนตร์ แล้วยังเป็นทีปรึกษาด้านเทคนิคให้ปรีดีด้วย

ฉากที่ต้องใช้ความชำนาญและอวดฝีมืออย่างยิ่ง คือฉากการรบ โดยเฉพาะ ยุทธหัตถี คือการรบโดยกองทัพช้างของสองฝ่ายประจัญบานกัน เป็นไฮไลต์ของหนังเช่นเดียวกับที่ฉากยุทธการธารน้ำแข็งเป็นไฮไลต์ใน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** การถ่าย **พระเจ้าช้างเผือก** *ประสาธ*ใช้กล้องอเมริกันยี่ห้อมิทเชลล์ 35 มม.ซึ่งเป็นกล้องพิมพ์นิยมมาตรฐานหนึ่งเสียงในฮอลลีวูดขณะนั้น และใช้สัดส่วนภาพแบบคาเดมิกหนึ่งเสียง คือ 1.37:1 เช่นเดียวกับ เนฟสกี

ก่อนถึงฉากรบ มีฉากที่ต้องถ่ายช้างก่อนรบ คือฉากพระเจ้าจักราเสด็จไปจับช้างป่า ถ่ายที่ป่าแดง จังหวัดแพร่ เป็นการเปิดฉากให้เห็นช้างเป็นวาระแรกของหนัง ในเรื่องไม่ใช่ช้างทำไม้ แต่เป็นช้างหลวออกไปจับช้างป่าในป่ามาใช้งาน **พระเจ้าจักรา**ประทับบนเกยหลังช้าง ทอดพระเนตรการเข้าป่าล่าช้างป่าหนังให้เห็นช้างหลายสิบเชือก แต่ยังไม่ถ่ายให้โลดโผนพิสดาร *ประสาธ*น่าจะเก็บที่เด็ดการถ่ายช้างไว้ใช้ในฉากการรบ ฉากนี้มีการตัดไม้โดยใช้ช้างช่วยชักลากซุง การสร้างเพนียด และการใช้ช้างบ้านต้อนโขลงช้างป่าเข้ากัณฑ์ดักหรือเพนียด

ฉากการรบครั้งแรกในหนัง คือเมื่อกองทัพหน้าหงสาเข้าตีกานบุรี การรบนั่นที่ใช้ทหารราบของสองฝ่ายเข้าประจัญบานกัน กองช้างยังไม่มีบทบาทนอกจากเข้าพังประตูเมือง แต่การตีเมืองกานบุรีในหนัง เป็นเพียงการโหมโรงเปิดฉากการรบของหนัง ย่อมยังไม่ถึงเวลาที่จะประโคนเต็มที แต่*ประสาธ*ก็แสดงฝีมือการถ่ายฉากเปิดสงครามได้อย่างน่าติดตาม การถ่ายภาพกำแพงเมืองจากระยะไกลเป็นพื้นหลัง และกองทหารราบหงสารุกจากพื้นหน้าเข้าไป ท่ามกลางเสียงปืนดังเป็นระยะจากไกล ๆ และควันปืนลอยคลุ้งอยู่ในบรรยากาศ เป็นภาพที่มีพลวัตรอ้อยอิ่งแต่สามารถแฝงบรรยากาศความน่าสะพรึงกลัว ส่วนกองทหารราบแต่ละฝ่ายเคลื่อนจากคนละฝั่งจ่อเข้าประจัญบานและตะลุมบอนกัน มีการถ่ายเร่งความเคลื่อนไหวให้ดูท่าทางรุกเร้าลุกลน และถ่ายจากมุมกดหรือมุมสูง ดูการรบของกองทัพคนคล้ายกองทัพมดเข้าห้ำหั่นกัน ฉากการรบนี้นกินเวลาราว 5 นาที

เมื่อกองทัพหงสาตีกานบุรีได้แล้ว **พระเจ้าหงสา**ประทับบนเกยหลังช้างยกกองทัพหลวเข้าประตูเมือง ถ่ายจากด้านหน้าตรง มุมสูง ใช้เลนส์ยาวและระยะไกล ทำให้เห็นการเคลื่อนที่ของช้างศึกเข้าเมืองอย่างเนิบนาบงดงาม

จนมาถึงฉาฤทธหัตถ์ลี มีฉากการถ่ายทำที่เทียบกับฉาใน อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี คือ ฉาเดินทัพ ทั้งของเนฟสกี ซึ่งเป็นทหารราบกับทหารม้า ส่วนทัพ พระเจ้าจักรว เป็นกองช้างนำทหารราบปิดท้ายด้วยทหารม้า หากเทียบกันจะ เห็นมุมกล้องที่คล้ายกัน แต่ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** มีกำลังพลมากกว่าหลายพัน และผู้แสดงเป็นทหารอาชีพรูปร่างผอมบางมีมวลและพลวัตกว่าทหารม้าศึก ตัวใหญ่ปราดเปรียวกว่าม้าเกลบของไทย ภาพเคลื่อนไหวของเนฟสกีจึงมีกำลัง ความหนักและความเร็วพุ่งไปข้างหน้า และจัดองค์ประกอบภาพบางฉากเป็น รูปทรงเรขาคณิตแข็งแรง ในขณะที่ทัพพระเจ้าจักรวซึ่งมีช้างนำจึงค่อย ๆ ย่างเยื้อง ไปช้า ๆ อย่างลายนก แต่หนัก แต่กำลังพลราบจะดูเบาบาง

และเมื่อถึงฉากสองทัพปะทะกันอย่างเต็มที่ คือฉากที่เจ้าบุเรงตองนำทัพ หลวงออกรบกับทัพหลวงพระเจ้าจักรว เป็นสงครามบนหลังช้างอย่างเต็มกำลัง มีมุมกล้องที่คล้ายกับฉากรบใหญ่ใน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** คือถ่ายระยะไกล สุดจากมุมระดับพื้น เห็นขอบฟ้า แล้วจึงเห็นกองทัพค่อย ๆ โผล่ขึ้นมาตามแนว เส้นขอบฟ้าตลอดแนว ใน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** คือกองทัพม้าโผล่ขึ้นมา แล้วเคลื่อนขึ้นมาจนถึงกล้อง ใน**พระเจ้าช้างเผือก**คือกองทัพช้าง แต่ที่เป็น ที่เด็ดของพระเจ้าช้างเผือกคือ เมื่อกองทัพช้างเคลื่อนเข้ามาใกล้แล้ว ยังมีข้อต มหัศจรรย์เมื่อเห็นช้างตัวมหึมาเดินเหยียบย่ำผ่านหัวเราไป ซึ่งเกิดจากการ ขุดหลุมลึกเพื่อวางกล้องและใช้เลนส์มุมกว้างไว้ในหลุม ตั้งกล้องมุมเงยเสียขึ้น รับกองทัพช้างเดินข้ามกล้องไปอย่างน่าหวาดหวั่น เป็นภาพที่น่าตื่นตาตระทิกใจ และสะกดอยู่ในความทรงจำ และส่งผลให้เห็นอำนาจเหนือกว่าของช้างสาร ที่จริง เคยมีผู้ถ่ายช้างเคลื่อนไหวอย่างนี้ในมุมเงยมาบ้างแล้ว แต่ไม่เคยกล้าหาญทำมุม กล้องโหดโผนขนาดนี้มาก่อน ฉากรบใหญ่แบบเข้าประจัญบานและตะลุมบอน กันนี้ ทั้งสองเรื่องมีท่วงทำนองการถ่ายภาพและการตัดต่อที่คล้ายกัน แต่ของ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** มีมวลและพลวัตมากกว่า แต่ลีลาคือการตัดสลับภาพ ระหว่างสองกองทัพเคลื่อนเข้าหากันคนละทิศทาง และเมื่อเข้าต่อสู้พาดฟันกัน ของ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** มีการตัดภาพเข้าระยะปานกลางและระยะใกล้ มากกว่า หรือมีการขยายรายละเอียดการต่อสู้มากกว่า

Alexander Nevsky

พระเจ้าช้างเผือก

ว่าด้วยการตัดต่อ ไอเซ็นสไตน์ขึ้นชื่อเรื่องการคิดค้นวิธีการตัดต่อภาพยนตร์ จนเกิดเป็นแบบฉบับที่เขาเรียกว่า มontage) หลังจากที่เขาศึกษาวิเคราะห์กายภาพการตัดต่อในภาพยนตร์ชั้นครูของฮอลลีวูดจนทะลุปรุโปร่งเสมือนนักเรียนแพทย์ผ่าศพ จึงทดลองปฏิบัติการตัดต่อภาพยนตร์ซึ่งกลายเป็นหนึ่งในแบบฉบับการตัดต่อของสำนักภาพยนตร์โซเวียต เขาสร้างไวยากรณ์ใหม่ของการตัดต่อ ผสมผสานทฤษฎีจิตวิทยาและหลักปรัชญามาร์กซิสต์ หลักไวยากรณ์การสร้างคำของอักษรจีน หลักนาฏศิลป์ญี่ปุ่น สรุปว่ารวมสารพัดหลักคิด จนสร้างแบบแผนการตัดต่อภาพยนตร์ของเขาขึ้น แต่สำหรับเรื่อง **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ซึ่งเป็นหนังเสียง การอาศัยการสื่อด้วยภาพและการเคลื่อนไหวจึงไม่เข้มข้นเท่าหนังเงียบ และประกอบกับไอเซ็นสไตน์ถูกคุมไม่ให้เดินแนวทางเดิม ดังนั้นการตัดต่อภาพยนตร์ในเรื่องนี้จึงลดความเข้มข้นลงทั้ง ๆ ที่ไอเซ็นสไตน์เป็นผู้ตัดต่อหนังนี้เอง ไม่มีการตัดต่อเพื่อสร้างความหมายใหม่หรือความหมายเปรียบเทียบ แต่มีการตัดต่อแบบสร้างอารมณ์และผสมผสานกับการแต่งดนตรีประกอบเป็นพิเศษโดยคีตกวีเอกของโซเวียตด้วย จึงยังเห็นสกุลตัดต่อโซเวียตชัด และไม่ยึดแนวฮอลลีวูดคลาสสิก

ส่วน **พระเจ้าซาร์เฟอิก** ตัดต่อภาพยนตร์โดย บำรุง แนวพานิช ซึ่งตระกูลนี้เป็นตระกูลบุกเบิกการสร้างภาพยนตร์ไทยรายหนึ่งก่อนสงครามโลก เคยก่อตั้งบริษัท น.น. ภาพยนตร์ มีผลงานภาพยนตร์สามสีเรื่อง บำรุงทำหน้าที่อำนวยความสะดวกถ่ายภาพยนตร์และตัดต่อการตัดต่อภาพยนตร์ **พระเจ้าซาร์เฟอิก** เช่นเดียวกับ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ก็ได้มีเส้นเรื่องที่สลับซับซ้อน แต่เดินเรื่องไปตามลำดับเวลาปกติ และถือว่ามียุทธการตัดภาพในแต่ละฉากน้อย การเคลื่อนไหวกล้องก็ไม่มาก จุดเด่นของการตัดต่อจึงไปอยู่ที่ฉากการสู้รบตะลุมบอน ซึ่งปรากฏว่าทั้งสองเรื่องใช้ดนตรีประกอบสร้างอารมณ์ไปกับภาพและการเคลื่อนไหวของภาพด้วย จึงน่าสนใจที่จะเทียบในส่วนของการใช้ดนตรีต่อไป

ว่าด้วยดนตรี ภาพยนตร์เรื่อง **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** มีการประพันธ์ดนตรีขึ้นใหม่เป็นพิเศษเฉพาะของภาพยนตร์ และโดยยอดคีตกวีและนักเปียโนคลาสสิกของโซเวียตคือ **เซอร์เก โพรโคฟิเยฟ** (Sergei Prokofiev) (1891-1953) เขามีแม่เป็นนักเปียโน หัดเล่นเปียโนตั้งแต่เด็กเล็กและแต่งเพลงได้โดยแม่เขียนโน้ตให้เข้าเรียนวิชาดนตรีตั้งแต่ 13 ขวบ ที่สถาบันดนตรี เซนต์ ปีเตอร์สเบิร์ก และมีชื่อเสียงระดับโลกมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 ได้ชื่อว่าเป็นหนึ่งในคีตกวีแนวอวองการ์ดของรัสเซียและยุโรป หลังปฏิวัติรัสเซีย (1917) เขาเดินทางออกไปอยู่สหรัฐอเมริกาและยุโรป มีชื่อเสียงจากงานโอเปร่าและบัลเลต์ และมีชื่อเสียงในฐานะคีตกวีผู้กล้าทดลอง และมีความล้าสมัย แต่ทศวรรษ 1930 เขากลับไปอยู่โซเวียต และมีโอกาสได้ทำดนตรีกับภาพยนตร์เป็นครั้งแรก เรื่อง **Lieutenant Kije** กำกับโดย **อเล็กซานเดอร์ เฟนทซ์ซิมเมอร์** (Aleksandr Faintsimmer) (1906-1982) เมื่อปี 1934 ซึ่งทำให้เขาได้เรียนรู้การสร้างดนตรีให้ไปด้วยกันกับตัวละครและภาพเคลื่อนไหว และเรียนรู้การตัดต่ออย่างเป็นระบบและยังได้ทดลองสร้างสรรค์ดนตรีกับภาพยนตร์ตามความคิดล้ำยุคของเขาด้วย นอกจากแต่งทำนองเพลงประกอบให้ภาพยนตร์แล้ว เขายังให้มีเนื้อร้องและเสียงร้องประกอบด้วย นอกจากนี้เพลงต่าง ๆ ที่เขาแต่งให้ภาพยนตร์

เซอร์เก โพรโคฟิเยฟ

พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยากร)

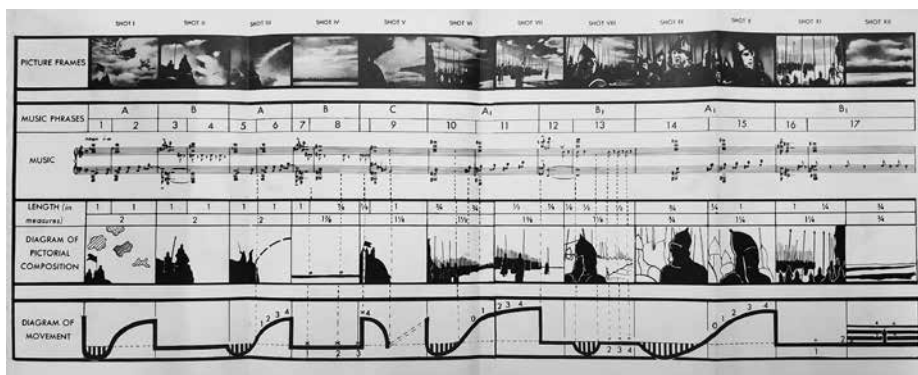
เรื่องแรกนั้นยังเป็นโครงสร้างเพลงที่เขาสามารถนำไปจัดชุดทำเป็นเพลงสำหรับวงออร์เคสตราบรรเลง ซึ่งได้รับความนิยมมาก ปี 1936 เขายังได้ทำดนตรีให้หนังเรื่อง **The Queen of Spades** เป็นเรื่องที่สอง ต่อมา*โปรโคฟิเยฟ* จึงได้ร่วมงานกับ*ไอเซนสไตน์* ใน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ปี 1938 ขณะนั้น*โปรโคฟิเยฟ*อายุ 47 ปี เขาจึงนำประสบการณ์ที่ได้รับความสำเร็จอย่างดีมาสร้างสรรค์ต่อยอดเต็มที่ในเรื่องนี้

ส่วน **พระเจ้าซาร์เฟือก** ผู้ทำดนตรีให้คือ **พระเจन्दูริยางค์** (ปิ ตา วาทยากร) (1883-1968) ซึ่งเป็นบูรพาจารย์ดนตรีสากลในสยามเป็นลูกครึ่ง เยอรมัน-มอญ บิดาเป็นครูดนตรีให้วงดนตรีทหารไทย เขาจึงเรียนดนตรีจากบิดาตั้งแต่เด็ก และเรียนด้วยตนเองจากตำราที่บิดาสั่งซื้อจากต่างประเทศให้ เมื่อปี 1940 เขาเป็นผู้ได้รับมอบหมายจากคณะราษฎรให้แต่งทำนองเพลงชาติซึ่งยังคงใช้อยู่ทุกวันนี้ ที่พระเจนฯ ได้ร่วมทำหน้าที่สร้างดนตรีให้ **พระเจ้าซาร์เฟือก** เขามีอายุ 57 ปีแล้ว เริ่มรับราชการเป็นครูสอนดนตรีและควบคุมวงเครื่องสายฝรั่งหลวง มาตั้งแต่สมัยรัชกาล ที่ 6 และขณะนั้นรับราชการเป็นครูสอนวิชาดนตรีที่โรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร และเป็นหัวหน้าวงดนตรีสากลหรือซิมโฟนี ออร์เคสตราของกรมศิลปากร และในปี 1936-37 **พระเจนฯ** เพิ่งได้รับทุนจากกรมศิลปากรให้เดินทางไปดูงานกิจการดนตรีและการศึกษาดนตรีในหลายประเทศในยุโรปได้ฟังการแสดงดนตรีคลาสสิกและการแสดงอุปรากรระดับโลกหลายครั้งหลายแห่งในประเทศแม่ของดนตรีคลาสสิก **ปรีดี** ได้ยืมตัวพระเจนฯ จากกรมศิลปากรมาช่วยทำงานนี้ จึงนับเป็นการได้คีตกวีเอกและครูใหญ่ทางดนตรีสากลของประเทศแล้ว

น่าทึ่งที่เมื่อเทียบดนตรีของ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** กับ **พระเจ้าซาร์เฟือก** แล้ว ทั้งสองเรื่องต่างใช้เพลงคลาสสิก แต่ที่ต่างกันคือ ของ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** *โปรโคฟิเยฟ* เป็นผู้แต่งทำนองเพลงขึ้นมาใหม่ทั้งหมด ตามโจทย์ที่ *ไอเซนสไตน์* ผู้กำกับขอให้สร้างดนตรีที่มีลักษณะของรัสเซียยุคกลาง เขาใช้ส่วนต่าง ๆ ของวงดนตรี เช่นเดียวกับใช้การประสานเสียงหลายแบบเพื่อสร้างภาพพจน์ของตัวละคร เช่น พวกอัครวิโนโตนิค ซึ่งถูกมองว่าเป็นศัตรู เขาจะใช้

เสียงจากเครื่องเป่าทองเหลืองเสียงทุ้มและเล่นทำนองจากตัวโน้ตที่ไม่เข้ากัน และในทางต่อสู้ห้าห้า ส่วนพวกกองทัพรัสเซียซึ่งเป็นพวกพ้องเดียวกัน เขาใช้เครื่องดนตรีแบบพื้นบ้าน เช่นเครื่องเป่าลมไม้และเครื่องดีด บรรเลงเพลงกึ่งพื้นบ้าน และบางตอนใช้ทำนองเพลงและการร้องเสียงประสานที่ให้ความขลังแบบศาสนจักรออร์ทอดอกซ์ โปรโคฟิเยฟมิได้ทำแต่เรื่องการประพันธ์ดนตรีเท่านั้น แต่เขายังลงไปถึงการบันทึกเสียงด้วย เขาทดลองใช้ไมโครโฟนบันทึกเสียงดนตรีจากหลายระยะเพื่อให้ได้เสียงตรงตามต้องการ เช่นเตรฮอร์นที่ใช้แทนภาพลักษณะหรือภาพพจน์ของพวกเยอรมัน จะเป่าให้ใกล้ ๆ ไมโครโฟนให้เกิดเสียงแตกและเพี้ยน ๆ กลุ่มเครื่องเป่าและกลุ่มนักร้องประสานเสียงจะถูกบันทึกในห้องบันทึกคนละแห่งแล้วเอามาผสมกันภายหลัง โปรโคฟิเยฟได้ดูหนังที่ตัดต่อลวก ๆ ก่อนแล้วเขียนเพลงให้เข้ากับหนัง ส่วนไอเซ็นสไตน์ก็ตัดต่อบางฉากของหนังให้เข้ากับดนตรีที่ทำแล้ว บางช่วงบางตอนยังมีการใช้ลีลาดนตรีแบบล้าสมัยเพื่อสร้างอารมณ์เสียดสีบ้าง อารมณ์ขันบ้าง กับบางฉาก การที่โปรโคฟิเยฟแต่งเพลงขึ้นใหม่ทั้งหมด จึงทำให้ดนตรีของ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือเอกภาพตลอดเรื่อง

ส่วนดนตรีคลาสสิกของ **พระเจ้าซาร์เฟือก พระเจन्दูริยางค์** ใช้วิธีแต่งดนตรีขึ้นจากเพลงที่มีอยู่แล้ว ทั้งเพลงไทยเดิม และเพลงสากลคลาสสิก ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอยู่ทั่วไปในนักนิยมเพลงคลาสสิก แต่เลือกเอามาตีความใช้กับ

แผนผังอธิบายการประกอบดนตรีเข้ากับภาพและการเคลื่อนไหวของภาพใน Alexander Nevsky

1. Russia Beneath the Yoke of the Mongols

Molto andante $\text{♩} = 60$

3 Oboi
Corno inglese
3 Clarinetti
Clarinetto basso
Fagotto
3 Paganini
Contrafagotto
3 Trombe
4 Corni
Tuba
Piatti

Molto andante $\text{♩} = 60$

Violini I
Violini II
Viola
Vichincelli
Contrabassi

2. Song About Alexander Nevsky

Lento $\text{♩} = 40$

3 Flauti
3 Clarinetti
Clarinetto basso
Fagotto
3 Paganini
Contrafagotto
4 Corni
Tuba
Arpa
Tamburino
Tamburi
Grande cassa

Lento $\text{♩} = 40$

Xip

Violini I
Violini II
Viola
Vichincelli
Contrabassi

3. The Crusaders in Pskov

Largo $\text{♩} = 45$

Piccolo
3 Flauti
3 Oboi
Corno inglese
3 Clarinetti
Clarinetto basso
Fagotto
3 Paganini
Contrafagotto
3 Trombe
4 Corni
3 Tromboni
Tuba
Timpanti
Tamburi
Piatti
Grande cassa
Tutti-cassa
Arpa

Largo $\text{♩} = 45$

Xip

Violini I
Violini II
Viola
Vichincelli
Contrabassi

4. "Arise, People of Russia"

Allegro risoluto $\text{♩} = 70$

Piccolo
3 Flauti
3 Oboi
Corno inglese
3 Clarinetti
Clarinetto basso
Fagotto
3 Paganini
Contrafagotto
3 Trombe
4 Corni
3 Tromboni
Tuba
Tamburi
Piatti
Tutti-cassa
Grande cassa
Sillabato
Arpa

Allegro risoluto $\text{♩} = 70$

Xip

Violini I
Violini II
Viola
Vichincelli
Contrabassi

5. The Battle on the Ice

5. The Battle on the Ice
Adagio 4/4

Flauto
3 Flauti
2 Oboi
Corno inglese
2 Clarinetti
Clarinetto basso
Sassofono
2 Fagotti
Contrabbasso
3 Trombe
4 Corni
3 Tromboni
Tuba
Trompette
Tromboni
Legno
Tubafono
Fidati
Organo
Tutti
Organo
Sinfonia
Arpa

5. The Battle on the Ice
Adagio 4/4

Xop

Violini I
Violini II
Viola
Violoncelli
Contrabbassi

6. The Field of the Dead

6. The Field of the Dead
Adagio 4/4

Flauto
3 Oboi
3 Clarinetti
Clarinetto basso
Contrabbasso
Organo
Messa comparsa

Violini I
Violini II
Viola
Violoncelli
Contrabbassi

Clarinetti
Viola
Violoncelli
Viola
Violoncelli
Clarinetti

7. Alexander's Entry into Pskov

7. Alexander's Entry into Pskov
Moderato 4/4

Flauto
3 Flauti
2 Clarinetti
Clarinetto basso
Sassofono
2 Fagotti
Contrabbasso
3 Trombe
4 Corni
3 Tromboni
Tuba
Trompette
Tromboni
Legno
Tubafono
Fidati
Organo
Tutti
Organo
Sinfonia
Arpa

7. Alexander's Entry into Pskov
Moderato 4/4

Xop

Violini I
Violini II
Viola
Violoncelli
Contrabbassi

ฉากต่าง ๆ ในภาพยนตร์ตามที่ท่านเห็นเหมาะสม ดนตรีของ **พระเจ้าช้างเผือก** จึงมีความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคือเป็นเอนกภาพ ทว่าเอนกภาพแบบแตกต่างหลากหลายแต่กลมกลืน เพราะความชัดเจนและแต่งเองควบคุมเอง ผู้เดียว

โครงสร้างและการลำดับเพลงดนตรีใน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** มีอยู่ 7 เพลงหลัก ดังนี้

1. **Russia Under the Mongolian Yoke** รัสเซียใต้แอกมองโกล ใช้ในฉากต้นเรื่อง ทำนองมีดหม่น จังหวะเนิบ ใช้เสียงต่ำของเครื่องสาย

2. **Song about Alexander Nevsky** เพลงสดุดีอเล็กซานเดอร์ เนฟสกี ทำนองเพลงพื้นบ้าน มีร้องประสานเสียง

3. **The Crusaders in Pskov** กองทัพครูเสดในเมืองสคอฟ ดนตรีในฉากกองทัพพวกอัศวินเยอรมันบุกยึดเมืองสคอฟได้แล้ว ใช้เสียงดัง หนัก และมีท่วงทำนองล้อเลียน เสียดสี

4. **Arise, Ye Russian People** ลุกขึ้นเถิด, พี่น้องรัสเซีย ในฉากที่เนฟสกีปลุกใจให้ชนรัสเซียลุกขึ้นสู้ เป็นเพลงมาร์ช

5. **The Battle on the Ice** ยุทธการบนธารน้ำแข็ง เป็นดนตรีบรรเลงประกอบไปกับฉากสงคราม มีพลัง และยาวนาน ทำนองขึ้นลงรุนแรง

6. **The Field of the Dead** ทุ่งมรณะ หลังสงครามจบลง ซากศพและผู้บาดเจ็บเคลื่อน เป็นเพลงทำนองโศกเศร้า อาลัย เสียงเพลงร้องเดี่ยว

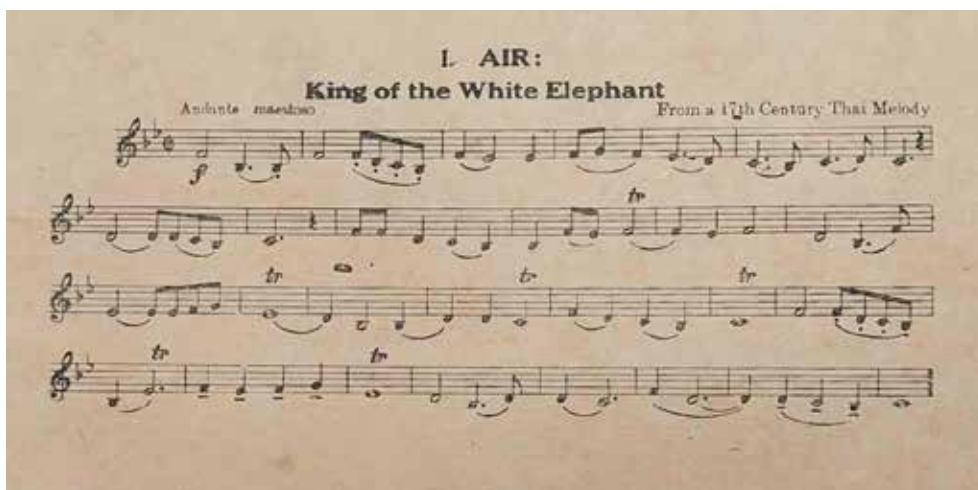
7. **Alexander's Entry into Pskov** อเล็กซานเดอร์เข้าสู่เมืองสคอฟ เป็นฉากจบเรื่อง เพลงเฉลิมฉลองชัยชนะ จังหวะอีกเหิมราเร้ง เสียงร้องคอรัส

ส่วนโครงสร้างและการลำดับเพลงดนตรีใน **พระเจ้าช้างเผือก** มีอยู่ 6 เพลงสำคัญ คือ

1. **AIR: King of the White Elephant** เพลงบรรเลง: **พระเจ้าช้างเผือก** เป็นเพลงเอกประจำภาพยนตร์ และประจำตัวพระเจ้าจักรว เป็นเพลงที่พระเจนดุริยางค์แต่งขึ้นจากโน้ตเพลงโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งได้รับการ

บันทึกไว้ในจดหมายเหตุของ ซีมง เดอ ลา ลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศสซึ่งเดินทางเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ในฐานะเป็นตัวอย่างของเพลงของชาวสยาม เรียกชื่อเพลงว่า เพลงสายสมร จึงนับเป็นเพลงสยาม เพลงเดียวสมัยอยุธยาที่มีหลักฐานเหลืออยู่ นักวิชาการดนตรีสันนิษฐานกันว่าเป็นทำนองเพลงเหย่ยซึ่งเป็นเพลงร้องเล่นโต้ตอบระหว่างชายหญิง ก่อนหน้าที่พระเจนดุริยางค์จะนำโน้ตเพลงนี้มาเรียบเรียงใหม่สำหรับบรรเลงประกอบภาพยนตร์ **พระเจ้าช้างเผือก** เคยมีครูฝรั่งหัวหน้าวงดนตรีของกองทัพเรือได้เรียบเรียงเพลงนี้ขึ้นสำหรับเปียโน ตั้งชื่อว่า เพลงพระนารายณ์ หรือ สรรเสริญพระนารายณ์ มีหลักฐานปรากฏอยู่ในหนังสือ สยามอาณาจักรแห่งช้างเผือก ตีพิมพ์เมื่อปี 1899 พระเจนดุริยางค์เรียบเรียงขึ้นเพื่อให่วงออร์เคสตราของกรมศิลปากรบรรเลงสำหรับใช้ในภาพยนตร์โดยใช้เป็นเพลงเอกของภาพยนตร์เป็นเพลงประจำตัวพระเจ้าจักรา ใช้เป็นเพลงเปิดภาพยนตร์ ใช้ในฉากสำคัญเกี่ยวกับพระเจ้าจักรา และใช้ในฉากจบภาพยนตร์

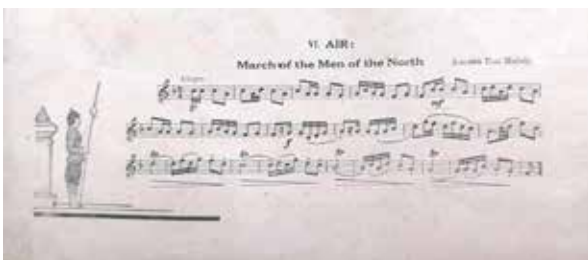
2. **AIR: Ayudhya Eternal เพลงบรรเลง: อโยธยาคู่ฟ้า** เป็นเพลงที่พระเจนดุริยางค์นำทำนองจากเพลงไทยเดิม “ขับไม้ขับตะโพน” มาเรียบเรียงใหม่สำหรับบรรเลงโดยวงออร์เคสตรา ใช้เป็นเพลงเปิดเข้าหนังหลังจากหมด

เครดิตใต้เตล บรรเลงสั้น ๆ กับภาพประเทศไทยปัจจุบันของหนัง แล้วเมื่อเข้าสู่แผนที่สมัยอยุธยา ก็เปลี่ยนไปเป็นเพลงประจำเรื่อง **พระเจ้าช้างเผือก** และมาใช้อีกครั้งเมื่อเสร็จศึก พระเจ้าจักราประกาศชัยชนะ ปล่อยทัพหงสาให้กลับบ้านเมือง กองทัพหงสาเดินทางกลับ ต่อกับฉากกองทัพอยุธยา ก็เดินทางกลับกรุงอยุธยา เพลงนี้บรรเลงเชื่อมอยู่ทั้งสองฉาก (ทำนองเพลงนี้ก็เป็นเพลงประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองมาก่อน)

3. AIR: His Majesty King Chakra เพลงบรรเลง: พระเจ้าจักรา เป็นเพลงที่พระเจนดุริยางค์ประพันธ์ทำนองขึ้นมาใหม่ ใช้เป็นเพลงประจำตัวพระเจ้าจักราเรียบเรียงบนฐานเสียงห้าเสียงแบบเพลงไทย สำหรับบรรเลงโดยวงออร์เคสตรา ปรากฏในฉากที่มีพระเจ้าจักราเดินเรื่องอยู่ โดยให้ได้อินเสียงเพลงคลออยู่เบา ๆ เป็นพื้นหลัง มีทำนองอ่อนหวาน ละเมียดละไมลุ่มลึก

4. FANFARE: The King is Here ! เพลงแตร: พระองค์เสด็จแล้ว ! เป็นทำนองเพลงประโคมด้วยแตรหรือแฟนแฟร์ เป็นเพลงสัญญาณสำหรับรับเสด็จพระเจ้าแผ่นดิน สืบทอดมาแต่โบราณของราชสำนัก เชื่อกันว่าต้นตอมาจากเมื่อครั้งทูตพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสเข้ามากรุงศรีอยุธยาสมัยพระนารายณ์ ใช้ในฉากพระเจ้าจักราเสด็จออกท้องพระโรง

5. SONG: A Maiden's song of hope เพลงร้อง: เพลงความหวังของ

นางสาว เป็นเพลงขับร้อง จากทำนองเพลงไทยเดิมเก่าแก่มาแต่สมัยอยุธยา คือ ลาวครวญ ใช้ในฉากงานเลี้ยงที่บ้านสมุหราชมณเฑียร เมื่อ เรณู นางเอกร้อง กับวงดนตรีไทย ให้บิดาและเพื่อน ๆ บิดาฟัง พระเจนดุริยางค์ได้นำทำนองและเนื้อร้องเพลงนี้มาทำเป็นโน้ตสากลไว้

6. AIR: March of the Men of the North เพลงบรรเลง: ยাত্রาของ

ผู้คนจากทางเหนือ เป็นทำนองเพลงไทยเดิม ชื่อ เชิดจีน ของ พระประดิษฐ์ไพเราะ แต่งไว้แต่สมัยรัชกาลที่ 2 พระเจนดุริยางค์นำมาเรียบเรียงเป็นเพลงสำหรับบรรเลงด้วยวงออร์เคสตรา ใช้เป็นเพลงประจำฝ่ายหงสา โดยเฉพาะกับเจ้าบุเรง ใช้บรรเลงคลอฉากเมื่อเจ้าบุเรงเป็นทูตเดินทางไปไอยยาและฉากเข้าเฝ้าถวายสาสน์ และใช้อีกครั้งหนึ่งเมื่อเจ้าบุเรงต้องนำทัพหลวงหงสาออกไปสู้กับทัพพระเจ้าจักรา

นอกจากเพลงทั้ง 6 นี้แล้ว พระเจนดุริยางค์ยังนำเพลงเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ มาใช้ประกอบในภาพยนตร์ด้วยอีกหลากหลายเพลง แต่ไม่พบหลักฐานว่าท่านนำมาเรียบเรียงเสียงประสานใหม่และให้วงออร์เคสตรากรมศิลปากรบรรเลงด้วยหรือไม่ เช่น เพลงสระหม่า คือเพลงปี่กลองที่เรารู้จักกันดีในการไหว้ครู ก่อนชกและระหว่างชกมวยไทย พระเจนดุริยางค์เอามาใช้ให้ตัวละครเป่าปี่และตีกลองจริงในฉากขบวนแห่ช้างเผือกที่พระเจ้าจักราเพิ่งเสด็จไปจับได้ในป่า และทรงตรัสว่า ช้างเผือกเป็นสิ่งมงคล จะนำสันติสุขมาสู่ราษฎร สำหรับคนไทยที่รู้จักเพลงนี้อยู่แล้ว จะรู้สึกคึกคักอีกheim เสียงกลองหนัก ๆ ก็ลงจังหวะกับจังหวะเดินของช้าง แต่การตีความของผู้ชมที่คุ้นเคยกับเพลงปี่กลองมวย จะรู้สึกถึงสันติสุขหรือรู้สึกอีกheimออกศึก อีกเพลงหนึ่งเป็นเพลงบรรเลง วิลเลียมเทล โอเวอร์เจอร์ พระเจนดุริยางค์เอามาใช้บรรเลงประกอบฉากเดินทัพของพระเจ้าหงสา ตั้งแต่กองทัพหงสาเดินทัพผ่านชายแดน จนเข้าตีเมืองการบุรีแตก เป็นเพลงที่พลิกเพลงหลายกระบวนลีลา บางช่วงมีน้ำเสียงไปทางหยอกล้อหรือล้อเลียนกองทัพหงสาที่มีจอมทัพเมาสุรานารี เพลงบรรเลงนี้จะมีหยอกอยู่เป็นครั้งคราวในภาพกองทัพหงสา ส่วนกองทัพไอยยา เมื่อเปิดตัวฉากจัดทัพ

อโยธยาก็คกรอบเจิม ด้วยเพลงพระเจ้าช้างเผือกประจำภาพยนตร์ก่อน และเมื่อพระเจ้าจักราประกาศเหตุผลในการยกไปรบกับกองทัพหงสา แล้วเคลื่อนทัพ พระเจนดุริยางค์ใช้เพลงระบำ แคน แคน ที่คุ้นหูกันทั่วไป เป็นเพลงเดินทัพ อโยธยา แม้จะให้ความรู้สึกคึกคัก สนุกสนาน กระฉับกระเฉง แต่ก็ชวนพิศวงว่า พระเจนดุริยางค์ตีความอย่างไรจึงใช้เพลงนี้ และบรรเลงยาวจนจบเพลงพร้อมกับจบฉากเดินทัพ นอกจากนี้ยังมีเพลงเบ็ดเตล็ดอีกสองสามเพลงที่ใช้เป็นเพลงแบบกราวด์เบา ๆ ในบางฉาก

แต่มีใช้ว่าหนึ่งทั้งสองเรื่องนี้ใช้เพลงประกอบไปทุกฉาก แต่มีหลายช่วงเวลาของบางฉากที่ไม่ให้มีเสียงดนตรีเลย แต่ปล่อยให้เสียงในบรรยากาศหรือเสียงที่ควรมียู่ตามธรรมชาติของกาลเทศะในฉากนั้น ๆ ทำงาน เช่น

ใน **พระเจ้าช้างเผือก** ฉากรบระหว่างกองทัพหงสานำโดยเจ้าชายบุเรงกับกองทัพอโยธยานำโดยพระเจ้าจักรา เมื่อเริ่มรบปรากฏว่าไม่มีดนตรีประกอบเลยตลอดฉากการรบราว 5 นาที แต่ใช้เสียงในบรรยากาศจริงของฉาก คือเสียงทหารโห่ร้อง เสียงปืน เสียงอาวุธดาบฟันกัน เสียงช้างร้อง เสียงเหล่านี้คลอบอวลอยู่ในฉาก และยังต่อเนื่องไปจนฉากยุทธหัตถีตัวต่อตัวระหว่างสองกษัตริย์ และยาวต่อไปถึงฉากที่พระเจ้าจักราสั่งสอนกองทัพหงสาและอโยธยาให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ แล้วปล่อยทหารหงสากลับบ้านเมือง ซึ่งเป็นเวลาถึง 16 นาทีเต็ม

ใน **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ฉากรบใหญ่ จะมีเพลงทั้งบรรเลงและเพลงร้องประกอบประกอบกับภาพที่เข้ากับจังหวะการเคลื่อนไหวและองค์ประกอบภาพตลอด แต่จะเว้นตัดเสียงดนตรีไปเลยในช่วงที่มีการรบตะลุมบอน ซึ่งใช้ภาพปานกลางและใกล้ จะได้ยินเสียงบรรยากาศในการรบเช่นกัน คือเสียงทหารโห่ร้อง เสียงอาวุธปะทะฟันกันเป็นพักใหญ่ พร้อมกับการพักรบเป็นระยะ และเมื่อจะยกรบกันอีก ดนตรีก็จะประกอบอย่างใหญ่อีก เมื่อการรบผ่อนเสียงดนตรีก็จะผ่อนตามไป เมื่อยกรบกันใหญ่อีกครั้งก็ประกอบอีก การรบนี้นยาวถึง 30 นาที

เทียบการรื้อฟื้นและการวิจารณ์ภาพยนตร์ ทั้งสอง

อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี้ ตั้งแต่แรกออกฉายก็ได้รับการรื้อฟื้นและวิพากษ์วิจารณ์มากมายในทางชื่นชม โดยเฉพาะความน่าตื่นตาตื่นใจของฉากสงครามยุทธการธารน้ำแข็ง แต่ก็มีเสียงตำหนิในประเด็นความถูกต้องเพียงใดในทางประวัติศาสตร์ การจงใจสื่อสารเพื่อการเมืองอย่างโจ่งแจ้ง มีบทวิจารณ์ที่ตำหนิตัวละครพวกอัศวินดิวิตินเคเยอรมันและพวกพระ ว่ามีมิติเดียว คือชั่วอย่างเดียว และตำหนิว่าเอาประวัติศาสตร์มาปรับใช้การเมืองปัจจุบัน บ้างก็ว่าหนังถูกรอบโดยสตาลิน ไอเซ็นสไตน์ต้องทำตามความประสงค์ของสตาลิน และมีการแก้หรือตัดบางฉากที่สตาลินไม่ชอบ แต่ต่อมาภาพยนตร์ได้รับการศึกษาวิจารณ์อย่างกว้างขวางในทางศิลปภาพยนตร์ โดยเฉพาะการออกแบบองค์ประกอบภาพยนตร์ การตัดต่อและการใช้ดนตรีและเสียงอื่น ๆ ในภาพยนตร์ และได้รับการยกให้เป็นภาพยนตร์สงครามที่ดีเด่นที่สุดเรื่องหนึ่งในประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ มีอิทธิพลต่อหนังสงครามต่อมาอีกหลายเรื่อง ขึ้นชั้นหรือขึ้นหิ้งเป็นภาพยนตร์คลาสสิกอมตะเรื่องหนึ่งของโลก ในขณะที่ **พระเจ้าช้างเผือก** ซึ่งออกฉายภายหลังเพียงสองปีโดยเจ้าของคือ *ปรีดี* พยายามจะส่งออกสู่ตลาดโลกแต่ไม่สำเร็จ จึงมีผู้ชมและการรับรู้จากผู้ชมภาพยนตร์น้อยมาก บทรื้อฟื้นแนะนำหนังเมื่อแรกออกฉายที่นิวยอร์ก เป็นไปทางลบ เช่น

บทวิจารณ์ในหนังสือพิมพ์ The New York Times ฉบับวันที่ 5 เมษายน 1941 เขียนโดย *บอสลีย์ ไครวเธอร์* (Bosley Crowther) (1905-1981) นักวิจารณ์หนังประจำหนังสือพิมพ์นี้ ได้หัวเราะว่า Made in Siam เป็นข้อเขียนสั้น ๆ เพียงสามย่อหน้า จากการที่เขาได้ดู **พระเจ้าช้างเผือก** รอบปฐมทัศน์ ที่โรงหนังเบลมอนท์ เมื่อคืนก่อน เขาเขียนว่าหนังแปลกประหลาดและน่าขันเรื่องนี้ น่าสนใจเพราะเป็นหนังเรื่องขนาดยาวเรื่องแรกของประเทศไทย เขาเขียนว่าใครก็คงคาดได้ว่าหนังเรื่องแรกที่สร้างในประเทศใดก็เกิด และใช้ผู้แสดงท้องถิ่นพูดบทเจรจาเป็นภาษาอังกฤษแบบแข็งทื่อจะเป็นเช่นไร แต่ในความล้าหลังก็มี

เสน่ห์และความบันเทิงเฮฮาที่ไม่ตั้งใจอันเกิดจากความอ่อนหัดไร้เดียงสา เขาเห็นว่าหนังนี้ ถ้าไม่นับว่าเป็นหนังเสียงแล้ว นับว่าล้ำหลังยุคนี้ไปสักยี่สิบห้าปี และว่าที่ตั้งใจจะวิจารณ์อย่างเอาจริงก็คือ ทำไมศิลปินชาวสยามกลุ่มหนึ่ง จึงพยายามลอกเลียนแบบฮอลลีวูดในการทำหนังสักเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับดินแดนของตน ? ทำไมพวกเขาจึงเลือกเอาเรื่องพื้น ๆ ของการเป็นศัตรูกันระหว่างกษัตริย์โบราณสององค์ องค์หนึ่งรักสงบและรักช้าง อีกองค์เป็นอันธพาลชอบบรังแกผู้อื่น และผูกเรื่องให้ต่อสู้และไล่ล่ากันในแบบฉบับของหนังคาวบอย ? ถูกละ พวกเขานั่งบนหลังช้างแทนหลังม้า ซึ่งนั่นทำให้เป็นเรื่องน่าสนใจและตื่นตาตื่นใจ แต่ทำไมหนอการสร้างหนังที่ทำในสยามทั้งที่จึงไม่เป็นตัวของตัวเอง แสดงอย่างละครใบ้ก็ได้ถ้าจำเป็น ให้มันต่างจากสูตรของฮอลลีวูด ก็ยอมทำได้ เอาละ เราได้พูดที่อยากพูดหมดแล้ว นอกเหนือจากภาพของช้างและเครื่องแต่งกายอันแปลกตาแล้ว จริง ๆ แล้วหนังนี้เทียบชั้นหนังสมัครเล่นที่ทำกันโดยเด็กแก่แดด

อีกฉบับหนึ่งคือ หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ Variety Film Reviews ฉบับ 9 เมษายน 1941 เขียนรีวิว **พระเจ้าช้างเผือก** โดยระบุหัวเรื่องรองว่า ฉบับจัดฉายในอเมริกา ดำเนินการโดย อัลลัน บัทเตอร์ฟิลด์ (American presentation arranged by Allyn Butterfield) 66 นาที เข้าใจว่าเป็นฉบับที่บัทเตอร์ฟิลด์ ซึ่งเป็นผู้จัดจำหน่ายในอเมริกาเป็นผู้ดำเนินการตัดต่อหนัง**พระเจ้าช้างเผือก** เสียใหม่ ให้ถูกใจคอหนังอเมริกัน ผู้รีวิวใช้ชื่อว่า Hope ให้ข้อมูล (ที่ผิด) ว่า เป็นหนังเรื่องยาวเรื่องแรกที่สร้างในประเทศไทย และตั้งใจให้เห็นชัด ๆ ว่าอยากให้ได้รับการต้อนรับในสหรัฐ หนังสือผู้แสดงคนไทยพูดภาษาอังกฤษตลอด และที่อุตสาหกรรมกันกันอย่างยากเย็นแสนเข็ญ ก็เพื่อลอกเลียนผลผลิตแบบฮอลลีวูด และแม้จะเป็นของแปลกใหม่ แต่หนังนี้ก็ทำออกมาได้เลวร้าย ซึ่งคงจะทำตลาดได้น้อยมาก (ซึ่งนั่นคงจะมาจากความอยากรู้ อยากเห็นอย่างเดียวเท่านั้น) และผลทางโฆษณาชักจูงใจก็เล็กน้อย ตามคำโปรยโฆษณา ระบุว่าหนังใช้เวลาตรากตรำถ่ายถึงสามปี ซึ่งรวมเวลาที่พวกผู้แสดงต้องฝึกพูดภาษาอังกฤษด้วยการถ่ายนอกสถานที่ต้องเดินทางออกไปไกลหลายร้อยไมล์เข้าไปในป่าและทำงานในที่มืดอุณหภูมิสูงถึง 130-140 องศา ร่วมกับช้างนับร้อยตัวและตัวแสดง

ประกอบนับพัน ความมุ่งมั่นและทุ่มเทอย่างไม่น่าเชื่อื่อนับว่าน่าชื่นชม แต่ผลที่ออกมาดูเหมือนแค่งานเด็กเล่นและน่าสมเพช แทนที่จะสร้างหนังอิงประเพณีวัฒนธรรมหรือตำนานที่แท้จริงของไทย ผู้อำนวยการสร้าง *ปรีดี พนมยงค์* กลับเลือกทำเป็นหนังแบบคาบอวย ซึ่งมีช้างแทนม้า เนื้อเรื่องน่าเบื่อ บทสนทนาเต็มไปด้วยคำพูดโฆษณาชวนเชื่อที่โอ้อวด และการแสดงที่ไม่ต้องสงสัยเลยว่าเป็นการแสดงที่เกินจริงที่สุดในประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ทั้งหมด ที่น่าแปลกใจคือ การถ่ายภาพ (และการจัดแสง) ทำได้ดีทีเดียว โดยรวมแล้ว มันเป็นตำนานแห่ง 66 นาที

อีกฉบับหนึ่ง Motion Picture Herald ฉบับ 12 เมษายน 1941 หน้า Showmen's reviews of product โดย J.F.C. เขียนรีวิว ถอดความหยาบ ๆ ได้ดังนี้

ก่อนอื่นต้องขอออกตัวให้กับผู้มาจากแดนไกล คือ ประเทศไทย (สยาม) ขอให้ผู้ชมชาวอเมริกันได้โปรดให้อภัยในการชมภาพยนตร์นี้ซึ่งถ่ายทำในเงื่อนไขที่ลำบาก อุปกรณ์การถ่ายทำก็สุดจะจำกัดจำเขี่ยในดินแดนตะวันออกไกล และมีรายงานว่าในโรงถ่ายมีอุณหภูมิแต่ละวันอยู่ที่ 120 องศาฟาเรนไฮต์ก็เป็นความสาหัสสากรรจ์อย่างหนึ่งในการถ่ายทำ ผู้แสดงพื้นเมืองต้องฝึกหัดกันถึงหกเดือนเพื่อที่จะพูดบทเป็นภาษาอังกฤษได้

แม้จะยอมยกให้กับความหนักหนาสาหัสนี้แล้วก็ตาม ก็เกรงว่าการฉายหนังเรื่องนี้ในประเทศนี้จะถูกจำกัดอยู่ที่โรงหนังบางโรงที่ฉายหนังแปลก ๆ การพูดภาษาอังกฤษในหนังทำได้แข็งทื่อและชวนให้นึกถึงหนังเมลโลดราม่าในอดีตทันสมัย การแสดงที่ดูสมครเล่นมากซึ่งแม้จะมีเสน่ห์และมีความแปลกพิกลที่มีอยู่ ก็ถูกกลบไปจากการพยายามไปลอกขนบการทำงานของโรงถ่ายทั้งที่คนทำงานของอินเดียตะวันออกไม่มีเครื่องมือและศักยภาพพอ

เมื่อโครงเรื่องก้าวออกไปจากทางฮอลลีวูด และเข้าไปทางท้องถิ่นอย่างการร่ำรำของราชสำนัก การขี่ช้างแบบซาฟารี หรือการรบกันระหว่างชนเผ่า มันก็พอจะผ่านไปได้อย่างน่าสนใจและบันเทิง แม้ว่าสมัยของเรื่องจะย้อนยุคไปศตวรรษที่ 16 แต่บทเจรจาที่แสดงถึงการต่อสู้ระหว่าง ผู้ปกครองที่รักสันติ

กับผู้ปกครองเพื่อนบ้านที่กระหายอำนาจและต้องการขยายดินแดน เป็นเสียง
บาง ๆ ที่แอบซ่อนความหมายซ่อนของภาษาการทูตในปัจจุบัน ด้วยการระบุถึง
กติกาสัญญาความช่วยเหลือซึ่งกันและกันและพันธมิตรที่ไม่รุกรานกัน

ได้ดูหนึ่งในรายการตอนบ่ายที่โรงเบลมอนท์ในนิวยอร์ก ซึ่งมีผู้ชมน้อย
มากเกินกว่าที่จะจับปฏิกริยาใด ๆ ของผู้ชมได้ J.F.C.

จบด้วยการลงเครดิตผู้สร้าง ผู้ร่วมงาน ผู้แสดง วันเริ่มฉาย 5 เมษายน
1941 และได้เรท G คือ เหมาะกับผู้ชมทั่วไป

อีกรายหนึ่ง ในวารสาร Theatre Arts รายเดือน ฉบับ เมษายน 1941
ตีพิมพ์บทความ เขียนโดย Katharine Anne Ommanney (1893 - 1983) เรื่อง
The King of the White Elephant ลงรูปประกอบจากภาพยนตร์ 4 รูป

บทความเริ่มต้นให้ข้อมูลว่า หนังสือเขียนบทและอำนวยการสร้างกับ
ผู้แสดง 4,000 คนโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังผู้ปราชญ์เปรี๊ยะแห่ง
ประเทศไทย คือ ๑๑ หลวงประดิษฐมนูธรรม มีพลเมืองชั้นนำและมิตรสหาย
นักการเมืองสองสามร้อยคนรับหน้าที่เป็นช่างเทคนิค นักแสดง และ ผู้กำกับ โดย
ใช้เวลาว่างจากหน้าที่การงานเป็นเวลาเกือบหนึ่งปีในการชี้ข้างพยศในปารกชฎ
หรือไม่ก็ซ่อมและถ่ายทำฉากต่าง ๆ ในโรงถ่ายที่ร้อนดังเตาอบ

การเข้ามาดำเนินงานธุรกิจการละเล่นเช่นนี้ หลวงประดิษฐ์กำลังดำเนิน
รอยตามประเพณีของประเทศ ที่ผู้ปกครองมักจะเป็นผู้อุปถัมภ์การละครและ
มักจะแต่งบทละครของตนเองและแม้แต่เล่นเองด้วย หลวงประดิษฐ์เป็นหนึ่งใน
ในสองของผู้นำการก่อการปฏิวัติที่ไม่มีการเสียเลือดเมื่อปี 1932 และยังเป็นผู้นำ
ที่ทรงอำนาจคนหนึ่งรัฐบาลภายใต้รัฐธรรมนูญปัจจุบัน เขาเขียนบทภาพยนตร์
เพื่อแสดงถึงความเห็นแก่ตัวของผู้ปกครองที่ใช้อำนาจบังคับราษฎรทำสงคราม
เพื่อสนองความต้องการของตนเอง แต่จริง ๆ แล้วมันช่างย้อนแย้ง ในเมื่อรอบ
ปฐมทัศน์ของ “การณรงค์เพื่อสันติภาพ” ตามที่ปรีดีเรียก จะเกิดขึ้นนั้นเป็น
เวลาที่แผ่นดินแห่งเสรีภาพ - คำว่าไทยหมายความว่า เสรีภาพ - อันเป็นที่รัก
ของเขา ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับสงครามกับอีกชาติหนึ่งจริง ๆ ในขณะที่มีอีก
ชาติหนึ่งกำลังส่งกองเรือรบมาชุมนุมที่ท่าเรือข้าง ๆ

แล้วผู้เขียนบทความได้เล่าเรื่องย่อของ **พระเจ้าช้างเผือก** ก่อนจะปิดท้ายบทความด้วยการกล่าวถึงผู้แสดง ใจความว่า ผู้แสดงในหนัง แสดงได้อย่างเป็นธรรมชาติซึ่งหาได้ยากในภาพยนตร์ *เรณู กฤตยากร* เป็นพระเอกที่หล่อเหลามีเสน่ห์และมีพลัง *ประดัด ระเบิดวงศ* เป็นผู้ร้ายที่เตะตากับมีรอยยิ้มที่น่าสยของ *ไพริน นิลเชน* ผู้ชนะการประกวดเทพีบุปผาชาติครั้งแรกของกรุงเทพ ส่งประกายเสน่ห์ของหญิงในฐานะนางเอก และเป็นหัวใจของหนุ่มนางระบำหลวงที่จะเป็นสนมในอนาคต ส่วนตัวละครที่เป็นขุนนางของสองอาณาจักรต่างน่าขบขันยิ่ง

น่าสังเกตว่า คัธรินผู้เขียนบทความนี้ เป็นนักการละคร มีผลงานด้านการทำละครในโรงเรียนที่แพร่หลาย เธอจึงเน้นที่ประเด็นการแสดง และเกือบจะเป็นรายเดียวที่ชมการแสดงว่าเป็นธรรมชาติ

ข้อเขียนและบทปริวิในประเทศไทยในเวลาที่หนังออกฉายมีอยู่บ้าง ในวารสารภาพยนตร์ แต่เป็นการเล่าเรื่องย่อเป็นหลัก

ที่น่าสนใจคือ ผ่านไปหกปี *ส. ธรรมยศ* (1914 - 1952) นักเขียน นักวิจารณ์สำคัญคนหนึ่งของไทย เขียนวิจารณ์ภาพยนตร์ฮอลลีวู้ด เรื่อง **Anna and the King of Siam** (1946) ซึ่งเข้ามาฉายในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2490 ด้วยความชื่นชม ว่าเป็นภาพยนตร์ที่มีค่า ควรฉายตามโรงเรียนชั้นสูงและมหาวิทยาลัยทั่วไป และได้เทียบกับหนังไทย โดยยก **พระเจ้าช้างเผือก** มาเทียบ มีความว่า ทำให้เราสามารถทนทานกันได้สิ่งที่ส่งเรื่องที่สิ้นทางศิลปะอย่างที่สุดเช่นเรื่อง **พระเจ้าช้างเผือก** ออกไปแสดงถึงต่างประเทศได้ ? ทำไมจึงไม่รู้สึกละอายแก่ใจในการอดกลั้น อดความน่าอดสูเช่นนั้นเล่า ? และยังคงกล่าวถึงหนังไทยทั่วไปว่า หนังไทยบางเรื่องไม่ผิดหรือเลวไปกว่าละครชาติชาติ เราก็ยังอดสาหัสเสียสวดศพไปดูกันได้ด้วยความเศร้าสลด ศิลปินในเมืองไทยก็เป็นที่รู้ทั่วกันว่าอยู่ในวงแคบเพียงไร และเท่าที่ดำรงกันอยู่ได้ทุกวันนี้ได้ เป็นสภาพที่ปราศจากอุปการะและแห่งแล้งกันอย่างไรในสายตาโลก ?

ที่น่าสนใจคือ ความรู้สึกถูกดูหมิ่นดูแคลนหนังไทยจากปัญญาชน เป็นปรากฏการณ์ที่น่าจะเริ่มเกิดขึ้นในทศวรรษของ ปี 1950

อีกกรณีหนึ่ง คือคำวิจารณ์ของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช (1905 - 1997) ซึ่งเขียนไว้ในหนังสือ **ชีวลิต** ที่ เสนีย์ เขียนในวัย 84 ปี ในทำนองเขียนไว้ให้ลูกหลานอ่าน เมื่อปี 2532 ว่า ระหว่างปู่เป็นทูตที่อเมริกา ปี 2484 ก่อนสงคราม **ปรีดี** ส่ง **ประสาธ สุขุม** นำภาพยนตร์ **พระเจ้าจักรา** ไปฉายที่นิวยอร์ก ก่อนนั้นเราได้ดูกัน มีภาพคนกินข้าวด้วยมืออย่างสกปรก พระเอก พระเจ้าจักรารบชนะ **พระเจ้าหงสา**บนหลังช้าง เพราะหงสาเมาเหล้า ก่อนขึ้นช้างปีนตก ๆ ปู่เห็นว่าแย่ ไม่ควรฉาย แต่พูดไม่ออกเพราะคุณ **ประสาธ** ลูกน้อง **ปรีดี** ยืนยันว่าของเก๊ดี เข้าโรงภาพยนตร์ที่นิวยอร์กได้ราว 7-8 วัน เจ้าของโรงภาพยนตร์เลิกสัญญา ไม่ยอมให้ฉายต่อเพราะไม่มีคนดู เสียชื่อโรงภาพยนตร์

นี่ก็เป็นตัวอย่างที่ขึ้นชั้นสูงและปัญญาชนรังเกียจหนังไทยและอายุฝรั่ง **ปรีดี พนมยงค์** เจ้าของหนังเอง ในปี 1956 ได้วิจารณ์ภาพยนตร์ของตนเอง โดยบันทึกเป็นข้อบกพร่องของหนังเป็นเอกสารแนบไว้ในจดหมายที่ท่านส่งไปให้คณะกรรมการสันติภาพแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน พร้อมกับบริจาคสำเนาภาพยนตร์ **พระเจ้าช้างเผือก** ก่อปีหนึ่ง เพื่อให้ฉายเผยแพร่ในประเทศจีน ข้อบกพร่องที่ **ปรีดี** ระบุ มีที่สำคัญ ดังนี้

1. ความบกพร่องทั่วไปมีอยู่มาก ซึ่งเนื่องจากความคิดล้าหลังหลายอย่างของข้าพเจ้าที่เป็นผู้แต่งเรื่องและเป็นผู้จัดทำภาพยนตร์เรื่องนี้ อย่างไรก็ตามสาระสำคัญแห่งความปรารถนาของข้าพเจ้า ก็คือ การคัดค้านสงครามและส่งเสริมสันติภาพ

2. ผู้แสดงภาพยนตร์เป็นเพื่อนที่มีได้เคยมีอาชีพในทางแสดงภาพยนตร์มาก่อน เหตุฉนั้นการแสดงจึงบกพร่องหลายอย่าง ส่วนเทคนิคในการถ่ายภาพและการอัดเสียงนั้น แม้ผู้ปฏิบัติงานจะเป็นเจ้าหน้าที่เทคนิคโดยเฉพาะก็ตามแต่ใน ค.ศ. 1940 นั้น เทคนิคยังล้าหลังกว่าปัจจุบันนี้มาก

3. โดยเฉพาะฟิล์มภาพยนตร์ชุดที่ส่งมานี้ มีข้อบกพร่องหลายอย่างมากกว่าต้นฉบับเดิม ทั้งนี้ขอชี้แจงว่า ต้นฉบับเดิมนั้น เก็บไว้ในประเทศไทยซึ่งมีความยากลำบากมากที่จะนำออกจากประเทศไทยเพื่อส่งเข้ามาในประเทศจีน ชุดที่ส่งมานี้เป็นชุดที่ข้าพเจ้าขอให้เพื่อนที่ย่องกงจัดการเอาคืนมาจากผู้ที่ลักลอบ

เอามายังฮ่องกง ผู้ลักลอบได้ออนกันต่อไปหลายมือและได้ทำการตัดตอนฟิล์ม บางตอนออกจากต้นฉบับเดิม เช่น (ก) ตัดตอนหนึ่งในฉากระบำ (ข) ตัดตอนหนึ่งในฉากร้องเพลง (ค) ตัดตอนหนึ่งของฉากสุดท้ายที่จักราจะเลือกราชินี แม้ทางศิลปะจะขาดไปบ้างจากต้นฉบับเดิม แต่ส่วนที่ยังเหลืออยู่ก็ยังคงแสดงถึงศิลปะเหล่านั้นได้ สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ การคัดค้านสงครามและส่งเสริมสันติภาพกับการแสดงถึงวัฒนธรรมของไทยกับบทบาทของช้างยังคงมีอยู่ตามเดิม

ความรู้สึกรักของปัญญาชนไทยที่ดูหมิ่นและอายที่จะดูหนังไทย ตลอดจนอายถ้าหนังไทยนั้นออกไปฉายในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศตะวันตก ยังปรากฏสืบต่อจนถึงทศวรรษของ ปี พ.ศ. 2520 แต่เหตุที่เลิกอายนั้น อาจจะ เป็นทั้งเพราะหนังไทยดีขึ้นและปัญญาชนเข้าใจโลกมากขึ้น ปัจจุบันหนังไทยที่น่าอับอายเหล่านั้น ที่นักวิจารณ์ในช่วงเวลาดังกล่าวขนานนามว่า หนังน้ำเน่า ได้ยกขึ้นเป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ สำหรับค้นคว้าศึกษาเรื่องคนไทย และสังคมไทยทุกสาขาวิชา

ในระยะหลังปี 1980 เมื่อมีการนำหนัง **พระเจ้าช้างเผือก** กลับมาเผยแพร่ในประเทศไทยอีก และเรื่องของ **ปรีดี พนมยงค์** กลับมาเป็นเรื่องพูดถึงได้เป็นปกติในสังคมไทย ไม่ใช่เรื่องหวาดกลัวว่าต้องห้ามอีกต่อไป จึงเริ่มมีการเขียนถึงหนังเรื่องนี้ในสังคมไทยเป็นลำดับมา บทความที่นำภาพยนตร์ **พระเจ้าช้างเผือก** มาศึกษาและเปรียบเทียบกับภาพยนตร์ไทยอื่น ๆ ในระยะสมัยเดียวกัน คือ บทความวิชาการเรื่อง **ภาพยนตร์ไทยกับ “การสร้างชาติ” : “เลือดทหารไทย-พระเจ้าช้างเผือก-บ้านไร่ของเรา”** ในวารสาร ธรรมศาสตร์ เขียนโดย **ชาญวิทย์ เกษตรศิริ** และ **วรรณิ์ สำราญเวทย์** ออกเผยแพร่ในปี 1993 ซึ่งก่อนหน้านี้ **ชาญวิทย์** คือผู้นำเรื่องของภาพยนตร์ **พระเจ้าช้างเผือก** กลับมาแนะนำให้เกิดใหม่ในสังคมไทย อีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญเป็นเนื้อหนังหลักฐานวิชาการ คือ งานวิทยานิพนธ์ ของ **สุรียา (เบญญไส๊ะ) สุไลมาน** หัวข้อเรื่อง **กระบวนทัศน์สันติวิธีของปรีดี พนมยงค์ ? กรณีศึกษาเรื่อง พระเจ้าช้างเผือก** ซึ่งได้รับการตีพิมพ์เป็นเล่มหนังสือ โดย คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ ปี 2001

น่าสังเกตว่า ข้อเขียนถึงและบทวิจารณ์ **พระเจ้าช้างเผือก** เกือบจะ
ไม่มีการถามถึงความถูกต้องตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ อาจเป็นเพราะ
บริติชให้คำอธิบายไว้ในหนังสือว่าเป็นการสมมุติตัวละครขึ้นจากเค้าประวัติศาสตร์
สมัยอยุธยา นอกจากมีการตำหนิว่า การยืมเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินในหนังสือ
ไม่ถูกต้องตามขนบของราชสำนัก ซึ่งต้องหมอบคลาน บางคนก็ว่าเป็นการ (ที่
คนทำหนังสือ) ไม่เคารพพระเจ้าแผ่นดิน หรือการตำหนิว่าที่พระเจ้าแผ่นดินไทย
ขณะพระเจ้าแผ่นดินพม่า เพราะพระเจ้าแผ่นดินพม่ามา จึงเป็นการหมิ่น
พระเจ้าแผ่นดินไทย เพราะขณะอย่างนั้นสมศักดิ์ศรีแต่ก็มีบางคนอธิบายว่าเป็น
อุปมา ผู้ที่ไม่อยู่ในศีลในธรรม มัวเมาอยู่ในกิเลส เป็นการประมาท ก็ยอมแพ้
ฝ่ายธรรม

ประเด็น สันติภาพ และสันติวิธี ในหนังสือ **พระเจ้าช้างเผือก** อาจเป็นที่
ถกเถียงกันว่า เป็นไปได้จริงหรือ สงครามของพระเจ้าจักรา คือการรบเพื่อ
ป้องกันตนเองเมื่อถูกรุกรานไม่ใช่เพื่อการรุกรานคนอื่น และหากปัญหาของการ
เกิดสงครามเกิดจากกษัตริย์หรือผู้ปกครองต้องการแสวงหาอำนาจ ลากยศ
อันเป็นประโยชน์ของตนเองมากกว่าของราษฎร ผู้ปกครองควรจะรบกันเอง
ตัวต่อตัว ในหนังสือ พระเจ้าหงสาวดีพม่าต่อโยธยาโดยไม่ประกาศสงคราม
เป็นการละเมิดกติกาสากล พระเจ้าจักราประกาศต่อกองทัพโยธยาว่าจะยกทัพ
ไปต่อสู้อย่างพระเจ้าหงสา ตัวต่อตัว ไม่ให้ไพร่พลเดือรื้อน แต่กรณีนี้กองทัพ
หงสาวดีมาต่อโยธยาแล้ว พระเจ้าจักราจึงต้องยกทัพออกไปรบกับเจ้าบุเรง
ไพร่พลทั้งสองต่างบาดเจ็บล้มตาย และเมื่อชนะกองทัพหงสาแล้ว ยังทรงบุก
เข้าไปขอทำรบตัวต่อตัวกับพระเจ้าหงสาตามหลักการของพระองค์ และเมื่อ
สังหารพระเจ้าหงสาขาดคอช้าง ก็ทรงประกาศชัยชนะอีกครั้งและประกาศ
สันติภาพ และสอนให้ลูกหลานจำการรบครั้งนี้ไว้ อย่าตกเป็นควายโง่ให้ผู้นำ
ชักจูงให้ราษฎรต้องรบกันเองอีก แต่ถ้าสมมุติว่าพระเจ้าหงสาชนะ สันติภาพจะ
เกิดขึ้นจริงหรือ ? ไม่ว่าจะมียุทธกลการดวลตัวต่อตัวนี้อย่างไร พระเจ้าหงสา
จะรักษาข้อตกลงหรือ ? ราษฎรก็เดือรื้อนอยู่ดี

แม้ว่า **พระเจ้าช้างเผือก** ยังเทียบชั้นกันไม่ได้กับ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี**

ในเรื่องการศึกษา การเขียน วิพากษ์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง แต่การที่ได้ขึ้นระวางเป็นมรดกความทรงจำโลก อาจดึงดูดความสนใจของนักคิดนักเขียน นักศึกษานักวิจัยต่าง ๆ เข้ามาจับทำกันบ้างต่อนี้ไป

ในขณะที่ พระเจ้าข้างเผือก ได้รับขึ้นทะเบียนเป็นมรดกความทรงจำโลก ในฐานะเป็นมรดกความทรงจำโลกเกี่ยวกับภัยจากการรุกรานของลัทธิจักรวรรดินิยม ชาตินิยม อำนาจนิยม ในเอเชียหรือตะวันออก อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี ก็สามารถขึ้นทะเบียนเป็นมรดกความทรงจำโลกเกี่ยวกับภัยเดียวกันในชาติตะวันตก

เทียบชั้นขั้นสุดท้าย

เมื่อบังอาจยก **พระเจ้าข้างเผือก** ไปเทียบ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ที่บังอาจเพราะเมื่อครั้งแรกออกฉาย เคยได้รับการดูหมิ่นทั้งจากนักวิจารณ์ฝรั่งว่าเป็นหนังสือสำหรับเด็ก ๆ ทำ และแถมแถมพุดถึงเรื่องใหญ่เกินตัว และนักวิจารณ์ไทยว่า น่าอายที่ส่งไปฉายต่างประเทศ แต่น่าประหลาดใจใหม่ว่า ทำไม **พระเจ้าข้างเผือก** จึงสามารถรอดชีวิตจากการถูกย่ำยีมาได้ถึงวันนี้ และเมื่อค่อนข้างแพร่หลายในสังคมไทยแล้ว หอภาพยนตร์(องค์การมหาชน)ใช้เวลา 16 ปีในการเสนอให้ได้รับการพิจารณาเป็นมรดกความทรงจำโลก จนประสบผลสำเร็จในปี 2025 ซึ่งถือเป็นการขึ้นชั้นระดับโลกอย่างหนึ่ง หากเทียบชั้นอื่น ๆ ที่ลองพิจารณาไปแล้ว เรียกว่าพอเทียบได้ไม่ห่างชั้นกัน แต่ถ้าเทียบกันที่แรงดลใจและความกล้าหาญ **พระเจ้าจักรว** ไม่เป็นรอง **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** แต่ถ้าพุดถึงอุดมการณ์ หนังสือ **พระเจ้าข้างเผือก** เหนือชั้นกว่า หนังสือ **อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี** ตรงที่อาจเทียบกับเพลง **imagine** ของ จอห์น เลนนอน ได้มากกว่า

พระเจ้าข้างเผือก เป็นเครื่องพิสูจน์ พุทธวัจนะภาสิตที่ปรีดี พนมยงค์ นับถือประจำใจ คือ ผลของสิ่งที่ก่อสร้างไว้ดีแล้ว ย่อมไม่สูญหาย

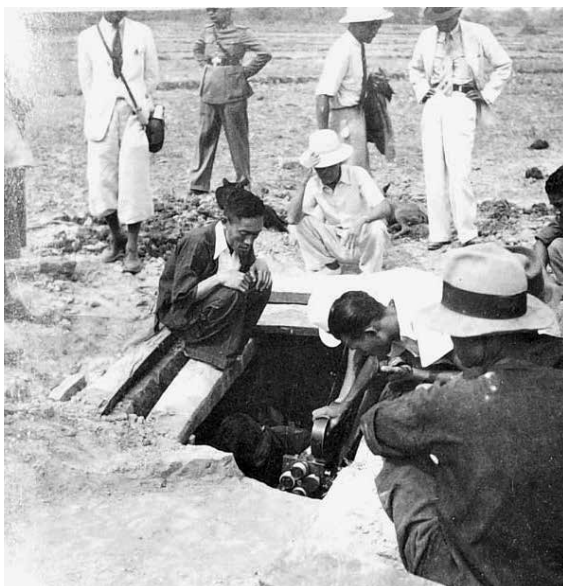
นายควง อภัยวงศ์ ไปเยือนกองถ่าย แพร์

ขุนชำนาญวรกิจ (ชำนาญ อินทโสภณ) เลขานุการกรมไปรษณีย์โทรเลข ช่างแต่งหน้าประจำกองถ่าย กำลังแต่งหน้าให้ประดับ ระเบิดวงศ์

การตั้งกล้องมุมข้างข้ามอันเอกอุ

ประสาธ สุขุม (นั้งซ้าย) กำกับการวางมุมกล้องแมจิกที่สุดในการถ่ายช้าง

มุมแมจิกของช้าง

หลังจากถ่ายยุทธหัตถี ที่โรงถ่ายไทยฟิล์ม

หลวงวิลาศบริวัตร หรือ ครูเหลี่ยม นักประพันธ์ลือนามในบทราษฎรหงสา ผู้กล้าคัดค้านสงคราม

มุมสูงมากสำหรับฉากรบ แพร์

ถ่ายพร้อมกันสามกล้องในฉากสำคัญ แพร์

การตั้งหอสูงด้วยแรงคนสำหรับถ่ายมุมสูง แพร์

กำลังสร้างฉากกำแพงเมืองกานบุรี แพร์

ผู้แสดง พระเจ้าจักรา ซ้อมยุทธหัตถีกับผู้แสดง
พระเจ้าหงสา แพร์

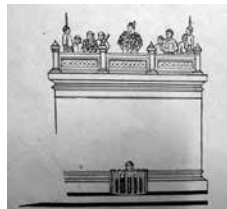
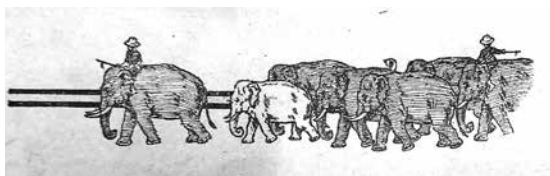
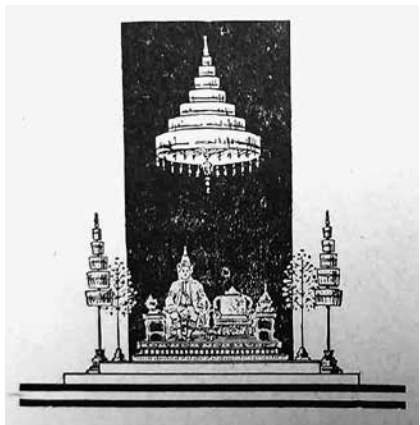
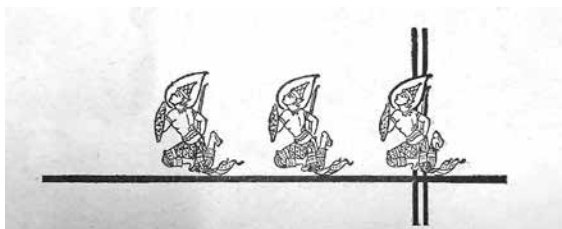
หลังฉากการจัดอาวุธประกอบฉากรบ แพร์

หลังฉากแก้คอแห้งนักแสดง หรือฉากรินสุราที่ไม่ใช่จริง

อีกฉากที่ไม่ใช่จริงในหนัง

ภาพวาดลายเส้น พระเจ้าช้างเผือก (ไม่ทราบผู้วาด)

รูปถ่ายระบายสีด้วยมือ สำหรับการโฆษณา ของ พระเจ้าช้างเผือก

ทิสซี กับ ไอเซ็นสไตน์ ระหว่างถ่ายทำ

โปรโคฟเยฟ กับ ไอเซ็นสไตน์

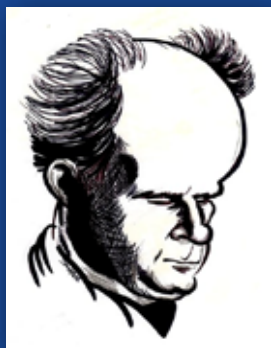
หลังฉาก Alexander Nevsky

ฉากโคลแมกซ์น้ำแข็งแตกกลืนกองทหารเยอรมันใน Alexander Nevsky

ร่างแบบภาพยนตร์ Alexander Nevsky โดย ไอเซ็นสไตน์

หากใครได้ดู พระเจ้าช้างเผือก
แล้วดู อเล็กซานเดอร์ เนฟสกี
จะต้องนึกสงสัยว่า
ปรีดี ผู้สร้างตัวจริงของ พระเจ้าช้างเผือก
ได้ดูหนังโซเวียตเรื่องนี้
มาก่อนหรือเปล่า
จึงคิดทำ พระเจ้าช้างเผือกออกมา
เสมือนเงาของกันและกัน ?

